

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΟΔΗΓΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΠΡΟΣ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΛΕΚΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΥΠΟΔΟΧΗ ΑΙΤΟΥΣΩΝ ΑΣΥΛΟ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ
ΦΥΛΩΝ

ΑΘΗΝΑ 2023

**ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΟΔΗΓΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ
ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΠΡΟΣ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΛΕΚΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ
ΥΠΟΔΟΧΗ ΑΙΤΟΥΣΩΝ ΑΣΥΛΟ**

ΑΘΗΝΑ 2023

Συντελεστές Εγχειριδίου

Το *Εγχειρίδιο Οδηγιών σχετικά με τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία προς όλες τις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην υποδοχή αιτουσών άσυλο* είναι το αποτέλεσμα της συνεργασίας των οργανικών μονάδων της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (ΓΓΔΟΠΙΦ), όπως αναφέρονται παρακάτω, και ιδιαιτέρως του Τμήματος Κοινωνικής Προστασίας και Αντιμετώπισης Πολλαπλών Διακρίσεων της ΓΓΔΟΠΙΦ με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία – Ε.Σ.Α.μεΑ.

Τη σύνταξη του *Εγχειριδίου* ανέλαβε η Ελευθερία Καραγιώργη, Ειδική Συνεργάτιδα σε θέματα Ισότητας των Φύλων (Associate Liaison Expert on Gender Equality), Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Από τις οργανικές μονάδες της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (ΓΓΔΟΠΙΦ), συμμετείχαν με παρατηρήσεις οι:

- Βασιλική Σαΐνη, Κοινωνική Ανθρωπολόγος, στέλεχος του Τμήματος Κοινωνικής Προστασίας και Αντιμετώπισης Πολλαπλών Διακρίσεων της ΓΓΔΟΠΙΦ
- Ελένη Νταλάκα, στέλεχος του Αυτοτελούς Τμήματος Ευρωπαϊκής και Διεθνούς Συνεργασίας της ΓΓΔΟΠΙΦ

Από το Ιδιαίτερο γραφείο Γενικής Γραμματέα Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων συμμετείχαν:

- με κείμενο η Κωνσταντίνα Κωτσιοπούλου, Ειδική Συνεργάτιδα του Ιδιαίτερου Γραφείου της Γενικής Γραμματέα ΔΟΠΙΦ
- με παρεμβάσεις σε νομικά ζητήματα η Αικατερίνη Γκούνη, Δικηγόρος Αθηνών και Ειδική Συνεργάτιδα του Ιδιαίτερου Γραφείου της Γενικής Γραμματέα ΔΟΠΙΦ

Από την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία – Ε.Σ.Α.μεΑ., συμμετείχαν με παρατηρήσεις οι:

- Αντωνία Παυλή, Ερευνήτρια στο Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας
- Φωτεινή Ζαφειροπούλου, μέλος της Εκτελεστικής Γραμματείας της Ε.Σ.Α.μεΑ., μέλος της Επιτροπής των γυναικών του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Ατόμων με Αναπηρία (European Disability Forum – EDF)
- Κορίνα Θεοδωρακάκη, μέλος του Γενικού Συμβουλίου της Ε.Σ.Α.μεΑ.
- Άγκαθα Καρρά, μέλος της Εκτελεστικής Γραμματείας της Ε.Σ.Α.μεΑ., υπεύθυνη για θέματα ισότητας των φύλων, γυναικών με αναπηρία και μητέρων παιδιών με αναπηρία

Τον συντονισμό της συγγραφικής ομάδας είχε η Αγγελική Παπάζογλου, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας και Συμβουλευτικών Υπηρεσιών.

Την επιμέλεια του κειμένου του Εγχειριδίου έκανε η Ελευθερία Καραγιώργη.

Επιστημονική συνδρομή στο έργο, όπου απαιτήθηκε ειδική γνώμη σε θέματα αναπηρίας, παρείχε η Αντωνία Παυλή.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Δραγατσανίου 8, Αθήνα Τ.Κ. 10559

Τηλ.: 2144055 220 & 221 & 251

Email: info@isotita.gr

Web: www.isotita.gr, www.womensos.gr

Facebook: Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων

Αθήνα 2023

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ΓΓΔΟΠΙΦ εκφράζει τις ευχαριστίες της προς την κ. Δήμητρα Καλογεροπούλου, Διευθύντρια της International Rescue Committee (IRC) Hellas η οποία παραχώρησε την άδεια χρήσης του Οδηγού: *Building Capacity for Disability Inclusion in Gender- Based Violence Programming in Humanitarian Settings – A toolkit for GBV Practitioners*, που εκδόθηκε το 2015 από την IRC σε συνεργασία με τη Women’s Refugee Committee, στην απόδοση του οποίου στα Ελληνικά βασίστηκε ένα μεγάλο μέρος του Εγχειριδίου.

Επίσης, προς την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες που στήριξε την σύνταξη και έκδοση του Εγχειριδίου, στο πλαίσιο του Μνημονίου Συνεργασίας με την ΓΓΔΟΠΙΦ και το ΚΕΘΙ, που υπογράφηκε τον Ιανουάριο 2022.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
<u>Α' ΜΕΡΟΣ</u>	
ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ- ΠΡΟΣΦΥΓΙΣΣΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΣΕΣ ΑΣΥΛΟ	8
I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΣΠΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	8
II. ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ	18
III. ΦΥΛΟ, ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ	20
IV. ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΟΥ ΕΚΚΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ – ΠΡΟΣΦΥΓΙΣΣΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΣΕΣ ΑΣΥΛΟ	21
V. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΕΚΚΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΙΤΟΥΣΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥΧΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	25
<u>Β' ΜΕΡΟΣ</u>	
ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	29
I. ΠΩΣ ΟΡΙΖΕΤΑΙ Η ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ (ΕΒ)	29
II. ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣ ΠΟΥ ΠΛΗΤΤΟΥΝ ΔΥΣΑΝΑΛΟΓΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	40
III. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΙΤΙΕΣ ΤΗΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΙΣ ΘΕΤΟΥΝ ΣΕ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΚΙΝΔΥΝΟ ΝΑ ΥΠΟΣΤΟΥΝ ΕΒ	43
IV. ΠΩΣ ΕΝΤΟΠΙΖΟΥΜΕ ΤΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΒ	46
<u>Γ' ΜΕΡΟΣ</u>	
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΠΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ- ΕΠΙΖΩΣΕΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΒΙΑΣ	51
I. ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΠΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	51
II. Η «ΓΛΩΣΣΑ» ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	52
III. ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΠΟΥ ΥΠΟΔΕΧΟΝΤΑΙ/ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΕΠΙΖΩΣΕΣ ΕΒ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	57
IV. ΟΔΗΓΙΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΥΝ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΕ ΕΠΙΖΩΣΕΣ ΕΒ: Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΗΣ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΕΣ ΕΠΙΖΩΣΕΣ ΕΒ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	64
ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΛΑΤΦΟΡΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ	70

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν Εγχειρίδιο εκπονήθηκε στο πλαίσιο των Αξόνων του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής, Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων:

- Άξονας Προτεραιότητας 1: Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας Δράση 1.3.4 «Πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία»
- Άξονας Προτεραιότητας 4: Ενσωμάτωση διάστασης φύλου σε τομεακές πολιτικές, Δράση 4.3.1: Προστασία δικαιωμάτων μεταναστριών, γυναικών προσφύγων και αιτουσών ασύλου και κοριτσιών

και εντάσσεται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ).

Πιο συγκεκριμένα, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, στον 2ο Πυλώνα «Προστασία των Δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία», έχει συμπεριληφθεί ειδικός Στόχος, ο Στόχος 9, που επικεντρώνεται στις γυναίκες με αναπηρία λόγω του ότι οι γυναίκες με αναπηρία βιώνουν διττή διάκριση, τόσο εξαιτίας του φύλου τους όσο και εξαιτίας της αναπηρίας. Ο Στόχος 9 αποτελείται από έναν αριθμό δράσεων που αφορούν στην ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας, στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για γυναίκες και κορίτσια Ρομά, πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο και γυναίκες που η κατάστασή τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών προσφύγων, με στόχευση τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για την ισότητα των φύλων και για την καταπολέμηση των πολλαπλών και διατομεακών διακρίσεων σε πληθυσμούς γυναικών και κοριτσιών.

Παράλληλα, το νέο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 περιλαμβάνει δράσεις που συμβάλλουν στην καταπολέμηση των έμφυλων διακρίσεων και των στερεοτύπων σε όλες τις εκφάνσεις του βίου και των δημοσίων πολιτικών. Στον στόχο **4.3: «Βελτίωση της θέσης των γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και άρση του κοινωνικού αποκλεισμού τους»** περιλαμβάνονται εξειδικευμένες δράσεις για τις γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις όπως είναι οι γυναίκες αιτούσες άσυλο, μετανάστριες, πρόσφυγες, Ρομά, γυναίκες με αναπηρία κ.α.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο της **«Δράσης 4.3.2: Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων»** έχει προβλεφθεί η εκπόνηση έρευνας για την κατάσταση των γυναικών με αναπηρία και των αναγκών γονέων και κηδεμόνων παιδιών με αναπηρία. Η έρευνα υλοποιείται από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ και την ΓΓΔΟΠΙΦ. Το συγκεκριμένο έργο περιλαμβάνει τη διεξαγωγή ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας με στόχο τον εντοπισμό των προβλημάτων και εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία και με έμφαση στις πολλαπλές διακρίσεις, λόγω φύλου και αναπηρίας, αλλά και στη διακινδύνευση να υποστούν έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία λόγω αυξημένης ευαλωτότητας. Στο πλαίσιο της έρευνας περιλαμβάνονται επίσης δύο ερευνητικές εστιάσεις

που αφορούν στις γυναίκες Ρομά με αναπηρία καθώς και στις γυναίκες πρόσφυγες και αιτούσες άσυλο με αναπηρία. Τέλος, η έρευνα εστιάζει και στις ανάγκες που έχουν οι γονείς και κηδεμόνες παιδιών με αναπηρία καθώς και οι φροντιστές/στριες ατόμων με αναπηρία.

Ως συνέχεια της ανωτέρω έρευνας στο πλαίσιο της **«Δράσης 1.3.4: Πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία»**, η ΓΓΔΟΠΙΦ, με την συνδρομή της Ε.Σ.Α.μεΑ., προέβη στον σχεδιασμό, σύνταξη και δημιουργία για πρώτη φορά στην Ελλάδα δύο πολύ σημαντικών εργαλείων:

- «Οδηγός Ηθικής και Επαγγελματικής Συμπεριφοράς Εργαζομένων σε Δομές Παροχής Κοινωνικής Φροντίδας για γυναίκες και κορίτσια με Αναπηρία θύματα έμφυλης βίας»
- «Εγχειρίδιο οδηγιών σχετικά με τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία προς όλες τις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην υποδοχή αιτουσών άσυλο».

Στόχος του Εγχειριδίου είναι η ενίσχυση των επαγγελματιών που εργάζονται στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.), στις Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές Νήσων (Κ.Ε.Δ.Ν.) και τις (ανοιχτές) δομές φιλοξενίας αιτούντων/σών άσυλο και προσφύγων/ισσών που έρχονται σε επαφή/ εξυπηρετούν γυναίκες και κορίτσια με αναπηρία. Το Εγχειρίδιο προσβλέπει στην κατανόηση της αναπηρίας και την συμπερίληψη και ενίσχυση των ατόμων με αναπηρία, με εστίαση στις επιζώσες έμφυλης βίας, από τους επαγγελματίες που παρέχουν υπηρεσίες σε γυναίκες και κορίτσια, αιτούσες άσυλο ή/και προσφύγισσες.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ- ΠΡΟΣΦΥΓΙΣΣΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΣΕΣ ΑΣΥΛΟ

I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΣΠΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Διεθνές Επίπεδο

Σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, τα δικαιώματα των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από μια πληθώρα διεθνών συμβάσεων και διακηρύξεων, ωστόσο, μέχρι και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα δεν γίνεται ρητή αναφορά στα δικαιώματα των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία αλλά συγκροτείται ένα γενικευμένο και διευρυμένο πλαίσιο υποχρεώσεων για τη μη-διακριτική μεταχείριση καθορίζοντας «τη νομική υποχρέωση των κρατών που έχουν επικυρώσει τις εν λόγω συμβάσεις να σέβονται, να προστατεύουν και να εκπληρώνουν τα αναγνωρισμένα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, ενώ, σύγκαιρα, αναγνωρίζει τις ελευθερίες και τα δικαιώματά τους» (UNFPA, 2018: 95). Στη συνέχεια ακολουθεί μια παρουσίαση του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η **Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948¹)**, είναι η Διακήρυξη που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ). Αν και δεν είναι νομικά δεσμευτικό έγγραφο αποτελεί τη βάση για α) το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR) και β) το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ICESCR), που είναι και οι δυο νομικά δεσμευτικές συνθήκες.

Στο **Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ICCPR)²** (16 Δεκεμβρίου 1966), το οποίο κύρωσε η Ελλάδα με το Ν. 2462/1997³ προβλέπεται συγκεκριμένα ότι :

«Όλα τα πρόσωπα είναι ίσα ενώπιον του νόμου και έχουν δικαίωμα, χωρίς καμία διάκριση, σε ίση προστασία του νόμου. Ο νόμος πρέπει να απαγορεύει κάθε διάκριση και να εγγυάται σε όλα τα πρόσωπα ίση και αποτελεσματική προστασία έναντι κάθε διάκρισης, ιδίως λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης».

[Άρθρο 26]

¹ UN General Assembly. (1948). *Universal declaration of human rights*.

² UN General Assembly. (1966). *UN International Covenant on Civil and Political Rights*.

³ Ν. 2462/1997 «Κύρωση του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και του Δευτέρου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα σχετικού με την κατάργηση της ποινής του θανάτου» (ΦΕΚ 25, τ. Α΄).

Στο **Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα (ICESCR)**⁴, η εφαρμογή του οποίου παρακολουθείται από την Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Μορφωτικών Δικαιωμάτων (CESCR) αναφέρεται:

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να εγγυηθούν ότι τα δικαιώματα που περιέχονται σ' αυτό θα ασκούνται χωρίς οποιαδήποτε διάκριση φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γεννήσεως ή κάθε άλλης καταστάσεως».

[Άρθρο 2.2]

- Η **Διεθνής Σύμβαση περί καταργήσεως πάσης μορφής φυλετικών διακρίσεων**⁵ (ICERD) (21 Δεκεμβρίου 1965) προβλέπει :

Άρθρο 1.1. *«Εν τη παρούση Συμβάσει ο όρος φυλετική διάκρισις υπονοεί πάσαν διάκρισιν, εξαίρεσιν, παρεμπόδισιν ή προτίμησιν βασιζομένην επί της φυλής, του χρώματος, της καταγωγής ή της εθνικής ή εθνολογικής προελεύσεως με τον σκοπόν ή αποτέλεσμα εκμηδενίσεως ή διακινδυνεύσεως της αναγνωρίσεως, απολαύσεως ή ασκήσεως, υπό όρους ισότητος, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών εις τον πολιτικόν, οικονομικόν, κοινωνικόν, μορφωτικόν ή οιονδήποτε άλλον τομέα του δημοσίου βίου».*

Παράλληλα στα άρθρα 2 και 5 γίνεται μεία στις υποχρεώσεις των Κρατών μελών για την απαγόρευση και εξάλειψη της φυλετικής διάκρισης σε οποιαδήποτε μορφή και την εγγύηση του δικαιώματος εκάστου στην ισότητα ενώπιον του νόμου χωρίς διακρίσεις φυλής, χρώματος ή εθνικής ή εθνολογικής προέλευσης κυρίως καθ' όσον αφορά την απόλαυση θεμελιωδών δικαιωμάτων.

- Η **Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών**⁶ (18 Δεκεμβρίου 1979)⁷, η εφαρμογή της οποίας παρακολουθείται από την Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW), περιγράφεται συχνά ως Διεθνής Νόμος για τις γυναίκες και αναφέρεται και ως «Σύμβαση των Γυναικών». Αποτελείται από ένα προοίμιο και 30 άρθρα, καθορίζει τι αποτελεί διάκριση σε βάρος των γυναικών και ορίζει ένα πρόγραμμα εθνικής δράσης για την εξάλειψη αυτών των διακρίσεων.

Στο άρθρο 1 αναφέρεται ότι ο όρος διάκριση κατά των γυναικών αφορά *κάθε διαχωρισμό, εξαίρεση ή περιορισμό που βασίζεται στο φύλο και που έχει σαν αποτέλεσμα ή σκοπό να διακυβεύσει ή να καταστρέψει τη -με βάση την ισότητα ανδρών και γυναικών- αναγνώριση, απόλαυση ή άσκηση από τις γυναίκες, ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους κατάστασης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών*

⁴ Κύρωση από Ελλάδα με το Ν. 1532/1985 (ΥΕΚ Α' 45/ 19.3.1985).

⁵ Κύρωση από Ελλάδα με το ΝΔ 494/1970 (ΥΕΚ Α' 77/ 3.4.1970).

⁶ Κύρωση από Ελλάδα με το Ν. 1342/1983 (ΥΕΚ Α' 39/ 1.4.1983).

⁷ UN General Assembly. (1979). *UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*.

ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και αστικό τομέα ή σε κάθε άλλο τομέα. Στο άρθρο 15 υποχρεώνει τα κράτη να απονέμουν ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών ενώπιον του νόμου, ταυτόσημη νομική ικανότητα και τις ίδιες ευκαιρίες για την άσκηση της ικανότητας αυτής⁸.

- **Η Διακήρυξη των Αρχών για την Ανοχή στη Διαφορετικότητα (16 Νοεμβρίου 1995)**, αποτυπώνει στο άρθρο 1 τον σεβασμό, την αποδοχή και την εκτίμηση στην πλούσια πολυμορφία των πολιτισμών όλου του κόσμου, των εκφράσεων και των τρόπων του να είσαι άνθρωπος. Σύμφωνα με το άρθρο 2, σε κρατικό επίπεδο, η ανοχή απαιτεί δίκαιη και αμερόληπτη νομοθεσία, επιβολή του νόμου και δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες. Επίσης, προϋποθέτει την παροχή οικονομικών και κοινωνικών ευκαιριών σε κάθε άτομο χωρίς διάκριση, προκειμένου να διασφαλιστεί η ισότητα στη μεταχείριση και την παροχή ίσων ευκαιριών σε όλες τις ομάδες και τα μέλη της κοινωνίας.
- **Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού (Νοέμβριος 1989)**,⁹ είναι η πρώτη σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που κάνει αναφορά στην ομάδα των ατόμων με αναπηρία και συγκεκριμένα στα παιδιά με αναπηρία σε δυο άρθρα της στο άρθρο 2 και στο άρθρο 23.¹⁰ Η εφαρμογή της Σύμβασης παρακολουθείται από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC). Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2 της Σύμβασης,

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασισμένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεποιθήσεις των γονέων του, των νόμιμων εκπροσώπων του ή των μελών της οικογένειάς του».

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η ως άνω Επιτροπή δημοσίευσε το 2006 το Γενικό Σχόλιο 9 που επικεντρώνεται στα παιδιά με αναπηρία. Στο Σχόλιο επισημαίνεται ότι οι σοβαρές δυσκολίες και τα εμπόδια με τα οποία έρχονται αντιμέτωπα τα παιδιά δεν οφείλονται στην «αναπηρία» που υπάρχει στο σώμα ή στο μυαλό τους αλλά ότι η αναπηρία προκύπτει από την αλληλεπίδρασή τους με τα

---

⁸ Η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW) δημοσίευσε το 1991 και τη Γενική Σύσταση υπ' αριθμόν 19 που επικεντρώνεται στις γυναίκες με αναπηρία. Η Σύσταση είναι διαθέσιμη στο: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

⁹ UN General Assembly. (1989). *UN Convention on Rights of the Child*.

¹⁰ Η χώρα μας κύρωσε τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού το 1992 με το Ν.2101 (ΦΕΚ 192/τ.Α'/2.12.1992).

διάφορα εμπόδια, π.χ. κοινωνικά, φυσικά, αρχιτεκτονικά ή εμπόδια συμπεριφοράς- που η κοινωνία θέτει σε αυτά¹¹.

Σε επίπεδο διεθνούς δικαίου για πρώτη φορά γίνεται αναφορά στα δικαιώματα των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία στη **Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες**¹² που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 13 Δεκεμβρίου το 2006 και τέθηκε σε ισχύ στις 3 Μαΐου το 2008. Η εφαρμογή της Σύμβασης παρακολουθείται από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD).¹³

Η εν λόγω Σύμβαση είναι η πρώτη Σύμβαση που αναγνωρίζει τις διακρίσεις που υφίστανται οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία και ρητά αναφέρει την ανάγκη προστασίας των ατόμων με αναπηρίες από όλες τις μορφές εκμετάλλευσης με βάση το φύλο. Συγκεκριμένα:

-Στο Άρθρο 2 αναφέρεται ότι: «Διάκριση με βάση την αναπηρία» σημαίνει οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός με βάση την αναπηρία που έχει σκοπό ή αποτέλεσμα την παρεμπόδιση ή ακύρωση της αναγνώρισης, απόλαυσης ή ενάσκησης, επί ίσοις όροις όλων των δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, ατομικό ή οποιοδήποτε άλλο πεδίο. Περιλαμβάνει όλες τις μορφές διάκρισης, συμπεριλαμβανομένης της άρνησης εύλογης προσαρμογής»

-Στο Άρθρο 6 **αναγνωρίζεται ότι οι γυναίκες με αναπηρία αποτελούν ξεχωριστή κοινωνική ομάδα που υφίσταται διακρίσεις πολλαπλές/διατομεακές ή διαθεματικές λόγω της αναπηρίας και του φύλου τους.** Επίσης, επισημαίνεται ότι πρέπει να γίνουν παρεμβάσεις εκ μέρους των κρατών για την καταπολέμηση/αντιμετώπιση των διακρίσεων αυτών, των εμποδίων που τίθενται, των στερεοτύπων με τα οποία έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες με αναπηρία. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το εν λόγω Άρθρο, τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν πως οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία αποτελούν μια κοινωνική ομάδα που βιώνει πολλαπλές και διαθεματικές/διατομεακές διακρίσεις και ως εκ τούτου πρέπει να υπάρξει πρόβλεψη και λήψη μιας σειράς μέτρων, που να διασφαλίζουν την πλήρη και ισότιμη απόλαυση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών τους. Επίσης, ορίζει πως τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλίσουν τη πλήρη ανάπτυξη, εξέλιξη και ενδυνάμωση των γυναικών με αναπηρία.

-Το άρθρο 13, υποχρεώνει τα κράτη να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη για τα άτομα με αναπηρία σε ίση βάση με τα άτομα χωρίς αναπηρία, μέσω της παροχής εύλογων προσαρμογών, με στόχο τη διευκόλυνση του αποτελεσματικού τους ρόλου ως άμεσων ή έμμεσων συμμετεχόντων/ουσών, συμπεριλαμβανομένου ως μαρτύρων, σε όλες τις νομικές διαδικασίες, ακόμη και κατά τα προκαταρκτικά στάδια.

---

¹¹ UN Committee on the Rights of the Child (2006). General Comment No. 9(2006) The rights of children with disabilities, <https://www.refworld.org/docid/461b93f72.html>

¹² UN General Assembly. (2006). *UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*.

¹³ Η χώρα μας κύρωσε τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες μαζί με το Προαιρετικό Πρωτόκολλο το 2012 με το Ν.4074 (ΦΕΚ Α 88/11.04.2012).

- Το Άρθρο 16 ορίζει- μεταξύ άλλων- στα Συμβαλλόμενα Κράτη να λαμβάνουν επίσης όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτρέψουν όλες τις μορφές εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης, διασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, τις κατάλληλες μορφές βοήθειας και υποστήριξης, για το φύλο και την ηλικία, για τα άτομα με αναπηρίες, τις οικογένειες και όσους τους παρέχουν φροντίδα, συμπεριλαμβανόμενης και της παροχής πληροφοριών και εκπαίδευσης για το πώς να αποφεύγουν, να αναγνωρίζουν και να αναφέρουν τις περιπτώσεις εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ότι οι υπηρεσίες προστασίας είναι προσαρμοσμένες στην ηλικία, το φύλο και τις αναπηρίες.» (Άρθρο 16, παρ. 2)

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί η υιοθέτηση της Ατζέντας 2030 του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης από όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ το 2015, πράξη ορόσημο για τη διεθνή κοινότητα καθώς για πρώτη φορά τέθηκαν διεθνώς οικουμενικοί στόχοι, τους οποίους καλούνται να υλοποιήσουν όλες οι χώρες από κοινού τόσο ανεπτυγμένες όσο και αναπτυσσόμενες¹⁴. Στο παρόν αξίζει να γίνει αναφορά στους:

- (α) **Στόχο 5** που επιδιώκει την **Ισότητα των Φύλων και την χειραφέτηση όλων των γυναικών και των κοριτσιών** μέσω -μεταξύ άλλων- της εξάλειψης όλων των μορφών βίας κατά όλων των γυναικών και κοριτσιών, τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια ζωή, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής και κάθε είδους εκμετάλλευσης (Στόχος 5.2) και την εξάλειψη όλων των επιβλαβών πρακτικών, όπως ο παιδικός, πρόωρος και καταναγκαστικός γάμος καθώς και ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων (Στόχος 5.3)¹⁵.
- (β) **Στόχο 16** που προάγει την προώθηση ειρηνικών και συμπεριληπτικών κοινωνιών, με πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλα, την οικοδόμηση αποτελεσματικών, υπεύθυνων και συμπεριληπτικών θεσμών σε όλα τα επίπεδα, και -εκτός των άλλων- τη σημαντική μείωση όλων των μορφών βίας και των σχετικών ποσοστών θανάτων παντού¹⁶.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προβλέψει τόσο σε επίπεδο πρωτογενούς όσο και δευτερογενούς δικαίου κανόνες που στόχο έχουν την καταπολέμηση των διακρίσεων και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στις 4 Νοεμβρίου 1950 θεσπίστηκε, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών¹⁷ (ΕΣΔΑ) βασιζόμενη στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των Ηνωμένων Εθνών. Η

¹⁴ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ (Sustainable Development Goals-SDGs), <https://ypen.gov.gr/stochoi-viosimis-anaptyxis-oie-sustainable-development-goals-sdgs/>

¹⁵ Ηνωμένα Έθνη, Περιφερειακό Κέντρο πληροφόρησης του ΟΗΕ, Στόχος 5- Ισότητα των Φύλων, <https://unric.org/el/στοχος-5-ισοτητα-των-φυλων/>

¹⁶ Ηνωμένα Έθνη, Περιφερειακό Κέντρο πληροφόρησης του ΟΗΕ, Στόχος 16- Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυροί Θεσμοί, <https://unric.org/el/στοχος-16-ειρηνη-δικαιοσυνη-και-ισχυρο/>

¹⁷ Κύρωση από Ελλάδα με το ΝΔ 53/1974 (ΥΕΚ Α' 256/ 20.9.1974).

εφαρμογή της ΕΣΔΑ παρακολουθείται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και από τη θέσπισή της έχει υποστεί διάφορες τροποποιήσεις και προσθήκες μέσω νομικών κειμένων που είναι γνωστά ως «πρωτόκολλα».

Τον Ιούνιο του 1999 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να συγκεντρώσει τα θεμελιώδη δικαιώματα που ίσχυαν σε επίπεδο ΕΕ σε έναν Χάρτη, ώστε να τα καταστήσει περισσότερο κατανοητά στους πολίτες. Ο Χάρτης έγινε νομικά δεσμευτικός όταν τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας το Δεκέμβριο του 2009 και σήμερα διαθέτει πλέον την ίδια νομική ισχύ με τις συνθήκες της ΕΕ. Ο **Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων** ορίζει τα δικαιώματα που πρέπει να σέβονται τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, στα άρθρα 20 έως 26 ο Χάρτης ορίζει τις αρχές της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων κυρίως λόγω φύλου, χρώματος, φυλής, εθνοτικής ή κοινωνικής προέλευσης, θρησκείας, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, πολιτικών απόψεων ή οποιωνδήποτε άλλων απόψεων, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, αναπηρίας, περιουσίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Παράλληλα, στο άρθρο 23 γίνεται ειδική μνεία στο γεγονός ότι η ισότητα γυναικών και ανδρών οφείλει να διασφαλιστεί σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας και των αποδοχών. Τέλος, η αρχή της ισότητας σε καμία περίπτωση δεν αποκλείει τη διατήρηση ή τη λήψη μέτρων για την παροχή ειδικών πλεονεκτημάτων για το λιγότερο εκπροσωπούμενο φύλο.

Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), αποτελεί μια εξειδικευμένη σύμβαση, η οποία επικεντρώνεται στον υψηλό κίνδυνο που διατρέχουν οι γυναίκες, με ή χωρίς αναπηρία, να είναι αποδέκτες βίαιης συμπεριφοράς. Έτσι, υποχρεώνει τα κράτη να λάβουν τα αναγκαία νομοθετικά και λοιπά μέτρα για τη διεξαγωγή επισταμένης έρευνας με στόχο την αποτροπή, την έρευνα, την τιμωρία και την παροχή αποζημίωσης για πράξεις βίας που καλύπτονται από τη Σύμβαση. Επιπλέον, τα κράτη υποχρεούνται να διασφαλίσουν ότι τα θύματα απολαμβάνουν το δικαίωμα της νομικής προστασίας και της δωρεάν νομικής αρωγής υπό το πλαίσιο του εθνικού νόμου.

Ο στόχος της Σύμβασης είναι η παρεμπόδιση και η καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και η προστασία των θυμάτων, θέτοντας παράλληλα τέλος στην ατιμωρησία των δραστών.

Σε δευτερογενές επίπεδο, η ΕΕ έχει νομοθετήσει μία σειρά Οδηγιών κατά των διακρίσεων¹⁸. Ειδικότερα η Οδηγία 2012/29/EU¹⁹ (25 Οκτωβρίου 2012) της ΕΕ θέτει ένα ελάχιστο πλαίσιο προδιαγραφών για τα δικαιώματα, τη στήριξη και την προστασία θυμάτων εγκλημάτων. Απαιτεί στοχευμένη και ενοποιημένη στήριξη για θύματα με ιδιαίτερες ανάγκες, όπως τα

¹⁸ Βλ. μεταξύ άλλων Οδηγία 2000/78/EK, Οδηγία 2002/73/EK, Οδηγία 2004/113/EK, Οδηγία 2006/54/EK, Οδηγία 2010/41/ΕΕ.

¹⁹ Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2012 για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=FR>

θυμάτα σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Καλεί στην υιοθέτηση μέτρων που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των θυμάτων με αναπηρίες -μεταξύ άλλων-σε ζητήματα που αφορούν στην επικοινωνία τους με τις αρχές. Επιπλέον, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε «να διενεργείται εγκαίρως ατομική αξιολόγηση των θυμάτων, (...) για τον προσδιορισμό ειδικών αναγκών προστασίας...». (Άρθρο 22)

Ευρωπαϊκές Στρατηγικές

Για την αναπηρία εν γένει, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, κομβικής σημασίας κείμενα αποτελούν οι **Ευρωπαϊκές Στρατηγικές για την Αναπηρία του 2010-2020²⁰ (European Commission, 2010) και 2021-2030²¹ (European Commission, 2021)**, σύμφωνα με τις οποίες τίθεται το ευρύτερο πλαίσιο δράσης για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των ατόμων με αναπηρία στην ΕΕ. Η Στρατηγική 2010-2020 είχε ως σκοπό την επίτευξη πλήρους οικονομικής και κοινωνικής συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία, την εξάλειψη όλων των σχετικών εμποδίων και την πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων τους. Η Στρατηγική αποτελούταν από οκτώ βασικούς τομείς δράσεων, ήτοι την προσβασιμότητα, την κοινωνική και οικονομική συμμετοχή, την ισότητα, την απασχόληση, την εκπαίδευση και την κατάρτιση, την κοινωνική προστασία, την υγεία και την εξωτερική δράση. Ειδικότερη αναφορά γινόταν στις γυναίκες με αναπηρία στο πεδίο των δράσεων περί ισότητας και απασχόλησης.

Ωστόσο, λόγω των εμποδίων που εξακολούθησαν να υφίστανται για τα άτομα με αναπηρία τα οποία και ενισχύθηκαν έτι περαιτέρω κατά την περίοδο της πανδημίας covid 19, και υπό το πρίσμα του νέου Ευρωπαϊκού Πυλώνα των Κοινωνικών Δικαιωμάτων, συγκροτήθηκε η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030, κύριος στόχος της οποίας είναι η βελτίωση της ζωής των ατόμων με αναπηρία κατά τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας που θα επιτευχθεί μέσω της συντονισμένης δράσης τόσο σε εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο. Στην εν λόγω Στρατηγική έμφαση δίνεται στο γεγονός ότι η αναπηρία σε συνδυασμό με άλλες ταυτότητες, όπως το φύλο ή η κοινωνικο-οικονομική θέση κ.λπ., δημιουργεί επιπλέον δυσκολίες. Μεταξύ αυτών των ατόμων με αναπηρία ιδιαίτερης προσοχής χρήζουν οι γυναίκες, τα παιδιά, οι ηλικιωμένοι, οι άστεγοι, οι πρόσφυγες, οι μετανάστες, οι Ρομά και άλλες εθνοτικές μειονότητες.

Ιδιαίτερη αναφορά στο ζήτημα των γυναικών με αναπηρία γίνεται και στη **Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020-2025 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή²² (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020)** που εντάσσεται στο ευρύτερο πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για μία Ένωση Ισότητας. Στη Στρατηγική αναφέρεται ότι οι γυναίκες με πρόβλημα υγείας ή αναπηρία έχουν

²⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2010. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, και την Επιτροπή των Περιφερειών, Ευρωπαϊκή στρατηγική για την Αναπηρία 2010- 2020: Ανανέωση της δέσμευσης για μία Ευρώπη χωρίς εμπόδια, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:el:PDF>

²¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2021. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, και την Επιτροπή των Περιφερειών, Ένωση ισότητας: στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021- 2030, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

²² Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2020. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, και την Επιτροπή των Περιφερειών, Μία Ένωση ισότητας – Στρατηγική για την ισότητα των φύλων <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EL>

περισσότερες πιθανότητες να έρθουν αντιμέτωπες με διάφορες μορφές βίας. Για την αντιμετώπιση της κακοποίησης, της βίας, καθώς και της εξαναγκαστικής στέρωσης και άμβλωσης, αναφέρεται ότι η Επιτροπή θα καταρτίσει και θα χρηματοδοτήσει μέτρα, όπως την απόκτηση ικανοτήτων από τους οικείους επαγγελματίες και τη διοργάνωση εκστρατειών ευαισθητοποίησης για τα δικαιώματα και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «**Μια Ένωση Ισότητας: Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020-2025**» αναγνωρίζει ότι οι γυναίκες με προβλήματα υγείας και αναπηρίες είναι πιο πιθανό να βιώσουν ποικίλες μορφές κακοποίησης, και δεσμεύει την Επιτροπή να αναπτύξει και να χρηματοδοτήσει μέτρα για την καταπολέμηση της κακοποίησης, της βίας, της εξαναγκαστικής στέρωσης και άμβλωσης.

Ομοίως, η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «**Μια Ένωση Ισότητας: Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ανθρώπων με Αναπηρίες 2021-2030**» δεσμεύεται στο να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στις γυναίκες με αναπηρία, οι οποίες είναι δύο με πέντε φορές πιο πιθανό να πέσουν θύματα βίας σε σχέση με τις γυναίκες χωρίς αναπηρία, καθώς και να συμπεριλάβει πτυχές της βίας και της κακοποίησης σχετικές με την αναπηρία σε σχετικές μελλοντικές ευρωπαϊκές πολιτικές.

Σε εθνικό επίπεδο

Το ελληνικό δίκαιο περιλαμβάνει πληθώρα νομοθετικών ρυθμίσεων²³ σχετικά με την αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω φύλου, είτε ενσωματώνοντας ευρωπαϊκές Οδηγίες

---

²³ Βλ. μεταξύ άλλων: Π.Δ. 176/1997 «*Μέτρα για την βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας κατά την εργασία των εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων σε συμμόρφωση με την οδηγία 92/85/ΕΟΚ*», Ν. 3304/2005 «*Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού*», Ν. 3488/2006 «*Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη, στους όρους και στις συνθήκες εργασίας και άλλες συναφείς διατάξεις*», Ν. 3769/2009 «*Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών και άλλες διατάξεις*», Ν. 3896/2010 «*Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης – Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006 και άλλες συναφείς διατάξεις*», Ν. 4075/2012 «*Θέματα Κανονισμού Ασφάλισης ΙΚΑ - ΕΤΑΜ, Ασφαλιστικών Φορέων, προσαρμογή της νομοθεσίας στην Οδηγία 2010/18/ΕΕ και λοιπές διατάξεις*», Ν. 4075/2012 «*Θέματα Κανονισμού Ασφάλισης ΙΚΑ - ΕΤΑΜ, Ασφαλιστικών Φορέων, προσαρμογή της νομοθεσίας στην Οδηγία 2010/18/ΕΕ και λοιπές διατάξεις*», Ν. 4097/2012 «*Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών κατά την άσκηση αυτοτελούς επαγγελματικής δραστηριότητας - Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την Οδηγία 2010/41/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου*», Ν. 4443/2016 «*Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία και της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ περί μέτρων που διευκολύνουν την άσκηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων...και άλλες διατάξεις*», Ν. 4531/2018 «*Ι) Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας..... και λοιπές διατάξεις*», Ν. 4604/2019 «*Προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας - Ρυθμίσεις για την απονομή Ιθαγένειας Διατάξεις σχετικές με τις εκλογές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση - Λοιπές διατάξεις*», Ν. 4808/2021 «*Για την Προστασία της Εργασίας - Σύσταση Ανεξάρτητης Αρχής «Επιθεώρηση Εργασίας» - Κύρωση της Σύμβασης 190 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για την εξάλειψη της βίας και παρενόχλησης στον κόσμο της εργασίας - Κύρωση της Σύμβασης 187 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για το Πλαίσιο*

συμμορφούμενο με τα ευρωπαϊκά δεδομένα, είτε από την ανάγκη που προκύπτει κάθε φορά να προστατευθεί η αρχή της ισότητας στην εθνική έννομη τάξη.

Αναφορικά με το ζήτημα των γυναικών με αναπηρία, μέχρι και το 2020 δεν αναφερόταν ρητά στις εθνικές πολιτικές και στρατηγικές. Ωστόσο, μέσα από την υιοθέτηση εθνικών και διεθνών θεσμικών πλαισίων η Ελλάδα διασφαλίζει τα δικαιώματα των γυναικών γενικά και, κατ' επέκταση, των γυναικών με αναπηρία ειδικά. Έτσι, μέσα από νομοθετήματα αναφορικά με τις διακρίσεις ανδρών και γυναικών και τις διακρίσεις των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις διαφαίνονται έμμεσα πολιτικές και για τις γυναίκες με αναπηρία. Ειδικότερα, από το ελληνικό Σύνταγμα ορίζεται στο Άρθρο 4 η ισότητα των φύλων, στο Άρθρο 21, το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας (Άρθρο 21, παράγραφος 6) και στο Άρθρο 116 η αρχή της μη διάκρισης λόγω φύλου.

Στην ελληνική νομοθεσία οι σχετιζόμενες με την αναπηρία διατάξεις εντοπίζονται ως εξής:

- Ο ν. 4074/2012 ο οποίος κυρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες στην ελληνική νομοθεσία.
- Ο ν. 4440/2016 ο οποίος αφορά στη θεσμοθέτηση ποσοστού 15% των θέσεων που προκηρύσσονται στον δημόσιο τομέα να διατίθενται σε άτομα με αναπηρία.
- Τα άρθρα 61-74 του ν. 4488/2017 περιλαμβάνουν τις κατευθυντήριες διατάξεις υλοποίησης της Σύμβασης των Η.Ε., ενώ ο ν. 4331/2015 αναφέρεται κυρίως σε ρυθμίσεις σχετικά με τα ΚΕΠΑ αλλά περιλαμβάνει και άλλες διατάξεις για τα άτομα με αναπηρία,
- Ο ν. 4765/2021 στον οποίο προβλέπεται το 12% των θέσεων μόνιμου προσωπικού και προσωπικού με σύμβαση εργασίας Ιδιωτικού Δικαίου Αορίστου Χρόνου όλων των κατηγοριών που περιέχονται στον ετήσιο προγραμματισμό ανθρώπινου δυναμικού της δημόσιας διοίκησης να καλύπτεται από άτομα με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 50%,
- Ο ν. 4780/2021 ο οποίος αφορά στην σύσταση της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας και ο ν. 4837/2021 για τον Προσωπικό Βοηθό για τα άτομα με αναπηρία (βλ. άρθρα 32 κ.ε.).

Σε ό,τι αφορά τις διακρίσεις, ο νόμος 4443/2016, ο οποίος ενσωματώνει τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες 2000/43/ΕΚ²⁴ και 2000/78/ΕΚ²⁵ (αντικατέστησε τον νόμο 3304/2005) εισάγει στο ελληνικό νομικό πλαίσιο τις έννοιες των *πολλαπλών διακρίσεων*, των *δια τομεακών*

Πρώτωσης της Ασφάλειας και της Υγείας στην Εργασία - Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Ιουνίου 2019 για την ισορροπία μεταξύ της επαγγελματικής και της ιδιωτικής ζωής, άλλες διατάξεις του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και λοιπές επείγουσες ρυθμίσεις»

²⁴ EU Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin. Official Journal L 180. Brussels, July 19, pp. 0022-0026.

²⁵ EU Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation. Official Journal L 303. Brussels, December 2, pp. 0016-0022.

διακρίσεων, των διακρίσεων λόγω σχέσης, λόγω νομιζομένων χαρακτηριστικών και όπως και ότι η μη χορήγηση εύλογων προσαρμογών προς τα άτομα με αναπηρία αποτελεί διάκριση. Ωστόσο, το πεδίο εφαρμογής εστιάζεται μόνο στο πεδίο της εργασίας και απασχόλησης και όχι σε άλλα κοινωνικό-πολιτικά πεδία.

Εθνικά Σχέδια Δράσης

Κύριο οδηγό για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή δράσεων που υλοποιούν τις εθνικές πολιτικές συνιστούν τα Εθνικά Σχέδια Δράσης. Τον Δεκέμβριο του 2020 εκπονήθηκε το **Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ)** υπό τον συντονισμό του υπουργού Επικρατείας, στη διαμόρφωση του οποίου συμμετείχε και η ΓΓΔΟΠΙΦ. Πιο συγκεκριμένα, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, στον 2^ο Πυλώνα «Προστασία των Δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία», έχει συμπεριληφθεί ειδικός Στόχος, ο Στόχος 9, που επικεντρώνεται στις γυναίκες με αναπηρία λόγω του ότι οι γυναίκες με αναπηρία βιώνουν διττή διάκριση, τόσο εξαιτίας του φύλου τους όσο και εξαιτίας της αναπηρίας. Ο Στόχος 9 αποτελείται από έναν αριθμό δράσεων που αφορούν στην ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας, στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για γυναίκες και κορίτσια Ρομά, πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο και γυναίκες που η κατάστασή τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών προσφύγων, με στόχευση τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για την ισότητα των φύλων και για την καταπολέμηση των πολλαπλών και διατομεακών διακρίσεων σε πληθυσμούς γυναικών και κοριτσιών. Ταυτόχρονα, προωθείται η λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και κακοποίησης των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, και ειδικότερα της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης με δράσεις ενημέρωσης των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, των οικογενειών τους και όσων τις φροντίζουν σχετικά με την πρόληψη, αναγνώριση και αναφορά περιστατικών έμφυλης βίας και τις υφιστάμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες σε συνεργασία με την Ε.Σ.Α.μεΑ.

Η πλειονότητα των ανωτέρω δράσεων περιλαμβάνεται και στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025, το οποίο βασίζεται στις κατευθύνσεις της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, της Σύμβασης για τη Βία και την Παρενόχληση του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας αλλά και του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ).

Όπως προκύπτει από το ΕΣΔΙΦ, το θέμα της βίας κατά των γυναικών με αναπηρία αποτελεί αντικείμενο των Δράσεων :

-1.3.4 «Πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία» και

-4.3.2. «Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων».

Στο πλαίσιο του σχεδιασμού μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία υλοποιείται και το παρόν εγχειρίδιο οδηγίων.

II. ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ²⁶

Για τις ανάγκες του παρόντος εγχειριδίου και με σκοπό την προώθηση μίας κοινής αντίληψης της αναπηρίας, θα παραθέσουμε εδώ κάποιες βασικές έννοιες και όρους.

Αναπηρία (“disability”): πρόκειται για «μια εξελισσόμενη έννοια», «απορρέει από την αλληλεπίδραση μεταξύ των εμποδιζόμενων προσώπων και των περιβαλλοντικών εμποδίων και των εμποδίων συμπεριφοράς που παρεμποδίζει την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία, σε ίση βάση με τους άλλους»²⁷.

Άτομα με αναπηρία (“persons with disabilities”): «τα άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, ψυχικές, διανοητικές ή αισθητηριακές δυσχέρειες, οι οποίες σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια, ιδίως θεσμικά, περιβαλλοντικά ή εμπόδια κοινωνικής συμπεριφοράς, δύναται να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων αυτών στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους».²⁸ Ο όρος-ομπρέλα «άτομα με αναπηρία» περιλαμβάνει διάφορες κατηγορίες αναπηρίας, οι οποίες μπορεί να είναι ορατές ή μη ορατές, σοβαρές ή ελαφρές, μόνιμες ή προσωρινές, μεμονωμένες ή συνδυασμός αυτών. Οι βασικές κατηγορίες στις οποίες ταξινομούνται οι διάφορες αναπηρίες είναι οι εξής: α) κινητική αναπηρία (π.χ. άτομα με τετραπληγία, παραπληγία, απουσία άνω ή κάτω άκρων κ.λπ.), β) αισθητηριακή αναπηρία (π.χ. κωφοί, βαρήκοοι, τυφλοί ή άτομα με προβλήματα όρασης), γ) νοητική/γνωστική/αναπτυξιακή αναπηρία (π.χ. άτομα με αυτισμό), δ) ψυχοκοινωνική αναπηρία (π.χ. άτομα με διπολική διαταραχή, σχιζοφρένεια κ.λπ.), ε) χρόνιες παθήσεις (π.χ. άτομα με θαλασσαιμία, νεφροπάθεια, σακχαρώδη διαβήτη), στ) άλλες αναπηρίες (π.χ. άτομα με σύνδρομο Down), ζ) σοβαρές και πολλαπλές αναπηρίες²⁹.

Διακρίσεις λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης: «σημαίνει οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμό ή περιορισμό βάσει της αναπηρίας, η οποία έχει ως σκοπό ή επίπτωση να εμποδίσει ή να ακυρώσει την αναγνώριση, απόλαυση ή άσκηση, σε ίση βάση με τους άλλους, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, ατομικό ή οποιοδήποτε άλλο τομέα. Περιλαμβάνει όλες τις μορφές διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένης και της άρνησης παροχής εύλογης

---

²⁶ Το κεφάλαιο αυτό βασίζεται σε πληροφορίες που ανακτήθηκαν από: Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.). (2020). *Εγχειρίδιο για την ενσωμάτωση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας*. Ανακτήθηκε από : <https://www.esamea.gr/publications/books-studies/5026-egxeiridio-gia-tin-enswmatwsi-tis-dikaiwmatikis-proseggisis-tis-anapirias-stis-topikes-koinwnikes-kai-anaptyksiakes-politikes-draseis-metra-kai-programmata>

²⁷ Προοίμιο, εδάφιο ε), Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, <https://unric.org/el/σύμβαση-για-τα-δικαιώματα-των-ατόμων-μ-2/>

²⁸ Ο.π., Άρθρο 1

²⁹ Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.). (2020). *Εγχειρίδιο για την ενσωμάτωση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας*, Βασική ορολογία και αποσαφήνιση εννοιών, σελ.4-5. Ανακτήθηκε από: <https://www.esamea.gr/publications/books-studies/5026-egxeiridio-gia-tin-enswmatwsi-tis-dikaiwmatikis-proseggisis-tis-anapirias-stis-topikes-koinwnikes-kai-anaptyksiakes-politikes-draseis-metra-kai-programmata>

προσαρμογής»³⁰. Υπάρχουν διάφορα είδη διακρίσεων.³¹ Οι διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις παίρνουν τη μορφή εμποδίων. Η ύπαρξη εμποδίων σε έναν τομέα λειτουργεί ανασταλτικά για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στους υπόλοιπους τομείς (π.χ. η έλλειψη προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον και στα μέσα μαζικής μεταφοράς δυσκολεύει τη συμπερίληψη τους στην εκπαίδευση, στην απασχόληση κ.λπ.).

Ανά τους αιώνες έχουν διαμορφωθεί διάφορα εννοιολογικά εργαλεία μέσω των οποίων προσεγγίζεται και ερμηνεύεται ο τρόπος με τον οποίο η εκάστοτε κοινωνία προσεγγίζει ή/και αλληλεπιδρά με τα άτομα με αναπηρία, π.χ. από τον αποκλεισμό τους στη συμπερίληψη τους στην κοινωνία.³² Στη συνέχεια αναφέρονται μερικά από τα πιο γνωστά μοντέλα.

Προσέγγιση των ατόμων με αναπηρία ως αντικειμένων φιλανθρωπίας (Charity model): Οι άνθρωποι προσεγγίζουν/αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία ως μη ικανά να φροντίσουν τον εαυτό τους και πιστεύουν πως έχουν ανάγκη φροντίδας και προστασίας.

Ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας (Medical model): Οι άνθρωποι πιστεύουν ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν ανάγκη θεραπευτικής/ιατρικής παρέμβασης προκειμένου να ενσωματωθούν ενεργά στην κοινωνία.

Κοινωνικό μοντέλο (Social Model): Η αναπηρία αντιμετωπίζεται ως κοινωνικό πρόβλημα, ως προϊόν της κοινωνίας κι ως εκ τούτου οι άνθρωποι εστιάζουν στα εμπόδια που υφίστανται και προσπαθούν να τα εξαλείψουν ούτως ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να συμμετέχουν σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής.

Δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας (Human Rights approach to disability): Τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα στις ίσες ευκαιρίες και στη συμμετοχή τους σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής. Όλοι/ες έχουμε ευθύνη να προάγουμε, να προστατεύσουμε και να διασφαλίσουμε τα δικαιώματά τους, όπως και τα άτομα με αναπηρία θα πρέπει να μπορούν να διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

---

³⁰Άρθρο 2, Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, <https://unric.org/el/σύμβαση-για-τα-δικαιώματα-των-ατόμων-μ-2/>

³¹ Άρθρο 2, παρ.2, ν.4443/2016 - Αρ. ΦΕΚ 230 Α' /09.12.2016, «ως 'άμεση διάκριση' νοείται όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση».

³² Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τα διάφορα μοντέλα/προσεγγίσεις της αναπηρίας βλ.: Women Refugee Commission & IRC. (2015). Building Capacity for Disability Inclusion in Gender-Based Violence Programming in Humanitarian Settings, A Toolkit for GBV Practitioners, Activity 2: Understanding Disabilities, p.27, <https://reliefweb.int/report/world/building-capacity-disability-inclusion-gender-based-violence-programming-humanitarian>

Οι δύο πρώτες προσεγγίσεις έχουν ως αποτέλεσμα άλλα άτομα να λαμβάνουν αποφάσεις εξ ονόματος των ατόμων με αναπηρία κι συνεπώς να τα περιθωριοποιούν / εξοστρακίζουν από την κοινωνική ζωή, αντιμετωπίζοντάς τα ως «αντικείμενα». Όμως, **τα άτομα με αναπηρία δεν είναι αντικείμενα «φιλανθρωπίας»,** θεραπευτικής παρέμβασης και πρόνοιας, αλλά **υποκείμενα με πλήρη δικαιώματα και ελευθερίες, ικανότητα αυτοπροσδιορισμού και πλήρους συμμετοχής σε όλες τις σφαίρες της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής.** Για το λόγο αυτό συστήνεται η υιοθέτηση του **Κοινωνικού μοντέλου και της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, όπως αυτή κατοχυρώνεται μέσα από τη Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.** Η ίδια προσέγγιση θα πρέπει να ακολουθείται και για τις επιζώσες έμφυλης βίας με ή χωρίς αναπηρία.

III. ΦΥΛΟ, ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ³³

Στη διαδικασία εντοπισμού των πιθανών κινδύνων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία αλλά και της θέσης τους μέσα στην κοινότητα είναι καλό να γνωρίζουμε ότι :

- Τα άτομα με αναπηρία είναι εκτεθειμένα στη βία και τις διακρίσεις τόσο λόγω του φύλου τους όσο και λόγω της αναπηρίας τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την άνιση σχέση δύναμης ή ισχύος με τους συντρόφους τους, την οικογένειά τους και την ευρύτερη κοινότητα εντός της οποίας διαβιούν.
- Σε διάφορα πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια, τα μέλη της κοινότητας πιστεύουν ότι τα άτομα με αναπηρία δεν μπορούν ή δεν πρέπει, να αναλαμβάνουν καθήκοντα ή να κάνουν πράγματα που επιθυμούν ή αυτά που κάνει ο γενικός πληθυσμός (άντρες και γυναίκες). Παραδείγματος χάρη, μπορεί να στερηθούν το δικαίωμα στο γάμο ή στην απόκτηση παιδιών ή πρόσβασης στην αγορά εργασίας λόγω αυτών των αντιλήψεων, ή να έρθουν αντιμέτωπα με διακρίσεις και το στίγμα της αναπηρίας όταν επιθυμούν/προσπαθούν να ασκήσουν και να απολαύσουν τα δικαιώματα τους. Αυτό έχει αντίκτυπο στη θέση τους στην κοινότητα, στις ευκαιρίες που έχουν να αυτοσυντηρούνται αλλά και διαμορφώνει τη δυναμική στις σχέσεις τους, τοποθετώντας τους άλλους (κοινότητα, οικογένεια, σύντροφος) σε θέση ισχύος/εξουσίας, το οποίο με τη σειρά του αυξάνει τον κίνδυνο έμφυλης βίας.
- Οι ρόλοι στο σπίτι και την οικογένεια μπορεί να αλλάζουν όταν κάποιος/α είναι άτομο με αναπηρία. Οι άνδρες με αναπηρία έχουν λιγότερες ευκαιρίες για εργασία, καθιστώντας τις γυναίκες υπεύθυνες για το εισόδημα, την παροχή υπηρεσιών και υποστήριξης, αυξάνοντας το φόρτο εργασίας τους και τον κίνδυνο έκθεσης σε βία και εκμετάλλευση. Επιπλέον, οι γυναίκες που φροντίζουν άτομα με αναπηρία αφενός αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο βίας και εκμετάλλευσης καθώς μπορεί να είναι απομονωμένες ή να αντιμετωπίζουν δυσκολία πρόσβασης σε υπηρεσίες

---

³³ Το κείμενο που ακολουθεί είναι προσαρμοσμένο από την έκδοση: Ο.π. *Activity 3: Gender, disability and inequality*, p. 29, <https://reliefweb.int/report/world/building-capacity-disability-inclusion-gender-based-violence-programming-humanitarian>

υποστήριξης, αφετέρου να υφίστανται διάκριση λόγω σχέσης³⁴ εξαιτίας της στενής τους σχέσης με ένα άτομο με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση, π.χ. μια μητέρα παιδιού με αναπηρία.

- Οι γυναίκες με αναπηρία μπορεί να δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στα καθήκοντα που υπαγορεύει η κοινωνία, η οικογένεια και ο σύζυγος, με αποτέλεσμα να αποξενώνονται από την οικογένεια, να κακοποιούνται από τον σύζυγο ή να στιγματίζονται από την κοινωνία.
- Μερικά άτομα με αναπηρία εξαρτώνται από άλλους για την καθημερινή φροντίδα και τις δραστηριότητες τους αλλά και για να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγαθά. Η ανάγκη τους αυτή μπορεί να οδηγήσει σε εκμετάλλευση και στην άσκηση εξουσίας πάνω τους από τους άλλους. Επιπλέον, υπονομεύει τη δυνατότητά τους για κοινωνικοποίηση, πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγαθά και την εν γένει ελευθερία τους.

IV. ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΟΥ ΕΚΚΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ – ΠΡΟΣΦΥΓΙΣΣΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΣΕΣ ΑΣΥΛΟ³⁵

Στο σημείο αυτό παρατίθεται μία περίληψη της ερευνητικής Έκθεσης του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) υπό τον τίτλο: «Συλλογή και αναλυτική επεξεργασία στοιχείων των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, με έμφαση σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο» που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της συνεργασίας με την ΓΓΔΟΠΙΦ και το ΚΕΘΙ εντός της «Δράσης 4.3.2: Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές και τα προγράμματα για την ισότητα των φύλων» του ΕΣΔΙΦ 2021-2025.

Οι αιτούσες άσυλο και οι προσφύγισες με αναπηρία, γυναίκες και κορίτσια, λόγω της πολλαπλής τους ταυτότητας συνιστούν ομάδα με υψηλή ευαλωτότητα. Η συνύπαρξη των διαστάσεων του φύλου, της αναπηρίας και της προσφυγικής ιδιότητας λειτουργεί πολλαπλασιαστικά, μεγεθύνοντας τον κίνδυνο να βιώσουν διακρίσεις και έμφυλη βία. Η επισφαλής κατάσταση των προσφύγων με αναπηρία -ανεξαρτήτως φύλου- στην Ελλάδα, καταγράφεται στις καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες³⁶ επί της αρχικής έκθεσης της Ελλάδας, στις οποίες επισημαίνεται: α) η έλλειψη προτύπων αναφορικά με τις υπηρεσίες που παρέχονται στα άτομα με αναπηρία και στις διαδικασίες του προσφυγικού και του ασύλου, β) η ανεπάρκεια των μέτρων

³⁴ Άρθρου 2, παρ. 2ε του ν.4443/2016

³⁵ Τσουπαροπούλου, Ε. (2022). *Ερευνητική Έκθεση. Η Κατάσταση των Γυναικών με Αναπηρία και των Αναγκών Γονέων και Κηδεμόνων Παιδιών με Αναπηρία. Ενδιάμεση Έκθεση. Συλλογή και αναλυτική επεξεργασία στοιχείων των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, με έμφαση σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο. Καταγραφή και χαρτογράφηση των εμπλεκόμενων φορέων*, Παράρτημα Β (Απρίλιος 2022). Αθήνα: ΕΚΚΕ.

³⁶ United Nations. 2019. Convention on the Rights of Persons with Disabilities, <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhskOcZ9cO6iPa1r3wEJzoMtZPRIsn2F8be6qzYChDHrmBTMH%2BqHKEyy9lkiKsnfl7vYm%2B%2FX3mXiOTCPBgssnHiOpTdzNgr31DcGr9iV91p4N2>

αναφορικά με τον εντοπισμό των ατόμων με αναπηρία που αιτούνται άσυλο ή είναι δικαιούχοι ασύλου, τη διασφάλιση της πρόσβασής τους σε υγειονομική περίθαλψη, κατάλληλα καταλύματα, βασικές εγκαταστάσεις, προστασία και ασφάλεια και στη λήψη συγκεκριμένων μέτρων για την παροχή εξατομικευμένης στήριξης, όπως η προσωπική βοήθεια, ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τα παιδιά με αναπηρία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας που διεξήχθη από το ΕΚΚΕ το 2022 για την καταγραφή των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία σε πληθυσμούς προσφύγων και αιτούντων άσυλο εκτιμήθηκαν οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες πρόσφυγες με αναπηρία ως ακολούθως:

- ❖ Ο ερευνητικός πληθυσμός υφίσταται πολλαπλές διακρίσεις, λόγω της συνδυαστικής επίδρασης του φύλου, της αναπηρίας και της προσφυγικής ταυτότητας. Φαίνεται ότι μεταξύ των προαναφερθέντων λόγων διάκρισης, προεξάρχουσα είναι η προσφυγική ταυτότητα.

- ❖ Το θεσμικό πλαίσιο εκτιμάται ως πολύπλοκο και οι διαδικαστικές και γραφειοκρατικές δυσκολίες του συστήματος υποδοχής, προστασίας και κοινωνικής ένταξης καθιστούν απαραίτητη την υποστήριξη των ευάλωτων ατόμων από οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών (ΚτΠ). Οι αιτούντες/ούσες άσυλο και δικαιούχοι διεθνούς προστασίας ωστόσο έχουν ελλιπή ενημέρωση για τα δικαιώματα, τις υπηρεσίες, τους φορείς και τις οργανώσεις που μπορούν να τους παρέχουν υποστήριξη.

- ❖ Οι προσφύγισες/αιτούσες άσυλο με αναπηρία αντιμετωπίζουν ελλείψεις πρόσβασης σε πολλούς διαφορετικούς τομείς (υγεία, στέγαση, εκπαίδευση, νομική ένταξη, εργασία). Οι εξειδικευμένες δράσεις και τα προγράμματα που επικεντρώνονται σε αυτές είναι ελάχιστες έως μηδενικές.

- ❖ Η διαδικασία εντοπισμού, αξιολόγησης της ευαλωτότητας/αναπηρίας και παραπομπής του προσφυγικού πληθυσμού με αναπηρία δεν είναι τυποποιημένη και συστηματική. Η έλλειψη χρόνου (fast track διαδικασίες) και εξειδίκευσης του προσωπικού των δομών φιλοξενίας σε θέματα αναπηρίας, καθώς και τα προβλήματα στη διερμηνεία συμβάλουν στην κατάσταση αυτή. Οι δυσλειτουργίες ενισχύονται στην περίπτωση ατόμων με μη ορατές αναπηρίες, οι οποίες απαντώνται συχνά στις προσφύγισες.

- ❖ Η ταχεία απόκτηση νομιμοποιητικών εγγράφων έχει εξαιρετική σημασία για τον προσφυγικό πληθυσμό με αναπηρία καθώς η έλλειψή τους εμποδίζει την πρόσβαση σε δομές και υπηρεσίες που δικαιούνται. Οι γυναίκες με αναπηρία χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα βρίσκονται στην ουσία στον δρόμο με αυξημένους κινδύνους εκμετάλλευσης λόγω του φύλου και της αναπηρίας τους.

- ❖ Η ενδυνάμωση των αιτουσών άσυλο με αναπηρία μέσω της διευκόλυνσης της πρόσβασής τους στην εργασία εκτιμάται ως ιδιαίτερα θετική καθώς επιτρέπει την επιβίωσή τους και λειτουργεί ως ασπίδα προστασίας από φαινόμενα εκμετάλλευσης.

- ❖ Η διασφάλιση ασφαλούς και προσβάσιμης στέγασης συνιστά ιδιαίτερα σοβαρό ζήτημα για τον προσφυγικό πληθυσμό με αναπηρία. Διαπιστώνεται έλλειψη πλήρως προσβάσιμων εγκαταστάσεων υποδοχής και φιλοξενίας, ενώ η μη ταυτοποίηση της αναπηρίας και του είδους της αποτελεί επιπλέον δυσχεραντικό παράγοντα. Αυξημένες δυσκολίες αντιμετωπίζουν οι διαμένουσες σε δομές εκτός αστικού ιστού, όπου

αντιμετωπίζουν περαιτέρω δυσκολίες πρόσβασης στις δομές υγείας και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, τους δημόσιους φορείς και τις κοινωνικές υπηρεσίες, στις δομές εκπαίδευσης και τις υπηρεσίες ένταξης, στην αγορά εργασίας.

❖ Η πρόσβαση των αναγνωρισμένων προσφύγων και προσφυγισσών με αναπηρία στην κοινωνική πρόνοια και στις παροχές και τα δικαιώματα που δικαιούνται είναι δυσχερής. Η ελλιπής ενημέρωση και η στάση ορισμένων υπαλλήλων των δημόσιων φορέων συμβάλλουν σε αυτή την κατάσταση.

❖ Η εκπαίδευση παιδιών προσφύγων με αναπηρία καταγράφεται επίσης δυσλειτουργική. Παράγοντες που εμποδίζουν την πρόσβασή τους στις κατάλληλες εκπαιδευτικές δομές (ειδικά σχολεία ή παράλληλη στήριξη) είναι η δυσκολία μεταφοράς στο σχολείο μαθητών/τριών με αναπηρία που ζουν σε απομακρυσμένους καταυλισμούς και η μη επαρκής ενημέρωση των γονιών τους για τις δυνατότητες εκπαίδευσης που δικαιούνται τα παιδιά τους.

❖ Οι γυναίκες με αναπηρία φέρουν το στίγμα της ανημποριάς από την κοινότητα αλλά και την ευρύτερη κοινωνία· συχνά νοούνται ως μη ορατές. Η έμφυλη βία συνιστά σημαντικό πρόβλημα για τις προσφύγισσες και τις αιτούσες άσυλο με αναπηρία, ενώ το υπάρχον υποστηρικτικό δίκτυο δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις αυξημένες τους ανάγκες.

❖ Η πανδημία Covid-19 και τα μέτρα που λήφθηκαν για τη διαχείρισή της επηρέασε πολλαπλώς και με ιδιαίτερα αρνητικό, παρά τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν, αντίκτυπο τον προσφυγικό πληθυσμό με αναπηρία. Στους καταυλισμούς και στις δομές φροντίδας δημιουργήθηκαν συνθήκες εγκλεισμού και ελλιπούς υγειονομικής φροντίδας σε περιβάλλοντα με υπερπληθυσμό, όπου η φυσική αποστασιοποίηση, η υγιεινή και συχνά ο εμβολιασμός δεν ήταν εφικτά. Αντίστοιχες ήταν οι συνέπειες για τον αστικό προσφυγικό πληθυσμό, εντείνοντας την περιθωριοποίηση και την απομόνωσή του. Παράλληλα, υπήρξαν καθυστερήσεις στην εξέλιξη των διαδικασιών του δημόσιου τομέα όπως η διαδικασία αξιολόγησης των αιτήσεων διεθνούς προστασίας, ενώ η επιβολή της ηλεκτρονικής επικοινωνίας -συχνά στα ελληνικά- δυσχέρανε περαιτέρω την επαφή τους με τις δημόσιες υπηρεσίες. Η μη δυνατότητα φυσικής πρόσβασης σε υποστηρικτικές υπηρεσίες ήταν ιδιαίτερα σημαντική για τον γυναικείο μεταναστευτικό και προσφυγικό πληθυσμό που ενδέχεται να αντιμετωπίζει έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία.

❖ Δεν υπάρχουν αξιόπιστα συγκεντρωτικά στοιχεία και δεδομένα για τον αριθμό, τα χαρακτηριστικά και την κατάσταση των αιτουσών και δικαιούχων άσυλο με αναπηρία στην Ελλάδα, γεγονός που δυσχεραίνει τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση σχετικών πολιτικών. Αντίστοιχες ελλείψεις καταγράφονται ως προς τα στοιχεία για τους αρμόδιους φορείς δημιουργώντας σύγχυση, κενά ή/και αλληλεπικαλύψεις ως προς τις αρμοδιότητες και τις παρεχόμενες υπηρεσίες στον συγκεκριμένο πληθυσμό.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το ΕΚΚΕ προχωρά στη διατύπωση ενδεικτικών συστάσεων και προτάσεων πολιτικής. Ειδικότερα:

▪ Η πολλαπλή ευαλωτότητα των προσφυγισσών με αναπηρία απαιτεί μια ολιστική, συμπεριληπτική και πολυεπίπεδη διατομεακή αντιμετώπιση με συνέργεια και

συντονισμένες δράσεις της κεντρικής διοίκησης, της τοπικής αυτοδιοίκησης, των φορέων παροχής υπηρεσιών, των διεθνών οργανισμών και των οργανώσεων της ΚτΠ – με ιδιαίτερο ρόλο να αποδίδεται στις οργανώσεις των ίδιων των ατόμων με αναπηρία. Μία προσέγγιση ανθρωποκεντρική και δικαιωματική όπου οι διαστάσεις του φύλου και της αναπηρίας θα ενσωματώνονται οριζόντια στο σύνολο της μεταναστευτικής πολιτικής, σε όλες της φάσεις της εφαρμογής της (π.χ. υποδοχή, ένταξη, κ.λπ.). Παράλληλα, χρειάζεται η ανάπτυξη στοχευμένων πρωτοβουλιών και δράσεων για τις προσφύγισσες και τις αιτούσες άσυλο με αναπηρία.

- Συνιστάται η συστηματοποίηση, απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών ταυτοποίησης, πιστοποίησης και παραπομπής των ατόμων με αναπηρία στις κατάλληλες δομές και υπηρεσίες καθώς και η κατά προτεραιότητα εξέταση των παραπομπών τους από τις δημόσιες δομές υγείας με την αξιοποίηση όλων των δυνατών μέσων για τη διευκόλυνσή τους (π.χ. τηλε-διερμηνεία, πρόσληψη διαμεσολαβητών/τριων).

- Είναι αναγκαίο να ληφθεί μέριμνα για τη διασφάλιση της πλήρους προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία όλων των δομών υποδοχής και φιλοξενίας συμπεριλαμβανομένων των ασφαλών χώρων για γυναίκες. Απαιτείται η κατά προτεραιότητα μετακίνησή τους σε κατάλληλη στέγαση, συμπεριλαμβανομένων των Στεγών Υποστηριζόμενης Διαβίωσης (ΣΥΔ) και η λήψη μέτρων που θα επιτρέπουν την ανεξάρτητη διαβίωσή τους (π.χ. προσωπικός βοηθός). Η πλήρης προσβασιμότητα, φυσική και ηλεκτρονική, πρέπει να συνιστά συνθήκη για όλες τις παρεχόμενες από το Δημόσιο υπηρεσίες (π.χ. υγειονομική περίθαλψη, ΜΜΜ).

- Ένα σημαντικό πεδίο παρέμβασης είναι η πληροφόρηση του πληθυσμού αναφοράς για τα δικαιώματά τους και τους φορείς που μπορούν να τις στηρίξουν στη διεκδίκησή τους. Πληροφόρηση και συμβουλευτική στήριξη που εκτείνεται σε όλα τα πεδία (κοινωνική πρόνοια, εκπαίδευση, αγορά εργασίας) τόσο για τις ίδιες όσο και για τα τέκνα τους. Εδώ, επισημαίνεται η ανάγκη της διερμηνείας και της προσβασιμότητας της πληροφορίας.

- Ειδικότερα προγράμματα και πρωτοβουλίες χρειάζεται να αναληφθούν για την προώθηση της συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας, στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή της χώρας υποδοχής. Οι ομάδες εστίασης για ενδυνάμωση, η παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης συνιστούν προτεινόμενες πρακτικές.

- Ιδιαίτερη μέριμνα χρειάζεται να ληφθεί για τις προσφύγισσες επιζώσες έμφυλης βίας και την ενίσχυση του υποστηρικτικού δικτύου.

- Προτείνεται η περαιτέρω στελέχωση των δομών και υπηρεσιών φιλοξενίας και υποδοχής με μόνιμο εξειδικευμένο προσωπικό, συμπεριλαμβανομένων των διερμηνέων νοηματικής γλώσσας και των βοηθών ατόμων με αναπηρία. Παράλληλα, απαραίτητη κρίνεται η εκπαίδευση του προσωπικού των δομών σε θέματα αναπηρίας και έμφυλης προσέγγισης αλλά και η εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των υπαλλήλων υπηρεσιών του Δημοσίου σε ζητήματα ορθής προσέγγισης των ατόμων με αναπηρία με την οπτική του φύλου.

- Υπογραμμίζεται, τέλος, η σκοπιμότητα της διενέργειας εκστρατειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του γενικού πληθυσμού για τη συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία με εστίαση στις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία.

V. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΕΚΚΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΙΤΟΥΣΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥΧΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ³⁷

Η Έκθεση μελετά την «κατάσταση και τις ανάγκες των αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία στην Ελλάδα» και περιγράφει συνοπτικά τα αποτελέσματα της δευτερογενούς και πρωτογενούς έρευνας για τις αιτούσες και δικαιούχες διεθνούς προστασίας γυναίκες και κορίτσια με αναπηρία στην Ελλάδα, τη μεθοδολογία συλλογής τους, τα ερευνητικά εργαλεία που αναπτύχθηκαν για τη συγκεκριμένη κατηγορία πληθυσμού, τα ευρήματα της έρευνας σχετικά με τα κενά, τις δυσλειτουργίες και τις ελλείψεις που παρατηρούνται στην αντιμετώπιση των αναγκών των αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία στην Ελλάδα καθώς και τις προτεινόμενες πολιτικές διαχείρισης των προκλήσεων αυτών.

Η Έρευνα κατέδειξε από τον καταγεγραμμένο αριθμό προσφύγων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις ότι το σύστημα εξέτασης της αναπηρίας/ευαλωτότητας αντιμετωπίζει σοβαρές δυσλειτουργίες, με αποτέλεσμα ένας πολύ μεγάλος αριθμός ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις να μην ταυτοποιείται. Βασικό πρόβλημα στη διαδικασία εξέτασης της ευαλωτότητας είναι η έλλειψη γνώσεων και εξειδίκευσης των στελεχών σχετικά με την αναπηρία και τις κατηγορίες της, και ειδικότερα σχετικά με τις μη εμφανείς αναπηρίες (κυρίως ψυχικές και νοητικές) και τις χρόνιες παθήσεις, αλλά και η ελλιπής κατάρτιση στην ταυτοποίηση θυμάτων βασανιστηρίων ή σεξουαλικής βίας. Προκλήσεις παρατηρήθηκαν - μεταξύ άλλων- και στον τρόπο καταγραφής στατιστικών στοιχείων ο οποίος δεν είναι ενιαίος και διαφέρει ανάλογα το φορέα.

Σε σχέση με τις **γυναίκες πρόσφυγες με αναπηρία, τα ευρήματα αφορούν στο έτος 2021** και στην Έρευνα συμμετείχαν με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων δημόσιοι φορείς και φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, ιδιωτικοί φορείς και ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της φροντίδας και παροχής υπηρεσιών σε άτομα με αναπηρία καθώς και Μη Κυβερνητικές και Γυναικείες Οργανώσεις και Διεθνείς Οργανισμοί³⁸.

Το σχετικό ερωτηματολόγιο των φορέων της έρευνας συμπλήρωσαν συνολικά τρεις φορείς του Δημοσίου. Σύμφωνα με τα δεδομένα για το χρονικό διάστημα 2021-2022 ο αριθμός των εξυπηρετούμενων προσφυγισσών με αναπηρία ήταν διακόσιες ογδόντα τρεις (283). Στην

---

³⁷ Το παρόν κεφάλαιο παραθέτει αυτούσιο μέρος των στοιχείων και των συμπερασματικών παρατηρήσεων της ερευνητικής Έκθεσης: «*Συλλογή και αναλυτική επεξεργασία στοιχείων των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, με έμφαση σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο*», Χριστίνα Βαρουξή, ΕΚΚΕ. Αθήνα (2022).

³⁸ Η αναλυτική λίστα των φορέων που εστάλη το ερωτηματολόγιο είναι διαθέσιμη στο : *Τσουπαροπούλου, Ε. (2022). Ερευνητική Έκθεση. Η Κατάσταση των Γυναικών με Αναπηρία και των Αναγκών Γονέων και Κηδεμόνων Παιδιών με Αναπηρία. Ενδιάμεση Έκθεση. Συλλογή και αναλυτική επεξεργασία στοιχείων των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, με έμφαση σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο. Καταγραφή και χαρτογράφηση των εμπλεκόμενων φορέων, Παράρτημα Β (Απρίλιος 2022). Αθήνα: ΕΚΚΕ.*

πλειονότητά τους αυτές ήταν ηλικίας από 18 έως 64 ετών. Σε ότι αφορά το είδος της αναπηρίας, σχεδόν οι μισές από τις καταγεγραμμένες προσφύγισες, σύμφωνα με τα δεδομένα, έχουν βαριές και πολλαπλές αναπηρίες ενώ περίπου μια στις πέντε έχει ψυχική αναπηρία. Όπως διαπιστώνεται ο πληθυσμός των ωφελούμενων προσφυγισσών από τις Δομές που συμμετείχαν στην έρευνα εμφανίζει βεβαρυμμένα χαρακτηριστικά ως προς το είδος της αναπηρίας. Πρόκειται επίσης για πληθυσμό ανέργων γυναικών, παρά το γεγονός ότι ως προς το εκπαιδευτικό προφίλ εμφανίζει μια καλύτερη εικόνα προσόντων σε σχέση με τις λοιπές κατηγορίες γυναικών ενδιαφέροντος. Επιπλέον, ένας σημαντικός αριθμός αυτών είναι μητέρες και μονογονείς.

Η Έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο πληθυσμός των εξυπηρετούμενων και ωφελούμενων προσφυγισσών από τους Φορείς/Δομές που συμμετείχαν πλήττονται ομοίως με τις λοιπές κατηγορίες των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων³⁹ από πολλαπλές διακρίσεις και ως προς την άσκηση όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων αξιοπρεπούς διαβίωσης και κοινωνικής ένταξης. Λόγω των κοινωνικό-δημογραφικών τους χαρακτηριστικών και της σοβαρής ή χρόνιας αναπηρίας που επιβαρύνεται τόσο από το προσφυγικό τους ταξίδι όσο και την «μετέωρη» κοινωνική τους θέση, οι γυναίκες και τα κορίτσια προσφύγισες εμφανίζονται να μην μπορούν να ανταποκριθούν στους όρους και τις συνθήκες της ανεξάρτητης διαβίωσης και συναντούν δυσκολίες στην άσκηση βασικών δικαιωμάτων που σχετίζονται κατά προτεραιότητα με τη στέγαση, την εκπαίδευση, την υγεία, την επικοινωνία, την πληροφορία και την πληροφόρηση, την εργασία. Επιπρόσθετα, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην επικοινωνία και τις επαφές με τις αρχές για την άσκηση των δικαιωμάτων τους. Ως εκ τούτου χρειάζονται ειδική μέριμνα και πολιτικές ενδυνάμωσης, συμβουλευτικής και συνοδείας.

Σε σχέση με τις **γυναίκες- αιτούσες άσυλο με αναπηρία, στο χρονικό διάστημα από το 2017 έως την 15 Μαΐου 2022**, είκοσι δύο (22) φορείς κατέθεσαν στοιχεία για ωφελούμενες αιτούσες άσυλο με αναπηρία. Σύμφωνα με τα δεδομένα, σε σύνολο είκοσι δύο (22) Δομών όλης της χώρας εξυπηρετήθηκαν τριακόσιες δεκαπέντε (315) γυναίκες με αναπηρία αιτούσες άσυλο, ηλικίας -στην πλειονότητά τους- από 18 έως 65 ετών. Οι περισσότερες αιτούσες άσυλο με αναπηρία είναι παντρεμένες, ενώ καταγράφηκαν μόνο σαράντα εννέα εξ' αυτών να είναι μητέρες, με το ένα τέταρτο αυτών να είναι μονογονείς. Περίπου μια στις τρεις (1/3) αιτούσες άσυλο με αναπηρία έχει ολοκληρώσει το πολύ την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι γυναίκες- αιτούσες άσυλο με αναπηρία που από το 2017 έως τις 15 Μαΐου 2022 καταγράφηκαν από τις Δομές Υποδοχής της χώρας,

---

³⁹ Βάσει του αρ. 1, παρ. λγ του ν.4939/2022 «ευάλωτα πρόσωπα» νοούνται ιδίως οι ανήλικοι ασυνόδευτοι ή μη, άμεσοι συγγενείς θυμάτων σε ναυάγια (γονείς, αδέρφια τέκνα και σύζυγοι), τα άτομα με αναπηρία, οι ηλικιωμένοι, οι εγκυμονούσες, οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, τα άτομα με σοβαρές ασθένειες, τα άτομα με νοητική και ψυχική αναπηρία και τα άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, όπως τα θύματα ακρωτηριασμού γεννητικών οργάνων.

είναι άνεργες. Επίσης, σύμφωνα με τα δεδομένα για το είδος της αναπηρίας, οι αιτούσες άσυλο έχουν είτε ψυχική είτε σοβαρές και πολλαπλές αναπηρίες.

Διαπιστώνεται ότι ο πληθυσμός των γυναικών- αιτουσών άσυλο με αναπηρία υπόκειται σε πολλαπλές διακρίσεις και χαρακτηρίζεται από πολλαπλή ευαλωτότητα αναφορικά με το γενικό πληθυσμό ατόμων με αναπηρία. Πρόκειται για πληθυσμό που στην πλειονότητά του βρίσκεται στην απόλυτα ενεργό παραγωγική ηλικία, παραμένει ωστόσο στη συντριπτική του πλειοψηφία παραγωγικά ανενεργός, ως άνεργος πληθυσμός. Ένας πληθυσμός κατά κύριο λόγο χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και κατά δεύτερο λόγο μέτριου επιπέδου, γυναίκες με αναπηρία στην πλειοψηφία τους άγαμες, διαζευγμένες και χήρες, κατά το 1/6 περίπου έγγαμες μητέρες και από αυτές κατά το ¼ μονογονείς, οι οποίες υποφέρουν από ψυχικές νόσους και σοβαρές, χρόνιες και πολλαπλές αναπηρίες. Όπως φαίνεται πρόκειται για ένα πληθυσμό που υφίσταται πολλαπλές διακρίσεις και ως εκ τούτου έχει πολλαπλές ανάγκες στήριξης με μέτρα πολιτικής.

Επιπλέον, σε ό,τι αφορά τη συμμετοχή των Οργανώσεων της ΚτΠ και των Διεθνών Οργανισμών το ερωτηματολόγιο που εστάλη σε Φορείς και Υπηρεσίες, εστάλη και σε σχετικές με το αντικείμενο της έρευνας Οργανώσεις της ΚτΠ που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου, σε Γυναικείες Οργανώσεις καθώς και σε Διεθνείς Οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, σε συναφείς με το αντικείμενο της έρευνας τομείς⁴⁰.

Με βάση τις απαντήσεις των Οργανώσεων της ΚτΠ και των Διεθνών Οργανισμών προκύπτουν τα εξής -μεταξύ άλλων- βασικά πορίσματα: Πρέπει να ληφθούν επιπρόσθετα μέτρα για την εξυπηρέτηση των γυναικών και κοριτσιών αιτουσών άσυλο με αναπηρία στον τομέα της πρόσβασης στην εργασία, στη στέγαση και σε υπηρεσίες υγείας-κοινωνικής φροντίδας. Περισσότερο αναγκαίες κρίνονται οι πολιτικές που να αφορούν στη στέγαση. Στις προτάσεις πολιτικής αναφέρεται η ανάπτυξη πολιτικών που υποστηρίζουν την αναζήτηση και εύρεση εργασίας και την πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες. Επιπλέον, δράσεις διευκόλυνσης της πρόσβασης σε ιατρικές υπηρεσίες, διαμεσολάβησης στους αρμόδιους φορείς, παροχή διερμηνείας και **δράσεις στοχευμένες στην ψυχό-κοινωνική και νομική υποστήριξη προσφυγισσών και αιτουσών άσυλο, γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, που είναι επιζώσες έμφυλης βίας**. Ως καλή πρακτική αναφέρονται δράσεις στοχευμένες σε γυναίκες και κορίτσια με αναπηρία, όπως η διερεύνηση των αναγκών ελληνόφωνων τυφλών και κωφών γυναικών ως προς την έμφυλη βία με σκοπό τη στοχευμένη ψυχοκοινωνική και

---

⁴⁰ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τις οργανώσεις και τους Διεθνείς Οργανισμούς που εστάλη το ερωτηματολόγιο βλ. Τσουπαροπούλου, Ε. (2022). *Ερευνητική Έκθεση. Η Κατάσταση των Γυναικών με Αναπηρία και των Αναγκών Γονέων και Κηδεμόνων Παιδιών με Αναπηρία. Ενδιάμεση Έκθεση. Συλλογή και αναλυτική επεξεργασία στοιχείων των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, με έμφαση σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο*. (Απρίλιος 2022). Αθήνα: ΕΚΚΕ, σελ. 30.

νομική υποστήριξή τους, τη δημιουργία προσβάσιμης καμπάνιας για την έμφυλη βία και την παραγωγή εγχειριδίου για την έμφυλη βία και την αισθητηριακή αναπηρία.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις της Έκθεσης

Όπως επισημαίνει η ερευνητική Έκθεση οι γυναίκες με αναπηρία του πληθυσμού των προσφυγισσών και αιτουσών άσυλο, ως προς τα κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά τους, είναι οι περισσότερες άγαμες, με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, γυναίκες που μαστίζονται από την ανεργία, που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στους όρους και τις συνθήκες της ανεξάρτητης διαβίωσης και που συναντούν δυσκολίες στην πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες, την πληροφορία και την πληροφόρηση, τις ψηφιακές υπηρεσίες - ανάλογα με το είδος αναπηρίας αλλά και στη στέγαση και τις υπηρεσίες υγείας. Ποσοστιαία **ο αριθμός των γυναικών με αναπηρία προσφυγισσών και αιτουσών άσυλο κυμαίνεται περίπου στο ½ των γυναικών με αναπηρία του γενικού πληθυσμού που ζήτησαν την παροχή των υπηρεσιών των παραπάνω φορέων και οργανώσεων. Ο δε συνολικός αριθμός των γυναικών με αναπηρία εμφανίζεται μικρότερος από τον αντίστοιχο των ανδρών.** Διαφαίνεται ότι οι αιτούσες άσυλο και προσφύγισσες με αναπηρία είναι λιγότερο «ορατές» και μένουν στην αφάνεια, ιδιαίτερα όταν η αναπηρία τους είναι μη ορατή (ενδεικτικά, ψυχική νόσος). Ως προς το είδος αναπηρίας απαντώνται όλα τα είδη και στο γενικό πληθυσμό γυναικών με αναπηρία και στον πληθυσμό των προσφυγισσών και αιτουσών άσυλο, συμπεριλαμβανομένων των χρόνιων παθήσεων. Και στις δύο πληθυσμιακές κατηγορίες **αναδεικνύεται η επείγουσα ανάγκη προστασίας τους από βία και κακοποίηση** ενώ για τις προσφύγισσες και αιτούσες άσυλο με αναπηρία η ανάγκη νέων πολιτικών στέγασης, η ψυχοκοινωνική στήριξη και η διερμηνεία προβάλλουν ως θέματα σημαντικής προτεραιότητας. Διαπιστώνεται ότι οι πληθυσμοί ενδιαφέροντος εμφανίζονται επιβαρυνμένοι με σοβαρές και χρόνιες αναπηρίες αλλά και ψυχικές νόσους που δεν είναι εύκολα αναγνωρίσιμες και προσδιορίσιμες σε μεγαλύτερο βαθμό από το γενικό πληθυσμό. Πρόκειται για γυναίκες των οποίων η κοινωνική θέση και κατάσταση υπολείπεται των αντίστοιχων του γενικού πληθυσμού αναπήρων γυναικών. Πρόκειται για γυναίκες με αναπηρία στην πλειονότητά τους μόνες, με αρκετές εξ αυτών να έχουν πρόσθετες υποχρεώσεις φροντίδας των παιδιών τους, ως μητέρες και μονογονείς. Κατά κύριο λόγο άνεργες, με χαμηλό ή μέτριο εκπαιδευτικό επίπεδο που δηλώνει επιπρόσθετα υστέρηση στον ανταγωνισμό της αγοράς εργασίας, με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και επιβαρυνμένες με ισχυρό κοινωνικό στίγμα, οι οποίες χρειάζονται κατεπείγουσα παρέμβαση κρατικών πολιτικών στήριξης και φροντίδας. Επιπρόσθετα λόγω του ότι πρόκειται για πληθυσμούς που υπόκεινται σε πολλαπλές διακρίσεις η κατά προτεραιότητα στόχευση σε πολιτικές προστασίας της αξιοπρεπούς διαβίωσης και ασφάλειάς τους, ενδυνάμωσης του σεβασμού στη σωματική και ψυχική τους ακεραιότητα, στην ισότητα ενώπιον του νόμου, στην ελευθερία από την εκμετάλλευση, βία και κακομεταχείριση, στην ελευθερία και ανεξαρτησία κίνησης και ζωής στην κοινότητα, στην ομαλή ένταξη μέσω προστασίας της στέγασης, της εκπαίδευσης, της υγείας και της εργασίας, της επικοινωνίας και της πληροφόρησης κρίνεται επιτακτική.

Η στόχευση των πολιτικών θα πρέπει αφενός να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες των ειδικών πληθυσμών ενδιαφέροντος και αφετέρου να αξιοποιεί τις ικανότητες τους. Τέλος ο σχεδιασμός των πολιτικών στο πλαίσιο μιας άνθρωπό-δικαιωματικής προσέγγισης θα πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη την παράμετρο του φύλου και να μην εξαντλείται σε γενικευτικές επιταγές που ισχύουν για όλους. Διαφορετικά τόσο το βιολογικό όσο και το κοινωνικό φύλο των γυναικών και στη (συγκεκριμένη) περίπτωση των ανάπηρων γυναικών «τείνουν να εξαφανίζονται» και να καθίστανται μη ορατά.

Η ερευνητική Έκθεση αναδεικνύει στα πορίσματα την **επείγουσα ανάγκη προστασίας των γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο με αναπηρία από βία και κακοποίηση**. Μία ανάγκη προφανής και παρούσα στους χώρους και τις δομές φιλοξενίας του εν λόγω πληθυσμού – κι όχι μόνο. Στο παρόν εγχειρίδιο επιλέγουμε να κάνουμε ειδική αναφορά στην Έμφυλη Βία (Β' Μέρος), ως βασικού κινδύνου που αντιμετωπίζει/υφίσταται ο εν λόγω πληθυσμός.

Β' ΜΕΡΟΣ

ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

I. ΠΩΣ ΟΡΙΖΕΤΑΙ Η ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ (ΕΒ)

Ο όρος έμφυλη βία είναι ένας όρος ομπρέλα που περιλαμβάνει οποιαδήποτε επιβλαβή πράξη διαπράττεται ενάντια στη θέληση κάποιου ατόμου εξαιτίας του φύλου, της ταυτότητας φύλου ή της έκφρασης φύλου του εν λόγω ατόμου ή που επηρεάζει δυσανάλογα τα άτομα συγκεκριμένου φύλου. Περιλαμβάνει πράξεις που προκαλούν σωματική, σεξουαλική ή ψυχική βλάβη ή οδύνη, τις απειλές τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό και άλλες μορφές στέρησης της ελευθερίας. Οι πράξεις αυτές μπορεί να συμβούν σε δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο⁴¹.

Ο όρος «φύλο»⁴² υποδηλοί τους κοινωνικά δομημένους ρόλους, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες (χαρακτηριστικά γνωρίσματα) τις οποίες μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί προσήκουσες και ενδεδειγμένες για τις γυναίκες και τους άνδρες.⁴³

Η έμφυλη βία παραβιάζει οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα που προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις και συνθήκες και στρέφεται, βάσει στατιστικών και μελετών, σε μεγαλύτερο ποσοστό εναντίον των γυναικών και των κοριτσιών. Για το λόγο αυτό, η «έμφυλη

---

⁴¹ IASC. (2015). *Guidelines for Integrating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Action, Overview of Gender-based Violence, Defining GBV* p. 5, https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines_lo-res.pdf

⁴² Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ΚΕΘΙ. (2014). Μάρω Παντελίδου Μαλούτα, *Φύλο Κοινωνία Πολιτική*, Κεφάλαιο 1: «Θεωρία για το φύλο ως βασική αρχή οργάνωσης της κοινωνίας», σελ. 17-24, <https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2016/02/1.fylo-koinonia-politiki.pdf>

⁴³ Άρθρο 3 γ., Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2017/04/Convention-violence-against-women-2011-el-edited.pdf>

βία» και η «βία κατά των γυναικών» είναι όροι που χρησιμοποιούνται συχνά εναλλακτικά. Συγκεκριμένα, ο όρος «βία κατά των γυναικών» που βασίζεται στο φύλο σημαίνει τη βία η οποία έχει ως αντικείμενο τη γυναίκα για **το μόνο λόγο** ότι είναι γυναίκα ή ότι η έμφυλη βία επηρεάζει τη γυναίκα κατά τρόπο δυσανάλογο.⁴⁴

Η έμφυλη βία λαμβάνει διάφορες μορφές και είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ποιες είναι αυτές οι μορφές και πώς ορίζονται στο ευρωπαϊκό και εθνικό δίκαιο.

Όπως αναφέρθηκε και στην Ενότητα Ι,⁴⁵ η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές κείμενο το οποίο ορίζει -μεταξύ άλλων πολύ σημαντικών ρυθμίσεων- τις μορφές που προσλαμβάνει η βία κατά των γυναικών και παρουσιάζει ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για την πρόληψη της.⁴⁶ Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με το νόμο 4531/2018. Οι διαφορετικές μορφές και τα είδη βίας, όπως έχουν καταχωρηθεί στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, είναι τα κάτωθι:

- Ενδοοικογενειακή βία ή άσκηση βίας από τον σύντροφο (Άρθρο 3β)
- Ψυχολογική βία (Άρθρο 33)
- Μη εμφανής παρακολούθηση ή παρενόχληση (Άρθρο 34)
- Σωματική βία (Άρθρο 35)
- Σεξουαλική βία συμπεριλαμβανομένου του βιασμού (Άρθρο 36)
- Καταναγκαστικός γάμος (Γάμος τελεσθείς υπό το κράτος καταναγκασμού) (Άρθρο 37)
- Ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων της γυναίκας (Άρθρο 38)
- Καταναγκαστική έκτρωση και καταναγκαστική στείρωση (Άρθρο 39)
- Σεξουαλική παρενόχληση (Άρθρο 40)
- Βία που διαπράττεται για λόγους τιμής (Άρθρο 42)

Η Σύμβαση κάνει στον Πρόλογο ειδική μνεία – μεταξύ άλλων- στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για δράση κατά της Εμπορίας (παράνομης διακίνησης) ανθρώπων (CETS No 197, 2005), ως μια μορφή βίας που έχει σχέση με το φύλο.

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο (κεφάλαιο VI) σε γυναίκες μετανάστριες και αιτούσες άσυλο που αντιμετωπίζουν έμφυλη βία, το οποίο περιλαμβάνει μία σειρά από υποχρεώσεις που στοχεύουν στην κατανόηση της βίας που βασίζεται στο φύλο κατά των μεταναστριών και των γυναικών αιτουσών ασύλου. Επιπλέον, περιλαμβάνει διατάξεις που θεσπίζουν την υποχρέωση αναγνώρισης της βίας κατά των γυναικών με βάση το φύλο ως μορφή δίωξης κατά την έννοια της Σύμβασης της Γενεύης περί του Καθεστώτος των Προσφύγων (1951), και περιέχει την υποχρέωση να διασφαλίζεται

---

⁴⁴ Ο.π. Άρθρο 3δ.

⁴⁵ Βλ. σελ. 8 του παρόντος εγχειριδίου

⁴⁶ Γενική Γραμματεία για την Ισότητα των Φύλων. (2018). Θεοδώρα Κατσιβαρδάκου, Η διαδρομή για τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, Ομιλία στο πλαίσιο της Ημερίδας: Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης από τη θεωρία στην πράξη, [Η διαδρομή για τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης | Ομιλία Θ. Κατσιβαρδάκου - Διευθύντριας ΓΓΙΦ | socialpolicy.gr](#)

η υιοθέτηση της ερμηνείας που λαμβάνει υπόψη το φύλο κατά την αναγνώριση του προσφυγικού καθεστώτος.⁴⁷

Οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με προσφυγικό πληθυσμό- αιτούντες/ούσες άσυλο, δικαιούχους/ες διεθνούς προστασίας, ανιθαγενείς ή άτομα χωρίς τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα- επιζώντες/επιζώσες ΕΒ ή εν δυνάμει θύματα ΕΒ είναι σημαντικό να γνωρίζουν ότι **η ΕΒ είναι γεγονός και συμβαίνει παντού**. Επιπλέον, οι χώροι υποδοχής και φιλοξενίας προσφύγων, πολύ συχνά λόγω των δυσμενών συνθηκών διαβίωσης, της ενίοτε αδυναμίας πρόσβασης σε υπηρεσίες προστασίας του ευάλωτου πληθυσμού, είναι χώροι όπου η ΕΒ γεννάται και εδράζει.

Παγκοσμίως, δεν καταγγέλλονται όλα τα περιστατικά ΕΒ, λόγω του φόβου στιγματισμού ή αντιποίνων, της περιορισμένης διαθεσιμότητας ή προσβασιμότητας σε αξιόπιστους παρόχους υπηρεσιών, ατιμωρησίας των δραστών, της έλλειψης γνώσης για τα οφέλη της φροντίδας. Σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης δεν πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στην εύρεση στοιχείων για το μέγεθος της ΕΒ, διότι υπάρχουν θέματα ασφάλειας και δεοντολογίας στη συλλογή τέτοιων στοιχείων. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό, όλοι οι επαγγελματίες/εργαζόμενοι θα πρέπει να θεωρούν δεδομένο ότι η ΕΒ συμβαίνει και απειλεί τους πληγέντες πληθυσμούς. Η διαχείριση της λοιπόν συνάδει με αυτή ενός σοβαρού προβλήματος που απειλεί ανθρώπινες ζωές.⁴⁸ Στη συνέχεια του παρόντος θα αναφερθούμε στις βασικές κατευθυντήριες αρχές που θα πρέπει να διέπουν τη δράση/απόκριση του προσωπικού που λαμβάνει γνώση περιστατικών ΕΒ, ανεξάρτητα με την παρουσία ή την απουσία απτών 'αποδεικτικών στοιχείων'.

Η φύση της ΕΒ στις ανθρωπιστικές κρίσεις (εντός προσφυγικού πλαισίου)

Η υπο-ενότητα αυτή επικεντρώνεται στις διάφορες μορφές έμφυλης βίας που συνήθως βιώνουν ή με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες πρόσφυγες -με ή χωρίς αναπηρία- καθώς και συνοπτικά στις επιπτώσεις αυτών, σε μία προσπάθεια να κατανοήσουμε γιατί **είναι σημαντικό κατά την υποδοχή, καταγραφή και φιλοξενία του πληθυσμού αυτού να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στον εντοπισμό/ταυτοποίηση της ΕΒ**, υπό τη μορφή ευαλωτότητας, όπως ορίζεται από το νόμο⁴⁹ στην πρόληψη του φαινομένου με σκοπό - μεταξύ άλλων- την αποφυγή του επανατραυματισμού και την περαιτέρω προστασία του θύματος/ της επιζώσας.

---

⁴⁷ Council of Europe. Istanbul Convention Action Against Violence Against Women and Domestic Violence, *The Convention in brief*, [https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/the-convention-in-brief#%2211642301%22:\[1\]](https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/the-convention-in-brief#%2211642301%22:[1])

⁴⁸ IASC. (2015). *Guidelines for Integrating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Action, Part 1: Introduction, About These Guidelines, p.2*, https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines_lo-res.pdf

⁴⁹ Βάσει του αρ. 1, παρ. λγ του ν.4939/2022 «ευάλωτα πρόσωπα» νοούνται ιδίως οι ανήλικοι ασυνόδευτοι ή μη, άμεσοι συγγενείς θυμάτων σε ναυάγια (γονείς, αδέρφια τέκνα και σύζυγοι), τα άτομα με αναπηρία, οι ηλικιωμένοι, οι εγκυμονούσες, οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, τα άτομα με σοβαρές ασθένειες, τα άτομα με νοητική και ψυχική αναπηρία και τα άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, όπως τα θύματα ακρωτηριασμού γεννητικών οργάνων.

Σεξουαλική βία⁵⁰

Κατά τη διάρκεια συγκρούσεων έχει παρατηρηθεί και τεκμηριωθεί η χρήση του βιασμού ή/και άλλων μορφών σεξουαλικής βίας ως 'όπλο' πολέμου. Η αντιμετώπιση της σεξουαλικής βίας αποτελεί προτεραιότητα σε περιστάσεις ανθρωπιστικών κρίσεων λόγω των άμεσων και εν δυνάμει απειλητικών για τη ζωή συνεπειών, καθώς και λόγω της δυνατότητας πρόληψης των συνεπειών αυτών με ιατρική φροντίδα. Ταυτόχρονα υπάρχει αυξανόμενη αναγνώριση ότι οι πληγέντες πληθυσμοί μπορούν να βιώσουν πολλές μορφές ΕΒ κατά τη διάρκεια συγκρούσεων και φυσικών καταστροφών, κατά τη διάρκεια εκτοπισμών και κατά τη διάρκεια της επιστροφής τους καθώς και μετέπειτα.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) ορίζει τη σεξουαλική βία ως: «οι ενέργειες ή πράξεις εκμετάλλευσης ή με άλλο τρόπο κατευθυνόμενες κατά της σεξουαλικότητας ενός ατόμου χρησιμοποιώντας εξαναγκασμό, από οποιοδήποτε άτομο ανεξάρτητα από τη σχέση του με το θύμα, σε οποιοδήποτε περιβάλλον ή χώρο, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, της κατοικίας και του χώρου εργασίας».⁵¹ Σύμφωνα με έκθεση του ΠΟΥ, 1 στις 3 γυναίκες παγκοσμίως υπόκειται σε σωματική ή σεξουαλική βία. Η σεξουαλική βία περιλαμβάνει μία σειρά αδικημάτων όπως: ο βιασμός, ο συζυγικός βιασμός ο οποίος λαμβάνει χώρα εντός του γάμου, η σεξουαλική εκμετάλλευση, η παιδική κακοποίηση κ.ά.⁵²

Η σεξουαλική βία έχει σοβαρές συνέπειες τόσο για τη σωματική όσο και για την ψυχική υγεία. Η σεξουαλική βία μπορεί να προκαλέσει σωματικές βλάβες καθώς και προβλήματα σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας που μπορεί να έχουν άμεσες ή /και μακροχρόνιες συνέπειες. Όσον αφορά στην ψυχική υγεία, η σεξουαλική βία μπορεί να οδηγήσει σε αυτοκτονία, αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχολογική υγεία των θυμάτων κ.λπ. Τα θύματα ενδέχεται επίσης να αντιμετωπίσουν κοινωνικό αποκλεισμό και στιγματισμό από τις κοινότητες και τις οικογένειές τους. Επιπλέον, πράξεις σεξουαλικής βίας μπορούν να οδηγήσουν σε ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, να έχουν γυναικολογικές συνέπειες (αιμορραγία, λοίμωξη, πόνο, ερεθισμό των γεννητικών οργάνων κ.λπ.), με σημαντικότερη την έκθεση στον ιό HIV και άλλες σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες. Η σεξουαλική βία μπορεί να αποτελέσει ένα λόγο για τον οποίο οι γυναίκες πρόσφυγες αποφασίζουν να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους, π.χ. επειδή έχουν βιώσει βιασμό, παιδική σεξουαλική κακοποίηση ή ακρωτηριασμό των γεννητικών τους οργάνων (FGM) κ.ά. Στις χώρες διέλευσης, οι γυναίκες πρόσφυγες μπορεί επίσης να βιώσουν σεξουαλική βία. Κατά τη διάρκεια της διαφυγής, οι

---

⁵⁰ Το κείμενο που ακολουθεί έχει ανακτηθεί από: *Η έμφυλη βία κατά γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο- Εκπαιδευτικό υλικό*, 5.4 Σεξουαλική Βία, σελ. 29-31, https://heuni.fi/documents/47074104/49423505/training_manual_ccm-gbv_el.pdf/16108e81-982a-5e48-adf8-09374f8d5eb0/training_manual_ccm-gbv_el.pdf?t=1607425561476

⁵¹ World Health Organization (WHO). (2002). *World Report on Violence and Health, How Is Sexual Violence Defined*, p.149, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf

⁵² Για περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με τα είδη σεξουαλικής βίας βλ. *Η έμφυλη βία κατά γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο- Εκπαιδευτικό υλικό*, 5.4 Σεξουαλική Βία, σελ. 29-31, https://heuni.fi/documents/47074104/49423505/training_manual_ccm-gbv_el.pdf/16108e81-982a-5e48-adf8-09374f8d5eb0/training_manual_ccm-gbv_el.pdf?t=1607425561476

γυναίκες πρόσφυγες καλύπτουν συχνά το κόστος της διαφυγής με συναλλακτικό σεξ. Πολλές μελέτες δείχνουν ότι γυναίκες πρόσφυγες υφίστανται βιασμό ή άλλη μορφή σεξουαλικής βίας σε χώρα υποδοχής της ΕΕ⁵³. Τα στοιχεία δείχνουν ότι το ιδιαίτερα περιορισμένο νομικό καθεστώς και η έλλειψη πρόσβασης σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης θέτουν τις γυναίκες πρόσφυγες σε κίνδυνο να υποστούν περαιτέρω σεξουαλική βία.⁵⁴

Ενδοοικογενειακή βία και συντροφική βία

Αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο ότι η βία που ασκείται από συντρόφους αποτελεί κρίσιμη ανησυχία σε περιστάσεις ανθρωπιστικών κρίσεων.⁵⁵ Η βία από τον σύντροφο, ή από τον πρώην ή νυν σύζυγο είναι συχνά ένας κρυφός τύπος κακοποίησης καθώς λαμβάνει χώρα στην ιδιωτική σφαίρα του σπιτιού. Η βία εγγύς συντρόφου ή η ενδοοικογενειακή βία χρησιμοποιείται συχνά ως συνώνυμο επειδή η ενδοοικογενειακή βία, στις περισσότερες περιπτώσεις, διαπράττεται από ένα μέλος της οικογένειας (π.χ. σύζυγος, αδελφός, μητριά, πατριός) ή από ένα στενό σύντροφο, και συνήθως τα θύματα της εν λόγω μορφής βίας είναι κυρίως οι γυναίκες και τα παιδιά, για παράδειγμα εννέα (9) στα δέκα (10) θύματα της ενδοοικογενειακής βίας είναι γυναίκες.⁵⁶ Μάλιστα, η ενδοοικογενειακή βία αναφέρεται ως η πιο συχνή μορφή ΕΒ. Αν και η ενδοοικογενειακή βία είναι ευρέως διαδεδομένη, παρ' όλα αυτά τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας παραμένουν μη επαρκώς καταγγελλόμενα. Αυτή η μορφή ΕΒ είναι συχνά ένα επαναλαμβανόμενο έγκλημα, το οποίο και κλιμακώνεται με την πάροδο του χρόνου.⁵⁷

Εγκλήματα τιμής⁵⁸

Τα εγκλήματα τιμής ή η βία στο όνομα της τιμής είναι ένας τύπος βίας που χρησιμοποιείται για τη διαφύλαξη ή την ανάκτηση αυτού που θεωρείται ως «οικογενειακή τιμή». Η βία για θέματα τιμής πρέπει να νοείται ως ένας όρος ομπρέλα και όχι ως ένα συγκεκριμένο αδίκημα και μπορεί να εκδηλωθεί μέσα από πολλές μορφές βίας, π.χ. από ψυχολογική βία έως σωματική και σεξουαλική βία. Ο εξαναγκαστικός γάμος (πρώιμος γάμος) και η αναγκαστική άμβλωση είναι μερικές από τις μορφές που συναντώνται συχνά σε αυτή τη μορφή βίας. Συγκεκριμένα, ο εξαναγκαστικός γάμος είναι η πιο συχνή μορφή εγκλημάτων τιμής που συναντάται σε κοινότητες από τουλάχιστον 56 διαφορετικές χώρες, με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις. Οι γάμοι παιδιών (ή πρώιμοι γάμοι) όπου το ένα ή και τα δύο μέλη της ένωσης είναι κάτω των 18 ετών είναι ένα είδος καταναγκαστικού γάμου, δεδομένου ότι τα παιδιά δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν τις επιπτώσεις του γάμου στη ζωή τους ή δεν ερωτώνται για την πρόθεση τους. Παρότι το ζήτημα του εξαναγκαστικού γάμου μπορεί

⁵³ Ο.π., σελ. 31

⁵⁴ Ο.π., σελ. 29

⁵⁵ IASC. (2015). *Guidelines for Integrating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Action, Part 1: Introduction, Overview of GBV*, p.6, <https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines-lo-res.pdf>

⁵⁶ Η έμφυλη βία κατά γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο- Εκπαιδευτικό υλικό, 5.1. Ενδοοικογενειακή βία, σελ.20, https://heuni.fi/documents/47074104/49423505/training_manual_ccm-gbv_el.pdf/16108e81-982a-5e48-adf8-09374f8d5eb0/training_manual_ccm-gbv_el.pdf?t=1607425561476

⁵⁷ Ο.π.

⁵⁸ Το κείμενο που ακολουθεί έχει ανακτηθεί από: Ο.π. 5.2. Εγκλήματα Τιμής, σελ.22.

φαινομενικά να αφορά και τα δύο φύλα, τα στατιστικά δεδομένα υποδεικνύουν πως το ζήτημα αφορά περισσότερο τις γυναίκες και τα κορίτσια, μιας και είναι αυτές που έχουν λιγότερες δυνατότητες να αρνηθούν ή/και να ξεφύγουν από μία τέτοια βίαιη πράξη.

Σύμφωνα με στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εργασίας (ILO)⁵⁹, το 2016 εκτιμάται ότι :

- 15,4 εκ. άνθρωποι παγκοσμίως βρίσκονταν σε εξαναγκαστικό γάμο,
- 88% των θυμάτων ήταν γυναίκες και κορίτσια,
- 37% των θυμάτων ήταν κάτω από 18 ετών τη στιγμή του γάμου,
- 44% των θυμάτων ήταν κάτω από 15 ετών τη στιγμή του γάμου.

Οι λόγοι για τον εξαναγκασμό σε γάμο διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Οι γυναίκες πρόσφυγες διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο εξαναγκαστικού γάμου επειδή οι οικονομικές συνθήκες (π.χ. εξασφάλιση της φροντίδας των ηλικιωμένων μελών της οικογένειας, φτώχεια των οικογενειών κ.λπ.), οι θρησκευτικοί λόγοι, η διασφάλιση της διατήρησης των παραδόσεων, η πατριαρχία κ.λπ. μπορεί να αποτελέσουν αιτίες γάμου. Οι έρευνες δείχνουν ότι ο εξαναγκαστικός γάμος είναι ιδιαιτέρως κοινός μεταξύ των φτωχότερων ανθρώπων του κόσμου, ενώ οι γυναίκες και τα κορίτσια με μαθησιακές δυσκολίες διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο. Ο εξαναγκαστικός γάμος είναι συχνά ένας λόγος για τον οποίο οι γυναίκες πρόσφυγες φεύγουν από τη χώρα τους και αναζητούν διεθνή προστασία επειδή εξαναγκάζονται να παντρευτούν κάποιον ενάντια στη θέλησή τους ή επειδή προσπαθούν να φύγουν από έναν ήδη πραγματοποιηθέντα με εξαναγκασμό γάμο.⁶⁰

Ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων⁶¹

Ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων (ΑΓΓΟ) αποτελεί μια μορφή ΕΒ, δεδομένου ότι πραγματοποιείται μόνο σε γυναίκες και κορίτσια. Περιλαμβάνει όλες τις διαδικασίες που σκόπιμα μεταβάλλουν ή προκαλούν τραυματισμό στα γυναικεία γεννητικά όργανα για μη ιατρικούς (π.χ. παραδοσιακούς, πολιτισμικούς, θρησκευτικούς ή μη θεραπευτικούς) λόγους. Σε αυτόν περιλαμβάνεται η κοπή, η συρραφή ή η αφαίρεση μέρους ή του συνόλου των γυναικείων εξωτερικών γεννητικών οργάνων και μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, οι οποίες έχουν κατηγοριοποιηθεί από τον ΠΟΥ σε τέσσερις τύπους, ποικίλης σοβαρότητας.⁶² Ο ΑΓΓΟ πραγματοποιείται από παραδοσιακούς επαγγελματίες⁶³ και όχι από ιατρικό προσωπικό και εκτελείται συνήθως με στοιχειώδη εργαλεία όπως ξυράφια ή λεπίδες χωρίς αναισθησία. Είναι πιο διαδεδομένος στην Υποσαχάρια Αφρική και στη Μέση Ανατολή, αλλά περιπτώσεις ΑΓΓΟ έχουν καταγραφεί και σε χώρες της Βόρειας Αφρικής,

⁵⁹ ILO. (2017). *Global Estimates of Modern Slavery: Forced labour and Forced Marriage*, [wcms_575479.pdf \(ilo.org\)](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/media/ilo-press/publications/2017/04/wcms_575479.pdf)

⁶⁰ Η έμφυλη βία κατά γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο- Εκπαιδευτικό υλικό, 5.2.1 Αναγκαστικός Γάμος, σελ.24 https://heuni.fi/documents/47074104/49423505/training_manual_ccm-gbv_el.pdf/16108e81-982a-5e48-adf8-09374f8d5eb0/training_manual_ccm-gbv_el.pdf?t=1607425561476

⁶¹ Το κάτωθι κείμενο ανακτήθηκε από: Ο.π., 5.5 Ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων (FGM), σελ. 32-33

⁶² “‘Harmful practices’ as a form of violence against women and girls”, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2016), [Briefing European Parliamentary Research Service \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/press-communications/infobox/press-room/content/-/press-communication/14767)

⁶³ Οι επαγγελματίες που πραγματοποιούν τον Ακρωτηριασμό Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων είναι γυναίκες.

Ευρώπης, Ασίας και Αμερικής. Το ποσοστό των κοριτσιών και γυναικών που υπόκεινται σε αυτόν ποικίλλει από χώρα σε χώρα: ενώ σε ορισμένες χώρες όπως η Γκάνα, το Τόγκο, ο Νίγηρας, το Καμερούν και η Ουγκάντα λέγεται ότι υφίσταται ΑΓΓΟ λιγότερο από το 5% των γυναικών και των κοριτσιών, το ποσοστό αυτό φθάνει το 90% σε χώρες όπως η Σομαλία, η Γουινέα, το Τζιμπουτί και η Αίγυπτος. Η πλειονότητα των γυναικών και των κοριτσιών υφίσταται ΑΓΓΟ μέχρι την ηλικία των πέντε ετών, ενώ το άλλο μισό υποβάλλονται σε ΑΓΓΟ από την ηλικία των πέντε έως δεκατεσσάρων ετών.

Υπάρχουν επίσης περιπτώσεις ΑΓΓΟ που πραγματοποιούνται σε Κράτη Μέλη της ΕΕ.⁶⁴ Η ανεπαρκής καταγγελία και η έλλειψη συγκρίσιμων δεδομένων καθιστά δύσκολη την πλήρη εικόνα της συχνότητας ΑΓΓΟ εντός της ΕΕ.⁶⁵

Ψυχολογική βία⁶⁶

Η *ψυχολογική βία* αναγνωρίζεται ως μορφή ΕΒ στο άρθρο 33 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης. Αναφέρεται σε ένα είδος βίας στο οποίο ένα άτομο χρησιμοποιεί απειλές και προκαλεί φόβο για να ελέγξει ένα άλλο άτομο. Αυτή η μορφή βίας περιλαμβάνει: απειλή πρόκλησης βλάβης σε άτομο ή την οικογένεια του ατόμου εάν αυτός/ή φύγει, απειλή πρόκλησης βλάβης στον ίδιο/α, απειλές βίας, απειλές εγκατάλειψης, λεκτική επίθεση κ.ά. Η ψυχολογική βία είναι παρούσα σε όλες τις μορφές ΕΒ. Σε σύγκριση με τη σωματική κακοποίηση, η ψυχολογική βία είναι κρυφή, καθώς οι ψυχολογικές πληγές που προκύπτουν από τις συνεχείς προσβολές, ταπεινώσεις, περιορισμό στο σπίτι και απειλές βίας είναι διαρκείς, βαθιές και -τις περισσότερες φορές- μη ορατές. Οι γυναίκες πρόσφυγες που βιώνουν αυτή τη μορφή βίας ζουν σε κατάσταση μόνιμης ανασφάλειας. Λόγω πολιτισμικών παραγόντων, έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με το πού μπορούν να αναζητήσουν βοήθεια καθώς και πιθανής απομόνωσης που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν στη χώρα υποδοχής, δεν καταγγέλλουν την ΕΒ κάτι που έχει σαν αποτέλεσμα να υποφέρουν σιωπηλά.

Εμπορία ανθρώπων

Η εμπορία ανθρώπων αποτελεί μια σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων που τέθηκε σε ισχύ το Φεβρουάριο 2008 ορίζει ότι το θύμα εμπορίας προσώπων είναι το πρόσωπο το οποίο έχει στρατολογηθεί, μεταφερθεί, μετακινηθεί, υποθαλφτεί ή παραληφθεί εντός μιας χώρας ή διασυνοριακά με τη χρήση απειλής, βίας, απάτης, εξαναγκασμού ή άλλων παράνομων μέσων με σκοπό να τύχει εκμετάλλευσης. Οι γυναίκες πρόσφυγες διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο να καταστούν θύματα εμπορίας ανθρώπων, καθώς με τη διαφυγή τους από τη βία στη χώρα προέλευσής τους, μπορούν να υποστούν

---

⁶⁴ Ο.π., σελ. 5-6

⁶⁵ EIGE. (2017). "Is Female Genital Mutilation a problem for the EU?", [Is female genital mutilation a problem for the EU? | European Institute for Gender Equality \(europa.eu\)](https://eige.europa.eu/gender-equality/publications/is-female-genital-mutilation-a-problem-for-the-eu)

⁶⁶ Οι πληροφορίες στο κάτωθι κείμενο έχουν ανακτηθεί από: *Η έμφυλη βία κατά γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο- Εκπαιδευτικό υλικό*, 5.3 Ψυχολογική Βία- Επίμονη Καταδίωξη ή Παρακολούθηση (Stalking) και παρενόχληση, σελ.27-28, https://heuni.fi/documents/47074104/49423505/training_manual_ccm-gbv_el.pdf/16108e81-982a-5e48-adf8-09374f8d5eb0/training_manual_ccm-gbv_el.pdf?t=1607425561476

εκμετάλλευση από διακινητές μέσω της κατάσχεσης εγγράφων, δεσμεύσεων λόγω χρέους και βίας κατά μελών της οικογενείας.

Εστιάζοντας στο θύμα χωρίς διακρίσεις και με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα

Κατά την υποστήριξη γυναικών προσφύγων που είναι θύματα ΕΒ, εκτός από τις διάφορες μορφές ΕΒ που συναντώνται συχνά, είναι σημαντικό να έχουμε μία πιο ολιστική προσέγγιση που θα είναι εστιασμένη στο πλαίσιο εντός του οποίου καλούμαστε να δράσουμε. Στην υποδοχή αιτουσών άσυλο, θυμάτων ή εν δυνάμει θυμάτων ΕΒ, η έγκαιρη ταυτοποίηση των ατόμων ως θυμάτων/επιζωσών έμφυλης βίας είναι απαραίτητη προκειμένου να παραπεμφθούν άμεσα στις διαθέσιμες υπηρεσίες παροχής βοήθειας για την λήψη της υποστήριξη που δικαιούνται. Ενίοτε, σε ό,τι αφορά το έγκλημα της ΕΒ, η έγκαιρη ταυτοποίηση μπορεί να αποβεί σωτήρια για τη ζωή του θύματος σε περιπτώσεις όπως ο βιασμός, όπου ελλοχεύει ο κίνδυνος Σεξουαλικής Μεταδιδόμενων Νοσημάτων, όπως ο ιός HIV.⁶⁷

Οι επαγγελματίες οφείλουν να συνδράμουν στην πρόληψη, ταυτοποίηση και αντιμετώπιση της ΕΒ και η **προσέγγιση τους πρέπει να εστιάζει στο θύμα, χωρίς διακρίσεις και στα δικαιώματα που αυτό πρέπει να απολαμβάνει**. Συχνά ωστόσο, η επιζώσα δεν προβαίνει στην καταγγελία του περιστατικού ΕΒ με αποτέλεσμα να στερείται υποστηρικτικού δικτύου και των δικαιωμάτων της. Σε έρευνα του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA), το 66% των γυναικών δεν κατήγγειλε βία στην αστυνομία ή σε κάποιο οργανισμό.⁶⁸ Οι γυναίκες πρόσφυγες σε μεγάλο ποσοστό ενδέχεται να μην καταγγείλουν το έγκλημα ή/ και να μην έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης. Ωστόσο, αυτό δεν θα πρέπει να αποτρέπει τους/τις επαγγελματίες από την ταυτοποίηση της ευαλωτότητας και την παροχής προστασίας και υποστήριξης στο θύμα.

Είναι σημαντικό οι επαγγελματίες να γνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους μία γυναίκα πρόσφυγας θυμα ΕΒ ενδέχεται να αποφασίσει να μην καταγγείλει το έγκλημα⁶⁹. Η γνώση αυτών των λόγων μπορεί να βοηθήσει τους επαγγελματίες να κατανοήσουν την απροθυμία ενίοτε της επιζώσας να καταγγείλει και πως αυτό δεν αναιρεί την ύπαρξη της ΕΒ:

- Οι **γυναίκες πρόσφυγες χωρίς τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα** είναι λιγότερο πιθανό να ζητήσουν βοήθεια από υπηρεσίες υποστήριξης ή να καταγγείλουν το έγκλημα στις διωκτικές αρχές γιατί φοβούνται ότι θα απελαθούν.
- Μία γυναίκα θύμα έμφυλης βίας διατρέχει **τον κίνδυνο να απομονωθεί τόσο από την κοινότητα όσο κι από το οικογενειακό της περιβάλλον** εάν μοιραστεί την

⁶⁷ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τον εντοπισμό, την πρόληψη και την αντιμετώπιση της Έμφυλης Βίας βλ. Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας. (2022). ΕΒ βλ. *Πρωτόκολλο Διαχείρισης Περιστατικών Έμφυλης Βίας στο Μεταναστευτικό- Προσφυγικό περιβάλλον*, https://eody.gov.gr/wp-content/uploads/2022/11/protokollo-emfylis-vias_gr.pdf

⁶⁸ FRA. (2014). *Violence Against Women: an EU wide survey*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

⁶⁹ Το κείμενο που ακολουθεί έχει ανακτηθεί από : *Η έμφυλη βία κατά γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο- Εκπαιδευτικό υλικό*, 6.1 Απροθυμία καταγγελίας ΕΒ, σελ.39 https://heuni.fi/documents/47074104/49423505/training_manual_ccm-gbv_el.pdf/16108e81-982a-5e48-adf8-09374f8d5eb0/training_manual_ccm-gbv_el.pdf?t=1607425561476

τραυματική της εμπειρία. Συχνά δε η ευθύνη για το έγκλημα βαραίνει το θύμα κι όχι τον θύτη. Η ντροπή, το στίγμα του διαζυγίου αλλά και της ίδιας της βίας οδηγεί τις γυναίκες στην απομόνωση και την περαιτέρω θυματοποίηση τους.

- Οι γυναίκες πρόσφυγες **δεν γνωρίζουν τις διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης ούτε τα δικαιώματά τους**. Ενδέχεται δε να προέρχονται από χώρες στις οποίες η έμφυλη βία δεν καταγγέλλεται ή δεν θεωρείται έγκλημα. Πολλές φορές η ιδέα ότι είναι φυσιολογικό οι άντρες να είναι βίαιοι απέναντι σε μία γυναίκα είναι βαθιά ριζωμένη κι αυτό τους εμποδίζει από το να ζητήσουν βοήθεια καθώς δεν θεωρούν τους εαυτούς τους «θύματα».
- Οι γυναίκες πρόσφυγες μπορεί να φοβούνται να αποκαλύψουν αυτό που τους συνέβη γιατί **δεν πιστεύουν ότι θα γίνουν πιστευτές από την αστυνομία ή τον/την σύμβουλο τους**.
- Σε πλείστες περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, **οι γυναίκες πρόσφυγες δεν επιθυμούν να εγκαταλείψουν τον σύντροφο τους, απλώς θέλουν να τελειώσει η κακοποίηση που υφίστανται**. Σε αυτό συμβάλλουν οι βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις και η έλλειψη υποστηρικτικού πλαισίου στην χώρα υποδοχής, τα εμπόδια σε ό,τι αφορά την ένταξη του εν λόγω πληθυσμού, τα οποία τις καθιστούν φύσει και θέσει εξαρτώμενες από τον κακοποιητικό σύντροφο/σύζυγο τους.

Οι επαγγελματίες που υποστηρίζουν ή έρχονται σε επαφή με γυναίκες πρόσφυγες θύματα ΕΒ είναι σημαντικό να λαμβάνουν υπόψη τους ότι οι επιζώσες πέρα του ήδη υπάρχοντος τραύματος από τη βία που έχουν υποστεί στη χώρα καταγωγής τους, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού ή στη χώρα υποδοχής/ασύλου, διατρέχουν υψηλό κίνδυνο να υποστούν δευτερογενή θυματοποίηση. Ειδικότερα, η δευτερογενής θυματοποίηση αναφέρεται σε μια κατάσταση κατά την οποία μια γυναίκα πρόσφυγας είτε αντιμετωπίζει άρνηση παροχής βοήθειας είτε η βοήθεια που λαμβάνει την κάνει να αισθάνεται ξανά θυματοποιημένη. Η δευτερογενής θυματοποίηση μπορεί να προκαλέσει περαιτέρω τραύμα σε καταστάσεις στις οποίες οι γυναίκες πρόσφυγες βρίσκονται αντιμέτωπες με την επίρριψη της ευθύνης στο θύμα και στερεοτυπικές στάσεις, συμπεριφορές, πρακτικές και διαδικασίες από θεσμούς, φορείς παροχής υπηρεσιών, την κοινότητα και/ή την οικογένεια⁷⁰.

Οι ίδιες οι διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης μπορούν να προκαλέσουν δευτερογενή θυματοποίηση στη γυναίκα, καθώς το θύμα καλείται να μιλήσει για τις τραυματικές του εμπειρίες σε πληθώρα επαγγελματιών, π.χ. στο ιατρικό και ψυχοκοινωνικό προσωπικό κατά τη διαδικασία ταυτοποίησης της ευαλωτότητας, στο προσωπικό κάποιας ΜΚΟ που παρέχει ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες και υποστηρίζει αιτούσες άσυλο-θύματα έμφυλης βίας, στο προσωπικό Διεθνών Οργανισμών που δραστηριοποιούνται στο πεδίο ή κατά τη διάρκεια συνέντευξης για την χορήγηση ασύλου, στην Ελληνική Αστυνομία σε περίπτωση που η επιζώσα επιθυμεί να καταγγείλει περιστατικό που έλαβε χώρα εντός του Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης κ.ο.κ. Άλλα παραδείγματα καταστάσεων που προκαλούν δευτερογενή θυματοποίηση για τις γυναίκες πρόσφυγες είναι οι συνθήκες διαβίωσης, όπως η παραμονή στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.) / Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές Νήσων

---

⁷⁰ Ο.π., Δευτερογενής Θυματοποίηση, σελ. 40

(Κ.Ε.Δ.Ν.) και στις δομές φιλοξενίας/υποδοχής, η περιορισμένη πρόσβαση στο σύστημα υγείας και η άρνηση εξυπηρέτησης λόγω υφιστάμενων εμποδίων όπως ή έλλειψη διερμηνείας ή γνώσης των διαδικασιών από κρατικούς φορείς υγείας κ.λπ. Αυτά είναι μερικά από τα παραδείγματα που καθιστούν τις γυναίκες πρόσφυγες υποκείμενες σε επανειλημμένες ή πολλαπλές θυματοποιήσεις. Οι αντιδράσεις από άτομα όπως η οικογένεια, οι φίλοι, η κοινότητα που μπορεί να αποστασιοποιηθούν από το θύμα έμφυλης βίας επιρρίπτοντας τού ευθύνες γι' αυτό που συνέβη, μπορεί να οδηγήσει τις γυναίκες πρόσφυγες σε δευτερογενή θυματοποίηση.

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης αναφέρει ότι οι επαγγελματίες θα πρέπει να εκπαιδεύονται ούτως ώστε να αποφεύγεται η δευτερογενής θυματοποίηση των θυμάτων ΕΒ.⁷¹ Η γνώση του φαινομένου της δευτερογενούς θυματοποίησης και η προσπάθεια έγκαιρης αντιμετώπισής του, εντός του πλαισίου στο οποίο δραστηριοποιείται ο/η επαγγελματίας είναι σημαντικές για να κατανοήσουμε πως ο φόβος να αναβιώσει το τραύμα μπορεί να κάνει τις γυναίκες πρόσφυγες να δυσπιστούν απέναντι σε φορείς και οργανώσεις αλλά και απέναντι στις ίδιες τις διαδικασίες υποστήριξης. Στο σημείο αυτό επανερχόμαστε στο ζήτημα της προσέγγισης που πρέπει να ακολουθεί ο/η επαγγελματίας, με εστίαση στο θύμα και τις ανάγκες αυτού ώστε να αποφευχθεί περαιτέρω (επανά) θυματοποίηση.

Έμφυλη βία και προσφυγικός πληθυσμός με εστίαση στις γυναίκες και τα κορίτσια⁷²

Η ΕΒ είναι μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις από πλευράς προστασίας που αντιμετωπίζουν τόσο τα μεμονωμένα άτομα όσο και οι οικογένειες και οι κοινότητες κατά τη διάρκεια ανθρωπιστικών κρίσεων. Σε περιστάσεις συρράξεων υπάρχουν αναφορές φρικαλέας σεξουαλικής βίας – ιδιαίτερα ενάντια σε γυναίκες και κορίτσια. Οι βιαιότητες αυτές καθώς και οι λιγότερο αναγνωρισμένες μορφές έμφυλης βίας – άσκηση βίας από το σύντροφο, παιδικό/ πρόωρο/ εξαναγκαστικοί γάμοι και ακρωτηριασμοί των γυναικείων γεννητικών οργάνων – διαπράττονται σήμερα με ανησυχητική συχνότητα. Η ΕΒ όχι μόνο καταστρέφει και τραυματίζει τους/τις επιζώντες/επιζώσες αλλά υπονομεύει και την ανθεκτικότητα των κοινωνιών τους και καθιστά δυσκολότερη την ανάκαμψη και την αναδόμηση⁷³.

Ο όρος «ΕΒ» χρησιμοποιείται συχνά για να υπογραμμίσει πώς η συστημική ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών – γεγονός που συμβαίνει σε κάθε κοινωνία στον κόσμο – είναι βασικό χαρακτηριστικό των περισσότερων μορφών βίας που ασκείται κατά των γυναικών και των κοριτσιών. Η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών⁷⁴ (United Nations Declaration on the Elimination of Violence against Women -

⁷¹ Αρ.15, Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας

⁷² Κείμενο προσαρμοσμένο από την έκδοση Guidelines for integrating Gender- Based Violence Interventions in Humanitarian Action, *Overview of Gender- Based Violence*, p. 5-7, https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines_lo-res.pdf

⁷³ Ο.π., Foreword

⁷⁴ United Nations Declaration on the Elimination of Violence against Women -DEVAW, (1993), <http://www.un-documents.net/a48r104.htm>

DEVAW, 1993) ορίζει τη βία κατά των γυναικών ως «μια πράξη έμφυλης βίας που έχει ως αποτέλεσμα, ή πιθανά να οδηγήσει, (σ) τη σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή οδύνη των γυναικών.» Η Διακήρυξη τονίζει ότι η βία είναι «η εκδήλωση των ιστορικά άνισων σχέσεων ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών που έχουν οδηγήσει στην κυριαρχία επί και στις διακρίσεις κατά των γυναικών από τους άνδρες καθώς και στην παρεμπόδιση της ολοκληρωτικής προόδου των γυναικών». Η διάκριση του φύλου δεν αποτελεί μόνο αιτία πολλών μορφών βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών αλλά συμβάλλει επίσης στην ευρεία αποδοχή και στη μη ορατότητα αυτής της βίας – ώστε οι δράστες να μην λογοδοτούν και οι επιζώσες να αποθαρρύνονται από το να μιλήσουν ανοιχτά και να έχουν πρόσβαση σε υποστήριξη.⁷⁵

Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια, οπουδήποτε και αν βρίσκονται, είναι σε μειονεκτική θέση όσον αφορά στην κοινωνική τους θέση και ισχύ, στον έλεγχο τόσο των μέσων διαβίωσης ή και των οικονομικών πόρων, στον έλεγχο του σώματός τους και στη συμμετοχή τους στο δημόσιο βίο – και αυτό λόγω της αντίληψης των κοινωνιών για το ρόλο και τη σχέση των φύλων. Η βία κατά των γυναικών και κοριτσιών εμφανίζεται στο πλαίσιο αυτής της ανισορροπίας. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στις γυναίκες και τα κορίτσια διότι τεκμηριωμένα είναι πιο ευάλωτες/α στη ΕΒ, βιώνουν γενικότερα διακρίσεις και έχουν έλλειψη ασφαλούς και ισότιμης πρόσβασης στην ανθρωπιστική βοήθεια⁷⁶.

Το φύλο του δράστη και του θύματος είναι κεντρικής σημασίας όχι μόνο για τα κίνητρα της βίας αλλά και για τους τρόπους με τους οποίους η κοινωνία παραβλέπει ή ανταποκρίνεται στη βία. Ενώ η βία κατά των ανδρών είναι περισσότερο πιθανό να ασκηθεί από κάποιο

Οι όροι θύμα και επιζών/ήσασα (UNFPA, 2018)

Ο όρος θύμα/ επιζών-ζήσασα χρησιμοποιείται για να δηλώσει ένα άτομο που έχει βιώσει ή βιώνει επί του παρόντος βία. Η επιλογή των όρων που θα χρησιμοποιούνταν για να δηλώσουν αυτή την κατάσταση αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης. Η εις βάθος μελέτη για τη βία κατά των γυναικών (“In depth survey for the violence against women”) του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ εξηγεί ότι για κάποιους ο όρος «θύμα» πρέπει να αποφεύγεται γιατί συνιστά παθητικότητα, αδυναμία και εγγενή ευαλωτότητα και αποτυγχάνει να αναγνωρίσει την πραγματικότητα της γυναικείας ανθεκτικότητας. Για άλλους ο όρος «επιζώσα» είναι προβληματικός γιατί αρνείται το αίσθημα της θυματοποίησης που βίωσαν οι γυναίκες που υπήρξαν στόχοι βίαιων εγκλημάτων. Από σεβασμό για την ορολογία που θα επέλεγε κάθε άτομο, στο παρόν χρησιμοποιούνται και οι δύο όροι.

⁷⁵ *Guidelines for integrating Gender- Based Violence Interventions in Humanitarian Action, Overview of Gender- Based Violence*, p. 5, <https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines-lo-res.pdf>

⁷⁶ Ο.π., σελ.6

άγνωστο άτομο ή απλό γνώριμο, οι γυναίκες έρχονται πολύ συχνά αντιμέτωπες με τη βία από άτομα που γνωρίζουν πολύ καλά: π.χ. σύντροφοι, μέλη της οικογένειας, κ.λπ. Επιπλέον, οι ευρέως διαδεδομένες έμφυλες διακρίσεις και η έμφυλη ανισότητα έχουν συχνά σαν αποτέλεσμα να εκτίθενται γυναίκες και κορίτσια σε πολλαπλές μορφές ΕΒ κατά τη διάρκεια της ζωής τους, συμπεριλαμβανομένης και της «δευτερογενούς» ΕΒ που είναι αποτέλεσμα πρωτογενούς συμβάντος (π.χ. κακοποίηση από εκείνους στους οποίους καταγγέλλεται το γεγονός, δολοφονίες για λόγους τιμής μετά από σεξουαλική επίθεση, αναγκαστικός γάμος με τον δράστη, κ.λπ.).⁷⁷ Σύμφωνα με τον ΠΟΥ, το 2013 οι δολοφονίες γυναικών από τους συντρόφους τους παγκοσμίως έφταναν στο 38%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους άντρες ήταν το 6%.⁷⁸ Επίσης, ένα άλλο εύρημα της έκθεσης του ΠΟΥ είναι ότι ενώ είναι δυσανάλογος ο αριθμός των ανδρών μεταξύ των θυμάτων από βίαιο θάνατο καθώς και από σωματικές βλάβες που νοσηλεύθηκαν στα τμήματα επειγόντων περιστατικών, οι γυναίκες και τα κορίτσια, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι φέρουν δυσανάλογα το βάρος των συνεπειών της σωματικής, σεξουαλικής και ψυχολογικής κακοποίησης, και παραμέλησης, σε παγκόσμιο επίπεδο.⁷⁹

II. ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣ ΠΟΥ ΠΛΗΤΤΟΥΝ ΔΥΣΑΝΑΛΟΓΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Η διάκριση των φύλων είναι μία βασική αιτία της ΕΒ κατά των γυναικών και των κοριτσιών. Υπάρχουν ωστόσο και διάφοροι άλλοι παράγοντες που καθορίζουν τον τύπο και την έκταση της βίας και αυξάνουν τους κινδύνους της βίας που βιώνουν γυναίκες και κορίτσια σε συγκεκριμένο περιβάλλον. Ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες όπως είναι η ηλικία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η φυλή, η εθνοτική καταγωγή, η φτώχεια, κ.ά. συγκαταλέγεται και η αναπηρία.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας σε Έκθεση του το 2011 αναφέρει ότι 15% των ανθρώπων - εκ των οποίων 19% των γυναικών και 12% των ανδρών- ζουν με μία μορφή αναπηρίας.⁸⁰ Ανάμεσα στους ανθρώπους με αναπηρίες παγκοσμίως, το 80% αυτών ζουν σε χώρες με χαμηλά ή μεσαία εισοδήματα. Αξίζει να επισημανθεί ότι ένας δυσανάλογος αριθμός ατόμων με αναπηρίες διαβιεί σε χώρες που βρίσκονται υπό ανθρωπιστική κρίση. Επιπλέον, παράγοντες όπως η φτώχεια, οι φυσικές καταστροφές, οι συγκρούσεις και η περιορισμένη πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη και αποκατάσταση έχουν ως αποτέλεσμα τη 'γένεση' ή την επιδείνωση της αναπηρίας.⁸¹

---

⁷⁷ Ο.π., σελ.7

⁷⁸ World Health Organization. (2014). Global Status Report on Violence Prevention 2014, *Deaths and injuries are only a fraction of the burden*, p.10, <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564793>.

⁷⁹ Περισσότερες πληροφορίες μπορούν να αναζητηθούν στο World Health Organization. (2014). Global Status Report on Violence Prevention 2014, <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564793>.

⁸⁰ WHO. (2011). World Report on Disability, <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182>

⁸¹ Irish Consortium on GBV & CBM Ireland. (2020). *Disability Inclusion in GBV programming, Disability: a global overview*, p.4, [WEB-VERSION-Disability-Inclusion-in-GBV-Programming-ICGBV-CBM.pdf](https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182)

Αρχικά είναι σημαντικό να ξεκινήσουμε με την παραδοχή ότι στο μεγαλύτερο μέρος των δεδομένων που συλλέγονται για την έμφυλη βία, η αναπηρία δεν περιλαμβάνεται ως (ανεξάρτητη μεταβλητή) ξεχωριστή καταγραφή. Ωστόσο, ακόμη και όταν συμβαίνει αυτό, δηλαδή υπάρχει ξεχωριστή καταγραφή, δεν γίνεται διάκριση ανάμεσα στα είδη και την βαρύτητα της αναπηρίας, ενώ ενδέχεται να μην συμπεριλαμβάνονται ειδικότερες μορφές βίας που απευθύνονται σε άτομα με αναπηρία. Η ύπαρξη της αναπηρίας, ως μορφή πολλαπλής διάκρισης, συγκαταλέγεται στα δεδομένα που καταγράφονται για τις ωφελούμενες των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Ξενώνων Φιλοξενίας, που συνθέτουν (μαζί με τη Γραμμή Βοήθειας SOS) το Δίκτυο Δομών υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας και πολλαπλών διακρίσεων. Παρ' όλα αυτά, το ποσοστό των γυναικών με αναπηρία που εξυπηρετούνται από το Δίκτυο Δομών δεν ξεπερνά το 1% επί του συνόλου.⁸² Γίνεται σαφές ότι το ποσοστό αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ενδεικτικό του μεγέθους του φαινομένου στο σύνολο του πληθυσμού, αλλά αποτυπώνει μάλλον την αποσιώπηση της βίας κατά των γυναικών με αναπηρία ή/και μεθοδολογικούς περιορισμούς⁸³ ή τη μη προσβασιμότητα σε υπηρεσίες παροχής βοήθειας.

Έρευνες, αναφορές και στοιχεία Οργανισμών του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών υποδεικνύουν ότι οι γυναίκες με αναπηρία καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους υπόκεινται σε έμφυλη βία περισσότερο από τις γυναίκες χωρίς αναπηρία. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με αναφορές που έχουν συνταχθεί στο πλαίσιο των εργασιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, περίπου το 80% των γυναικών με αναπηρία είναι θύματα βίας κι έχουν τετραπλάσιες πιθανότητες να υποστούν σεξουαλική βία.⁸⁴ Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 2013 αναφέρει ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία έχουν μιάμιση έως δέκα φορές περισσότερες πιθανότητες να υπάρξουν θύματα βίας και ειδικότερα ενδοοικογενειακής βίας και σεξουαλικής εκμετάλλευσης⁸⁵. Η πανευρωπαϊκή έρευνα για τη βία κατά των γυναικών⁸⁶ επιβεβαιώνει τις αναφορές αυτές, καθώς τα ποσοστά όλων των μορφών βίας εμφανίζονται υψηλότερα για τις γυναίκες με προβλήματα υγείας/αναπηρία σε σχέση με τα αντίστοιχα για εκείνες που δεν αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα.

Οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία είναι εκτεθειμένες στις ίδιες μορφές βίας με τα άτομα χωρίς αναπηρία, όπως έχει αναφερθεί ως τώρα. Ωστόσο, **οι γυναίκες με αναπηρία βρίσκονται εκτεθειμένες σε βία άμεσα συνδεδεμένη με την αναπηρία τους**. Σε αυτές περιλαμβάνονται πράξεις όπως η σεξουαλική κακοποίηση από τον/ην φροντιστή/ρια, στέρηση της φαρμακευτικής αγωγής ή/και των βοηθημάτων (π.χ. αμαξίδιο, μπαστούνι, ακουστικά), στέρηση του δικαιώματος στην ελεύθερη μετά από ενημέρωση συναίνεση,

⁸² Ενδεικτικά αναφέρεται ότι για τη χρονική περίοδο 1/1/2020- 31/12/2020, 26 γυναίκες με αναπηρία – θύματα βίας και πολλαπλών διακρίσεων εξυπηρετήθηκαν στα ΣΚ του Δικτύου Δομών, εκ του συνόλου 4.481 γυναικών, ποσοστό που ανέρχεται στο 1%. Ενώ, για την περίοδο 1/11/2020- 30/09/2021 (περίοδος αναφοράς της 2^{ης} Ετησίας Έκθεσης για τη Βία κατά των γυναικών) ο ίδιος αριθμός είναι 24 εκ του συνόλου 4.767 γυναικών.

⁸³ Νταλάκα Ε. (2022). Βία κατά των γυναικών με αναπηρία: έννοιες, θεσμοί, πολιτικές. Κοινωνική Πολιτική, 16, 59–75. ανακτήθηκε από <https://ejournals.e-publishing.ekt.gr/index.php/eeep/article/view/30611>

⁸⁴ Ο.π..

⁸⁵ European Parliament. (2013). Report on Women with Disabilities (2013/2065(INI)), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013IP0579&from=EN>

⁸⁶ FRA. (2014). Violence Against Women: an EU wide survey, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

άρνηση να τους παρέχουν βοήθεια σε δραστηριότητες της καθημερινότητας (π.χ. προσωπική υγιεινή, ντύσιμο), στέρηση φαγητού και νερού ή απειλή στέρησης, παρεμπόδιση της επικοινωνίας τους με το φιλικό ή οικογενειακό περιβάλλον, υποτιμητική συμπεριφορά στοχευμένη στην αναπηρία, ψυχολογική χειραγώγηση, παραπληροφόρηση. Πέραν αυτού οι γυναίκες με αναπηρία αντιμετωπίζουν επίσης αυξημένο κίνδυνο να υπάρξουν αντικείμενο σωματεμπορίας, είτε για να οδηγηθούν στην πορνεία είτε στην επαιτεία. Ως εκ τούτου, **είναι σημαντικό το προσωπικό που εργάζεται στους φορείς παροχής υπηρεσιών να κατανοεί τους διαφορετικούς τρόπους που οι γυναίκες με διαφορετικές μορφές αναπηρίας βιώνουν την ΕΒ.**⁸⁷

Μορφές βίας που απαντώνται σαφώς και σε βάρος των γυναικών που ανήκουν στον γενικό πληθυσμό αλλά πλήττουν δυσανάλογα τις γυναίκες με αναπηρία, είναι οι σχετιζόμενες με το δικαίωμα στον έλεγχο του σώματός τους, στη σεξουαλική ζωή και στην αναπαραγωγή. Η αναγκαστική στείρωση⁸⁸ των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία –ιδιαίτερα εκείνων με νοητικές αναπηρίες– εφαρμόζεται ως ευγονική πρακτική ελέγχου του πληθυσμού, διαχείρισης της σεξουαλικότητας και της έμμηνου ρύσης των γυναικών με αναπηρία, αποφυγής της εγκυμοσύνης και συχνά τελείται με τη σύμφωνη γνώμη της οικογένειας/των κηδεμόνων τους. Η αναγκαστική στείρωση, όπως και η αναγκαστική άμβλωση, αντανακλούν τη στερεοτυπική θεώρηση των γυναικών με αναπηρία ως ανίκανων να έχουν μια «φυσιολογική» σεξουαλική ή/και οικογενειακή ζωή, και ακατάλληλων να αποφασίσουν οι ίδιες για τον εαυτό τους. Σε ψήφισμά του το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2018), επισημαίνει τον αυξημένο κίνδυνο των γυναικών με αναπηρία να υποστούν αναγκαστική στείρωση ή άμβλωση και καλεί τα κράτη μέλη να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την καταπολέμηση της αναγκαστικής στείρωσης.⁸⁹ Επιπροσθέτως, επισημαίνεται ότι στο Σχέδιο Έκθεσης για την πρόταση για έκδοση Οδηγίας από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, που δημοσιεύτηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2022, γίνεται σαφής αναφορά ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η ακολουθούμενη εκ προθέσεως συμπεριφορά της αναγκαστικής στείρωσης τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα. Στην Έκθεση δε γίνεται ειδική αναφορά στο γεγονός ότι οι Ρομά γυναίκες και κορίτσια, γυναίκες και κορίτσια με αναπηρίες, και γυναίκες και κορίτσια που ζουν σε ιδρύματα διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να εξαναγκαστούν σε στείρωση⁹⁰.

---

⁸⁷ Νταλάκα Ε. (2022). Βία κατά των γυναικών με αναπηρία: έννοιες, θεσμοί, πολιτικές. Κοινωνική Πολιτική, 16, 59–75, <https://ejournals.e-publishing.ekt.gr/index.php/eeekp/article/view/30611> και για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. UNFPA. (2018). Women and Young Persons with disabilities, Gender-based Violence Services for women and young persons with disabilities, p.49-53, https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA-WEI_Guidelines_Disability_GBV_SRHR_FINAL_19-11-18_0.pdf

⁸⁸ Στο άρθρο 39 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, η αναγκαστική στείρωση ορίζεται ως «η πραγματοποίηση χειρουργικής επέμβασης η οποία έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την παύση της ικανότητας των γυναίκας να αναπαράγει κατά φυσικό τρόπο χωρίς την προηγούμενη και ρητή συγκατάθεση ή κατανόηση της διαδικασίας».

⁸⁹ Νταλάκα Ε. (2022). Βία κατά των γυναικών με αναπηρία: έννοιες, θεσμοί, πολιτικές. Κοινωνική Πολιτική, 16, 59–75. Ανακτήθηκε από <https://ejournals.e-publishing.ekt.gr/index.php/eeekp/article/view/30611>

⁹⁰ European Parliament. (2022). Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs Committee on Women Rights and gender Equality, Draft Report on the proposal for a directive of the European Parliament and of the

Επιπλέον, οι γυναίκες με αναπηρία αποτελούν μία από τις πιο κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες που παραγκωνίζονται -παρότι πιο ευάλωτες- σε συνθήκες συγκρούσεων και εκτοπισμού. Βρισκόμενες δε σε καταυλισμούς προσφύγων ή σε (ανοιχτές) δομές φιλοξενίας διατρέχουν τους ίδιους κινδύνους αποκλεισμού, στίγματος, (απειλής) βίας κ.ο.κ. καθώς και μη πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας είτε λόγω μη προσβασιμότητας των υπηρεσιών αυτών καθαυτών είτε λόγω παραμέλησης τους από την οικογένεια ή τον/την φροντιστή/ρια αλλά και για πληθώρα άλλων λόγων.⁹¹ Παράλληλα, οι δομές φιλοξενίας ή/και υποδοχής δεν έχουν σχεδιαστεί με τρόπο που λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, επιδεινώνοντας την κατάσταση της αναπηρίας και καθιστώντας τες μη αυτόνομες κι άρα επιρρεπείς στην κατάχρηση και την εκμετάλλευση.

III. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΙΤΙΕΣ ΤΗΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ⁹² ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΙΣ ΘΕΤΟΥΝ ΣΕ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΚΙΝΔΥΝΟ ΝΑ ΥΠΟΣΤΟΥΝ ΕΒ⁹³

Τα βασικά αίτια της ΕΒ κατά των ατόμων με αναπηρία είναι τα ίδια με αυτά κατά του γενικού πληθυσμού.

- Κατάχρηση εξουσίας
- Ανισότητα
- Έλλειψη σεβασμού

Για πολλές γυναίκες και κορίτσια η βία που βίωσαν λόγω του φύλου τους διασταυρώνεται και με άλλες ανισότητες. Αυτό περιλαμβάνει την καταπίεση που ασκείται από ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού κατά άλλων λόγω φυλής, θρησκείας, ηλικίας, κοινωνικής τάξης, σεξουαλικού προσανατολισμού και αναπηρίας. Οι διακρίσεις αυτές συμβάλλουν στην περαιτέρω περιθωριοποίηση και έχουν ως αποτέλεσμα να υποτιμάται η δύναμη και η θέση των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία εντός της εστίας και της κοινότητας.

Οι περισσότερες γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, έχουν **επιβιώσει** διακρίσεων και αποστέρησης της δύναμης τους από μέλη της οικογένειας, φροντιστές, συντρόφους ή ακόμα και απ' όσους/ες παρέχουν υπηρεσίες. Επιπλέον, τα άτομα που κατέστησαν ανάπηρα στην πορεία της ζωής τους, είτε από ατύχημα, είτε ως αποτέλεσμα της βίας και των βασανιστηρίων που υφίσταντο ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο,

---

Council Combatting violence against women and domestic violence (COM(2022)0105 – C9-0058/2022 – 2022/0066(COD)), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CJ01-PR-739730_EN.pdf

⁹¹ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. UNFPA. (2018). Women and Young Persons with disabilities, Gender-based Violence Services for women and young persons with disabilities, p.4, https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA-WEI_Guidelines_Disability_GBV_SRHR_FINAL_19-11-18_0.pdf

⁹² Το κείμενο που ακολουθεί είναι προσαρμοσμένο από την έκδοση: *Women Refugee Commission & IRC. (2015). Building Capacity for Disability Inclusion in Gender-Based Violence Programming in Humanitarian Settings, A Toolkit for GBV Practitioners, Activity 4: Root causes of GBV against women and girls with disabilities, p.31,* <https://reliefweb.int/report/world/building-capacity-disability-inclusion-gender-based-violence-programming-humanitarian>

⁹³ Ο.π. Activity 5: Vulnerabilities of women and girls with disabilities, p. 33.

αντιμετωπίζουν δραστικές αλλαγές στη ζωή τους που σχετίζονται με την αυτονομία/ ανεξαρτησία τους, τη δυνατότητα να λαμβάνουν αποφάσεις για τον εαυτό τους, στο πως διαμορφώνεται/αλλάζει η δυναμική μέσα στη σχέση τους, στην οικογένεια και στην ευρύτερη κοινότητα.

Οι επαγγελματίες που υποστηρίζουν γυναίκες και κορίτσια με αναπηρία-επιζώσες ΕΒ, οφείλουν να εργάζονται μαζί τους και να τις στηρίζουν ώστε να ανακαλύψουν «τη δύναμη εντός τους» και τη «δύναμη» να παίρνουν τις δικές του αποφάσεις αναφορικά με τις υπηρεσίες και τη βοήθεια που έχουν ανάγκη. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να προσέχουν να μην ενισχύουν αρνητικές και επιβλαβείς δυναμικές ισχύος μεταξύ των ατόμων με αναπηρία και των υπολοίπων ή/και την «άσκηση εξουσίας» επί αυτών σε ο,τι αφορά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων.

Είναι σημαντικό να μπορούμε να διαχωρίσουμε πότε ασκείται/ουμε δύναμη πάνω (**power over**) σε ένα άτομο με αναπηρία, πότε ενθαρρύνεται/ουμε να χρησιμοποιεί τη δύναμη που έχει (**power to**), να ανακαλύπτει τη δύναμη μέσα του (**power within**) και να μοιράζεται με άλλους τη δύναμη εντός του (**power with**). Οι παρακάτω φράσεις κρύβουν τις ως άνω δυναμικές κι είναι ένα κάλο παράδειγμα για να αντιληφθούμε ποια δυναμική αντανακλάται κάθε φορά.

«Η κόρη μου με νοητική αναπηρία είναι πιο ασφαλής αν μένει στο σπίτι. Δεν της επιτρέπω λοιπόν να βγαίνει έξω. Κρατάω την πόρτα κλειδωμένη». – Κάποιος άλλος ασκεί δύναμη πάνω στο άτομο με αναπηρία (**power over**).

«Είναι πολύ εξωστρεφής και χαίρεται να βρίσκεται ανάμεσα σε άλλους ανθρώπους. Ακολουθεί πάντα την αδερφή της στις δραστηριότητες, παρόλο που δεν μπορεί να συμμετέχει».- Ενισχύεται η δύναμη του ατόμου με αναπηρία ώστε όταν το ίδιο το επιθυμεί να ζητήσει τη βοήθεια που χρειάζεται (**power to**).

«Η αδερφή μου είναι κωφή, αλλά είναι πολύ καλή στο ράψιμο. Δείχνει λοιπόν στις άλλες γυναίκες στην ομάδα, μέσω επίδειξης ενώ εγώ μεταφράζω τις οδηγίες της.» - Γυναίκες που ανήκουν στο άμεσο οικογενειακό περιβάλλον (αδερφή) του ατόμου με αναπηρία μοιράζονται τη δύναμη τους (**power with**).

«Όταν μιλούσα με τη μητέρα της ώστε να την παραπέμψουμε για ιατρικές εξετάσεις η Inaam θύμωσε κι άρχισε να φωνάζει. Πιστεύω πως ίσως έχει προβλήματα συμπεριφοράς.» - Ένα τρίτο άτομο ασκεί δύναμη πάνω στο άτομο με αναπηρία (**power over**).

Στη διάδραση με άτομα με αναπηρία είναι σημαντικό να αναλογιζόμαστε τη σχέση δυναμικής που ενισχύεται/ουμε. Οι επαγγελματίες **οφείλουν να ενισχύουν** τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία να ανακαλύψουν τη «δύναμη μέσα τους» και να παίρνουν τις δικές τους αποφάσεις. Επίσης, οφείλουν να υποστηρίζουν το περιβάλλον γύρω από αυτές, είτε αυτός είναι ο/η σύντροφος, η άμεση οικογένεια ή ο/η φροντιστής/τρια ώστε να δουλεύουν μαζί, να μοιράζονται τη δύναμη τους με τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία-επιζώσες ΕΒ.

Τα άτομα με αναπηρία είναι ευάλωτα σε κάθε μορφή ΕΒ. Οι παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο ΕΒ είναι πολλοί, τα βαθύτερα ωστόσο αίτια της ΕΒ κατά των ατόμων με αναπηρία

είναι σταθερά ανά τα χρόνια: η ανισότητα που βασιίζεται τόσο στο φύλο όσο και στην αναπηρία. Η ανισότητα με βάση το φύλο στηρίζεται στην άνιση δυναμική ισχύος ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες και επιδεινώνεται από τις ανισότητες, την καταπίεση και την κατάχρηση εξουσίας που σχετίζεται με την αναπηρία.

Παράγοντες που σχετίζονται με την αναπηρία και (ενίοτε) συμβάλλουν στον αυξημένο κίνδυνο ΕΒ για τα άτομα με αναπηρία περιλαμβάνουν:

- **Στίγμα και διάκριση:** Τα άτομα με αναπηρία βιώνουν αρνητικές συμπεριφορές εντός της κοινότητας στην οποία διαβιούν, ως εκ τούτου πέφτουν θύματα διάκρισης σε πολλαπλά επίπεδα και (εκ)τίθενται σε μεγαλύτερο κίνδυνο να υποστούν βία, κακοποίηση και εκμετάλλευση, και δη οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία. Την ίδια στιγμή περιθωριοποιούνται και απομονώνονται από δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα από κοινού με τα άλλα μέλη της κοινότητας κι οι οποίες ενδυναμώνουν τις γυναίκες και ενισχύουν το αίσθημα της ασφάλειας.
- **Αντιλήψεις για την ικανότητα των ατόμων με αναπηρία:** Οι δράστες πιστεύουν ότι τα άτομα με αναπηρία δεν είναι σε θέση να αμυνθούν σωματικά ή να αναφέρουν/καταγγείλουν περιστατικά βίας, γεγονός που αυξάνει τον κίνδυνο να υποστούν βία. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τα κορίτσια με σωματική αναπηρία και τα άτομα με νοητικές αναπηρίες, τα οποία βιώνουν μία σειρά από εμπόδια στην προσπάθειά τους να καταγγείλουν τη βία ή/και να εκφράσουν τη μη συναίνεση τους σε σεξουαλική πράξη όταν βρίσκονται εγκλωβισμένες σε μία κακοποιητική/εξουσιαστική σχέση. Συχνά, σε αυτές τις περιπτώσεις τα άτομα με αναπηρία δεν εισακούονται από τους γύρω τους, ή τα λεγόμενα τους δεν γίνονται πιστευτά, ειδικά στην περίπτωση των ατόμων με ψυχοκοινωνική ή νοητική αναπηρία, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα και τον περιορισμό πρόσβασής τους σε υπηρεσίες. Επιπλέον, συχνά υιοθετείται η άποψη ότι τα άτομα με αναπηρία δεν κατανοούν τί έχει συμβεί ή ότι δεν μπορούν να εκφράσουν τις ανάγκες τους, γεγονός που -ενίοτε- οδηγεί στην ατιμωρησία των δραστών.
- **Απώλεια/μη πρόσβαση σε δομές υποστήριξης και μηχανισμούς προστασίας:** Ιδιαίτερα σε περιπτώσεις εκτοπισμένων πληθυσμών (άνθρωποι που έχουν εγκαταλείψει βίαια την εστία τους), που έχουν ήδη χωριστεί από την οικογένεια τους, η μη πρόσβαση σε δομές υποστήριξης είναι σοβαρή απώλεια. Γενικότερα, οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία συχνά απομακρύνονται ή αποξενώνονται από τους άλλους. Ορισμένες οικογένειες καταφεύγουν στο να απομονώσουν το άτομο που έχει υποστεί βία, είτε δένοντας, είτε κλειδώνοντας το στο σπίτι ώστε να μην μπορεί να μετακινηθεί εντός της κοινότητας όπου υπάρχει ο φόβος το άτομο να υποστεί βία. Τα κορίτσια με αναπηρία συχνά αποστερούνται της δυνατότητας συμμετοχής σε δίκτυα και προγράμματα όπου συμμετέχουν ομότιμες τους, τα οποία θα μπορούσαν να τις ενδυναμώσουν και να τις βοηθήσουν μεταβούν στην ενηλικίωση.
- **Ακραία φτώχεια και έλλειψη βασικών ειδών ανάγκης:** Η έλλειψη εισοδήματος ή βασικών ειδών ανάγκης αφενός αυξάνει τον κίνδυνο κακοποίησης και εκμετάλλευσης των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, όπως από αυτούς/ές που παρέχουν υπηρεσίες ή τα μέλη της κοινότητας καθώς και από τους συντρόφους τους,

αφετέρου δεν τους επιτρέπει να φύγουν από μία κακοποιητική σχέση λόγω της εξάρτησης τους από τους άλλους.

- **Εμπόδια που δημιουργούνται από το περιβάλλον στο οποίο διαβιών και την αδυναμία μετακίνησης:** Τα άτομα με αναπηρία βασίζονται στα μέλη της κοινότητας για την πρόσβαση τους σε υπηρεσίες και αγαθά, συμπεριλαμβανομένου του φαγητού καθώς και άλλων ειδών που διαμοιράζονται στη κοινότητα. Αυτό αυξάνει το ρίσκο εκμετάλλευσης και κακοποίησης, ενώ δυσχεραίνει την πρόσβαση σε υπηρεσίες αντιμετώπισης της ΕΒ με εμπιστευτικό τρόπο.
- **Απομόνωση και έλλειψη υποστήριξης από την κοινότητα:** Ορισμένα άτομα με αναπηρία μένουν κρυμμένα στο σπίτι από τους συγγενείς τους. Άλλα δυσκολεύονται να βγουν από το σπίτι και να επικοινωνήσουν με τον κοινωνικό περίγυρο. Η έλλειψη υποστήριξης από την κοινότητα στην οποία διαβιών ή η απουσία σχέσεων με άλλους σημαίνει ότι δεν λαμβάνουν πληροφορίες ούτε αναπτύσσουν δεξιότητες ή κοινωνικό δίκτυο. Σε αυτές τις περιπτώσεις συχνά η βία λαμβάνει χώρα στον ιδιωτικό χώρο, χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα το θύμα να αναφέρει τα περιστατικά στις αρμόδιες αρχές/υπηρεσίες ή να ζητήσει βοήθεια απ' έξω.
- **Έλλειψη πληροφορίας, γνώσης και δεξιοτήτων:** Οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία συχνά έχουν ελλιπής ενημέρωση/πληροφόρηση σχετικά με την ΕΒ και την προσωπική ασφάλεια τους, πράγμα που σημαίνει ότι δεν είναι σε θέση να προστατέψουν τους εαυτούς τους. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τα κορίτσια με νοητική αναπηρία, οι οποίες μπορεί να είναι «εύκολος» στόχος για τους δράστες. Ο πληθυσμός αυτός αποκλείεται από όλα τα προγράμματα και τις δράσεις στήριξης και ενδυνάμωσης, και η πληροφορία δεν διαμοιράζεται με τρόπο που να είναι κατανοητή από αυτές, καθιστώντας πιο δύσκολο το να ζητήσουν βοήθεια.

IV. ΠΩΣ ΕΝΤΟΠΙΖΟΥΜΕ ΤΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΒ⁹⁴

Οι επιζώσες ΕΒ έχουν ανάγκη άμεσης πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και ψυχοκοινωνικής φροντίδας, ωστόσο δεν είναι απαραίτητο ότι θα αποκαλύψουν την κακοποίηση που βίωσαν ή βιώνουν. Εάν ο/η επαγγελματίας⁹⁵ προσεγγίσει το άτομο με ευγένεια και σεβασμό σε μία προσπάθεια να αναγνωρίσει τα σημάδια ΕΒ, τότε αυξάνονται οι πιθανότητες το θύμα να τον/ην εμπιστευτεί αποκαλύπτοντας το βίωμα/τραύμα του. Αν οι ερωτήσεις θέτονται με τρόπο επαγγελματικό και υποστηρικτικό ως προς το άτομο και τις ανάγκες του, τότε αυτό μπορεί να οδηγήσει το θύμα να σπάσει τον κλοιό της απομόνωσης, της ενοχής και της

⁹⁴ UNFPA. (2015). *Training Manual on Gender-Based Violence for Health professionals*, IMPLEMENT Health System Response to Gender- Based Violence, 3. Identifying Gender- Based Violence, p. 17-19, https://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/implement_train_EN_201606_hires.pdf και Γιατροί του Κόσμου και Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου. (2017). *Αναγνώριση της Έμφυλης Βίας, Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης: Αναγνώριση, Διαχείριση και Πρόληψη της Σεξουαλικής και Έμφυλης Βίας στον προσφυγικό και Μεταναστευτικό Πληθυσμό*, σελ. 15, διαθέσιμο στο <https://empowerref.gr/en/home/>

⁹⁵ Ο όρος «επαγγελματίας» περιλαμβάνει όλο το προσωπικό των υπηρεσιών υγείας καθώς και παρόχους νομικών και κοινωνικών υπηρεσιών (service providers) τόσο από τον τομέα της ανθρωπιστικής βοήθειας όσο και από τον δημόσιο τομέα (κοινωνικοί/ες λειτουργοί, χειριστές/ριες υποθέσεων (case workers), επαγγελματίες υγείας, νομικοί σύμβουλοι/δικηγόροι, προσωπικό ΜΚΟ, κλπ.) που δραστηριοποιούνται στους προσφυγικούς καταυλισμούς στην ενδοχώρα και στα νησιά.

ντροπής που ίσως βιώνει και να αντιληφθεί ότι υπάρχουν διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης όταν κι αν νιώσει έτοιμο να λάβει βοήθεια.

Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι τα άτομα που έχουν υποστεί ΕΒ δεν βρίσκουν πάντα τον τρόπο να ζητήσουν υποστήριξη, είτε γιατί είναι πολύ επώδυνο να επικοινωνήσουν ότι είναι αποδέκτες βίαιων συμπεριφορών, είτε γιατί διατηρούν φόβο για τη δική τους ζωή ή τη ζωή των παιδιών τους, είτε γιατί δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν αυτό που τους συμβαίνει⁹⁶.

Τα παρακάτω αποτελούν κάποιες ενδείξεις ότι μία γυναίκα έχει βιώσει βία στο παρελθόν ή ότι βιώνει επί του παρόντος βία καθώς και συμπεριφορές που σχετίζονται με την ΕΒ. Είναι πολύ σημαντικό να έχουμε υπόψη μας όμως ότι **κανένα από τα σημάδια/ενδείξεις, συμπτώματα ή συμπεριφορές που αναφέρονται παρακάτω δεν υποδεικνύει αυτόματα ότι μία γυναίκα έχει βιώσει ΕΒ. Ωστόσο, αποτελούν ενδείξεις που θα πρέπει να κινήσουν υποψίες και να παρακινήσουν τους επαγγελματίες να μιλήσουν με τη γυναίκα κατ' ιδίαν και να την ρωτήσουν εάν έχει βιώσει βία.** Ακόμα κι αν η γυναίκα επιλέξει να μην αποκαλύψει εκείνη τη στιγμή το/α περιστατικό/ά, θα αντιληφθεί ότι ο/η επαγγελματίας γνωρίζει και συνεπώς να επιλέξει να τον/ην προσεγγίσει σε μεταγενέστερο χρόνο προκειμένου να ζητήσει βοήθεια. Σαφώς, η παρακάτω λίστα δεν είναι εξαντλητική.

- ❖ Εμφανή σημάδια σωματικής βλάβης.
- ❖ Ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη.
- ❖ Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα.
- ❖ Προσπάθεια απόκρυψης των τραυματισμών.
- ❖ Απροθυμία να μιλήσει μπροστά στο σύζυγο/σύντροφο ή ενήλικα συνοδό ή φαίνεται τρομαγμένη, ταραγμένη ή φοβισμένη μπροστά στον ενήλικα συνοδό.
- ❖ Η γυναίκα εμφανίζεται φοβισμένη, αρκετά ανήσυχη ή καταθλιπτική.
- ❖ Δεν εμφανίζεται στα ραντεβού με επαγγελματίες υποστήριξης.
- ❖ Ο σύντροφος είναι επιθετικός ή κυριαρχικός, μιλάει για λογαριασμό της γυναίκας ή/και αρνείται να φύγει από το δωμάτιο.
- ❖ Παραμέληση ή κακοποίηση τέκνων.
- ❖ Επιθετική συμπεριφορά.
- ❖ Εκδηλώσεις διαταραχών της διάθεσης.
- ❖ Κατάχρηση αλκοόλ ή άλλων ουσιών.
- ❖ Συχνές επισκέψεις σε υπηρεσίες με ασαφή αιτήματα για βοήθεια/υποστήριξη.
- ❖ Αποχή από τη συμμετοχή σε δράσεις που λαμβάνουν χώρα εντός της κοινότητας.
- ❖ Μη προσέλευση στη διανομή φαγητού ή άλλων ειδών από τους παρόχους υπηρεσιών.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως σε περίπτωση που μία επιζώσα έχει προσεγγίσει έναν άνδρα επαγγελματία και αυτός αναγνωρίζει ενδείξεις ΕΒ αλλά εισπράττει μία διστακτικότητα ή άρνηση από την πλευρά της γυναίκας να μιλήσει, μπορεί να την

---

⁹⁶ Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας. (2022). *Πρωτόκολλο Διαχείρισης Περιστατικών Έμφυλης Βίας στο Μεταναστευτικό- Προσφυγικό περιβάλλον, Ο Ρόλος του/της κοινωνικού λειτουργού*, σελ. 52, https://eody.gov.gr/wp-content/uploads/2022/11/protokollo-emfylis-vias_gr.pdf

ενημερώσει για τη δυνατότητα που έχει να μιλήσει σε γυναίκα επαγγελματία (εφόσον υπάρχει αυτή η δυνατότητα). Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση παροχής υπηρεσιών διερμηνείας. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στη γυναίκα να επιλέξει το φύλο του επαγγελματία. Αν αυτή η δυνατότητα δεν υπάρχει τότε αυτό θα πρέπει να εξηγείται στη γυναίκα.

Προτού, ωστόσο, μιλήσουμε κατ' ιδίαν με τη γυναίκα για το αν έχει βιώσει βία πρέπει:

- (1) Να είναι σαφές στον/στην επαγγελματία ότι ο στόχος της παρέμβασης είναι να καλυφθούν οι άμεσες ανάγκες του θύματος με σεβασμό στις επιθυμίες του,⁹⁷
- (2) Ο/η επαγγελματίας να έχει λάβει συγκεκριμένη εκπαίδευση διαχείρισης περιστατικών ΕΒ. Σε περίπτωση που αυτό δεν συμβαίνει ή αν ο/η επαγγελματίας δεν αισθάνεται σίγουρος/η ότι μπορεί να ανταπεξέλθει, οι πληροφορίες που θα ζητηθούν από τη γυναίκα πρέπει να είναι σύντομες/περιορισμένες, αρκετές ώστε ο/η επαγγελματίας να είναι σε θέση να την παραπέμψει σε εξειδικευμένους συναδέλφους ή/και υπηρεσίες, βάσει των ιδιαίτερων αναγκών της. Εναλλακτικά, η κατ' ιδίαν συνομιλία με τη γυναίκα μπορεί να γίνει παρουσία εξειδικευμένου προσωπικού στη διαχείριση περιστατικών ΕΒ ή/ και ψυχολόγου/ κοινωνικού λειτουργού.
- (3) Ο χώρος που θα λάβει χώρα η συνομιλία να είναι ασφαλής, και να διασφαλίζεται το απόρρητο και η εμπιστευτικότητα.
- (4) Ο/Η επαγγελματίας να γνωρίζει όλες τις διαθέσιμες υπηρεσίες ώστε να μπορεί να ενημερώσει σχετικά την επιζώσα.

Ειδικότερα, ως προς τις συνθήκες που καθορίζουν την ασφάλεια του χώρου και διασφαλίζουν την εμπιστευτικότητα, αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν:

- Τη χρήση ενός χώρου προστατευμένου, με την έννοια ότι δεν εισέρχονται σε αυτόν άτομα χωρίς να έχουν κάποιο ραντεβού. Επίσης, ο χώρος πρέπει να είναι ήσυχος, σχετικά απομονωμένος από τα υπόλοιπα γραφεία για τη διασφάλιση της ιδιωτικότητας.
- Η όποια συνομιλία με την επιζώσα γίνεται χωρίς την παρουσία μελών της οικογένειάς της, φίλων ή παιδιών άνω των 2 ετών.
- Η διερμηνεία πρέπει να γίνεται από πιστοποιημένο/η διερμηνέα και
- Ο/η επαγγελματίας δεν πρέπει να βασίζεται στην παροχή διερμηνείας από άτομα που ανήκουν στην ίδια κοινότητα με την επιζώσα ή στο συγγενικό ή φιλικό της περιβάλλον.

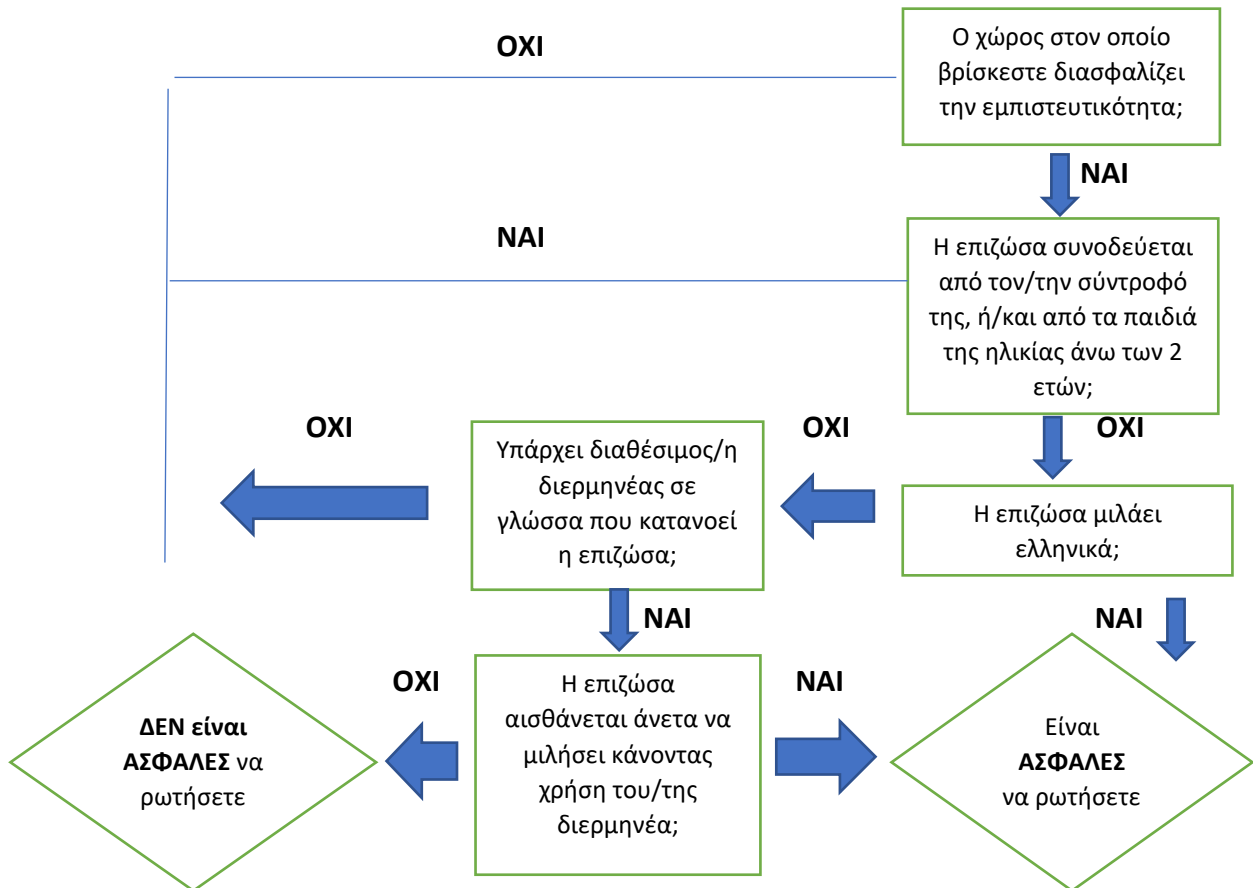
Όπως θα δούμε και στη συνέχεια, στην περίπτωση επιζωσών ΕΒ με αναπηρία, η παρουσία τρίτων καθώς κι ο τρόπος που παρέχεται η διερμηνεία σε γλώσσα που κατανοεί η αιτούσα άσυλο ή προσφύγισσα μπορεί να διαφοροποιηθεί.

---

⁹⁷ Το σημείο αυτό θα παρουσιαστεί περισσότερο αναλυτικά στη συνέχεια του παρόντος εγχειριδίου και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο που εστιάζει στην ενημερωμένη συναίνεση (σελ. 64)

Πόσο ασφαλές είναι να ρωτήσουμε τη γυναίκα αν έχει υποστεί ΕΒ;

Το παρακάτω διάγραμμα θα σας βοηθήσει να κατανοήσετε κατά πόσο οι συνθήκες και το ίδιο το θύμα σας επιτρέπουν να ρωτήσετε αν έχει υποστεί ή υφίσταται ΕΒ.

Πέρα από το χώρο και τις συνθήκες υπό τις οποίες λαμβάνει χώρα η συνομιλία με τα θύματα/επιζώσες ΕΒ, ιδιαίτερης σημασίας είναι και ο τρόπος με τον οποίο επικοινωνούμε. Εδώ παρατίθενται κάποια βασικά στοιχεία τα οποία πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας στην επικοινωνία μας με μία επιζώσα ΕΒ.

- Ρωτήστε κατ' ιδίαν τη γυναίκα αν έχει υποστεί ή υφίσταται βία και όχι υπό την παρουσία του συντρόφου της ή κάποιου συγγενικού προσώπου. (Είναι σημαντικό να επαναλάβουμε ότι στην περίπτωση επιζωσών ΕΒ με αναπηρία η παρουσία τρίτων, είτε πρόκειται για φιλικό ή συγγενικό πρόσωπο είναι ενίοτε σημαντική για να μπορέσει να μάς κατανοήσει το άτομο, όπως θα δούμε στο Γ' Μέρος).
- Εξηγήστε ότι οι πληροφορίες θα παραμείνουν εμπιστευτικές αλλά ενημερώστε για τους περιορισμούς που υπάρχουν αναφορικά με την αρχή της εμπιστευτικότητας (βλ. παρακάτω «Διατήρηση της εμπιστευτικότητας και κοινοποίηση μόνο των απαραίτητων πληροφοριών με την άδεια της επιζώσας»)
- Διατηρήστε οπτική επαφή με το θύμα και εστιάστε την προσοχή σας σε αυτό.

- Δώστε ιδιαίτερη σημασία στη γλώσσα του σώματος. Ο τόνος της φωνής σας, ο τρόπος που κάθεστε και κινήστε αντανακλούν το τρόπο που κατανοείτε όσα μοιράζετε η επιζώσα με εσάς.
- Δείξτε ότι ακούτε προσεκτικά τα όσα αναφέρει η επιζώσα (active listening).
- Επιδείξτε μη επικριτική και υποστηρικτική συμπεριφορά και ότι αναγνωρίζετε αυτά που αναφέρει το θύμα. Αποφύγετε ερωτήσεις που μπορεί να υποδηλώνουν ότι το θύμα φταίει για ο,τι συνέβη.
- Εξηγήστε ότι οι κακοποιητικές/ παραβιαστικές συμπεριφορές δεν είναι ανεκτές και διαβεβαιώστε την επιζώσα ότι τα όσα αισθάνεται είναι απόλυτα λογικά και κατανοητά.
- Δείξτε κατανόηση. Είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι μία επιζώσα μπορεί να βιώνει αντιφατικά συναισθήματα και την ώρα που διηγείται το τραύμα της είναι σε μία ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση.
- Μην την πιέζετε ~~α~~ να μοιραστεί το/τα περιστατικό/α και δώστε της τη δυνατότητα να επιστρέψει όποτε εκείνη νιώσει έτοιμη.
- Τονίστε το γεγονός ότι η βίαιη συμπεριφορά είναι ευθύνη αποκλειστικά του θύτη και όχι του θύματος.
- Στην αρχή της συζήτησης εξηγήστε στην επιζώσα ότι η βία είναι ένα φαινόμενο που πλήττει παγκοσμίως πολλές γυναίκες και ότι επηρεάζει την υγεία τους. Είναι σημαντικό η επιζώσα να μην αισθάνεται ότι είναι η μόνη που υφίσταται βία ή ότι είναι μόνη της, ίσως αυτό την παρακινήσει να μοιραστεί περισσότερα και να αναζητήσει εξειδικευμένη φροντίδα.

Όταν μία γυναίκα αποκαλύπτει βία, πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα άμεσης (συναισθηματικής) υποστήριξης από τον επαγγελματία. Εάν ο/η επαγγελματίας δεν είναι σε θέση να το κάνει, δεν έχει την κατάρτιση ή δεν έχει λάβει την εκπαίδευση τότε πρέπει να έχει διασφαλίσει ότι κάποιος άλλος/η επαγγελματίας είναι άμεσα προσβάσιμος/η και διαθέσιμος/η για την παροχή άμεσης υποστήριξης. Πρόκειται για μία βασική συναισθηματική υποστήριξη του θύματος, το οποίο έχει προβεί στην αποκάλυψη τραυματικών εμπειριών και όχι εξειδικευμένης παρέμβασης που παρέχεται από ειδικούς ψυχικής υγείας. Εφόσον κρίνεται αναγκαίο, η επιζώσα πρέπει να ενημερωθεί για τις διαθέσιμες εξειδικευμένες υπηρεσίες και φορείς και κατόπιν συναίνεσης να παραπεμφθεί σε αυτές ώστε να λάβει την αναγκαία φροντίδα.

Γ' ΜΕΡΟΣ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ/ΕΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΠΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ- ΕΠΙΖΩΣΕΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΒΙΑΣ

I. ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ/ΕΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΠΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ⁹⁸

Οι παρακάτω κατευθυντήριες αρχές χρειάζεται να λαμβάνονται υπόψη από τους επαγγελματίες που εργάζονται με άτομα με αναπηρία και ιδιαίτερα όσους/ες εργάζονται σε προγράμματα που αφορούν στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της ΕΒ (στο εξής: επαγγελματίες).

Το δικαίωμα στη συμμετοχή και τη συμπερίληψη: Οι επαγγελματίες πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τη διαφορετικότητα του πληθυσμού που εξυπηρετούν και τους ποικίλους κινδύνους που δύναται να έρθουν αντιμέτωπες οι γυναίκες, τα κορίτσια, οι άνδρες και τα αγόρια με διαφορετικό είδος αναπηρίας εντός του πλαισίου στο οποίο διαβιούν. Ακολούθως, οι υπηρεσίες θα πρέπει να είναι πλήρως προσβάσιμες και προσαρμοσμένες στις ανάγκες του εν λόγω πληθυσμού. Η συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία και των φροντιστών τους, και δη των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του έργου των επαγγελματιών στο σχεδιασμό δράσεων και προγραμμάτων για την μείωση του κινδύνου της ΕΒ.

Εστίαση στο άτομο κι όχι στην αναπηρία του: Τα άτομα με αναπηρία έχουν βιωμένες εμπειρίες, ικανότητες και δεξιότητες, όνειρα και στόχους. Έχουν πολλαπλές ταυτότητες, όπως μέντορες, ηγέτες, σύζυγοι, μητέρες, αδερφές, φίλοι και γείτονες.

Μην κάνετε υποθέσεις: Οι επαγγελματίες δεν πρέπει αφενός να υποθέτουν ότι ξέρουν τί θέλει ή αισθάνεται ένα άτομο με αναπηρία, αφετέρου να θεωρούν ότι οι ίδιοι γνωρίζουν τί είναι καλύτερο για ένα άτομο με αναπηρία. Δεν πρέπει να λαμβάνετε ως δεδομένο ότι ένα άτομο, λόγω της αναπηρίας του, δεν μπορεί να εκτελέσει ορισμένα πράγματα ή ότι δεν επιθυμεί/ενδιαφέρεται να συμμετέχει σε κάποιες δραστηριότητες. Αντιθέτως, **αφιερώστε χρόνο να συζητήσετε μαζί τους, να τους συμβουλευτείτε, να εξερευνήσετε από κοινού τα ενδιαφέροντά τους και να τους παρέχετε ευκαιρίες, όπως θα κάνατε και στην περίπτωση άλλων επιζώντων ΕΒ χωρίς αναπηρία.**

Εντοπίστε και αξιοποιήστε τα δυνατά τους σημεία και τις ικανότητές τους: Συνεργαστείτε μαζί με τα άτομα με αναπηρία, καθώς και με τα μέλη των οικογενειών τους, ώστε να εντοπίσετε τις δεξιότητες και τις δυνατότητες τους, αξιοποιώντας αυτή τη γνώση στον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση προγραμμάτων που αφορούν στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ΕΒ. Τα άτομα με αναπηρία γνωρίζουν καλύτερα από όλους την αναπηρία τους και μπορούν να παρέχουν ουσιαστική καθοδήγηση σε ό,τι αφορά την

---

⁹⁸ Το κείμενο που ακολουθεί είναι προσαρμοσμένο από την έκδοση *Women Refugee Commission & IRC. (2015). Building Capacity for Disability Inclusion in Gender-Based Violence Programming in Humanitarian Settings, A Toolkit for GBV Practitioners, Activity 6: Guiding principles of working with persons with disabilities, p. 36.* <https://reliefweb.int/report/world/building-capacity-disability-inclusion-gender-based-violence-programming-humanitarian>

προσαρμογή υπαρχόντων προγραμμάτων, υπηρεσιών και δράσεων για την εξυπηρέτηση τους. Αντιστοίχως, ένα ατομικό πλάνο δράσης⁹⁹ -όπως σχεδιάζεται στο πλαίσιο διαχείρισης περιστατικών ΕΒ- θα πρέπει να δομείται με βάση τις ικανότητες του ατόμου (με ή χωρίς αναπηρία).

Επικεντρωθείτε στο να «εργάζεστε μαζί»: Στην περίπτωση των ατόμων με αναπηρία, ιδιαίτερα σ' αυτήν των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, οι αποφάσεις συχνά λαμβάνονται από άλλους είτε αυτοί είναι μέλη της οικογένειάς τους, ή ο/η σύντροφος, ο/η φροντιστής/ρια ή ακόμα κι άτομα που παρέχουν υπηρεσίες. Αντίθετα με την ως άνω πρακτική, οι επαγγελματίες θα πρέπει να υιοθετούν την προσέγγιση της από κοινού εργασίας με τα άτομα με αναπηρία, μέσω μίας συνεργατικής διαδικασίας που δίνει χώρο στις ανησυχίες τους, τις προτεραιότητες τους και τους στόχους τους. Αποφύγετε να ενισχύσετε αρνητικές δυναμικές παίρνοντας αποφάσεις για λογαριασμό τους, αντί αυτού ενθαρρύνετε τους να εκπροσωπούν τον εαυτό τους και να λαμβάνουν τις δικές τους αποφάσεις.

Εργαστείτε από κοινού με τους φροντιστές/τριες και την οικογένεια: Η αναπηρία επηρεάζει και τα μέλη της οικογένειας και ιδιαίτερα τις γυναίκες και τα κορίτσια που επωμίζονται σε μεγαλύτερο μέρος την φροντίδα του ατόμου με αναπηρία. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να μπορούν να κατανοήσουν τις ανησυχίες, τις προτεραιότητες και τους στόχους των φροντιστών/τριών, και να υποστηρίζουν την ανάπτυξη υγιών σχέσεων και ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ αυτών, των ατόμων με αναπηρία και των λοιπών μελών της οικογένειας.

II. Η «ΓΛΩΣΣΑ» ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ¹⁰⁰

Οι οδηγίες που ακολουθούν είναι βοηθητικές στο να κατανοήσουν οι επαγγελματίες το πώς να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τα άτομα με αναπηρίες. Δεν αφορούν αποκλειστικά στην επικοινωνία με επιζώσες¹⁰¹ ΕΒ, αλλά μπορούν να βοηθήσουν το προσωπικό να κατανοήσει βασικούς τρόπους προσαρμογής τόσο της λεκτικής όσο και της μη λεκτικής επικοινωνίας όταν έρχεται σε επαφή με επιζώσες ΕΒ με αναπηρία ή όταν εντάσσουν άτομα με αναπηρία σε δράσεις εντός της κοινότητας στο πλαίσιο στο οποίο διαβιούν.

Τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν στις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα εντός των δομών (Κ.Υ.Τ./ Κ.Ε.Δ.Ν. και ανοιχτές δομές υποδοχής) που

---

⁹⁹ Το ατομικό πλάνο δράσης είναι μία διαδικασία που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο διαχείρισης περιστατικών ΕΒ και περιλαμβάνει τον σχεδιασμό στόχων και δράσεων σε συνεργασία με την επιζώσα, λαμβάνοντας υπόψη τα προσωπικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις πληροφορίες σχετικά με την πραγματική κατάσταση που βιώνει και τους πόρους που έχει, ώστε να σχεδιαστεί ένα πλάνο που στόχο έχει την ασφάλεια της και την βελτίωση της θέσης της.

¹⁰⁰ Το κείμενο που ακολουθεί είναι προσαρμοσμένο από την έκδοση *Women Refugee Commission & IRC. (2015). Building Capacity for Disability Inclusion in Gender-Based Violence Programming in Humanitarian Settings, A Toolkit for GBV Practitioners, Tool 6: Guidance on communicating with persons with disabilities, p.59- 63, <https://reliefweb.int/report/world/building-capacity-disability-inclusion-gender-based-violence-programming-humanitarian>*

¹⁰¹ Επιλέγεται η χρήση του θηλυκού γένους σε πολλά σημεία του εγχειριδίου για το μόνο λόγο ότι αυτό εστιάζει στις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία.

φιλοξενούν προσφυγικό πληθυσμό και διοργανώνονται από κρατικούς φορείς, διεθνείς και ΜΚΟ. Η συμμετοχή τους θα πρέπει να λαμβάνει χώρα σε ίση βάση με τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας. Ο τρόπος που οι επαγγελματίες επικοινωνούν και αλληλοεπιδρούν με τα άτομα με αναπηρία καθώς και η γλώσσα που χρησιμοποιούν όταν αναφέρονται σε αυτά μπορεί να συμβάλλει αφενός στην άρση των εμποδίων αναφορικά με τη συμπερίληψή τους και να στείλει θετικά μηνύματα στους υπολοίπους επαγγελματίες, τους συνεργάτες και τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας, αφετέρου στην βελτίωση της ποιότητας των προγραμμάτων και των δράσεων των φορέων που στόχο έχουν την ενίσχυση, ενημέρωση και προστασία του προσφυγικού πληθυσμού, διασφαλίζοντας ότι λαμβάνουν υπόψη τις δεξιότητες και τις ικανότητες όλων.

Συμβουλές επικοινωνίας

Χρήση γλώσσας που σέβεται τον συνομιλητή

Ανά τον κόσμο χρησιμοποιείται διαφορετική ορολογία για την περιγραφή της αναπηρίας και την αναφορά σε άτομα με αναπηρία. Ορισμένες λέξεις κι όροι ενδέχεται να φέρουν/ υποδηλώνουν αρνητικούς, ασεβείς ή στερεοτυπικούς συσχετισμούς και γι' αυτό πρέπει να αποφεύγονται στην επικοινωνία.

Η Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες,¹⁰² που έχει μεταφραστεί σε πληθώρα γλωσσών, συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής,¹⁰³ είναι ένας χρήσιμος οδηγός για τη χρήση δόκιμων/κατάλληλων όρων αναφορικά με την αναπηρία.

Οργανισμοί και φορείς, όπως η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ), η Ένωση Κωφών Ελλάδος κ.ά., μπορούν να παρέχουν καθοδήγηση για τη χρήση της σωστής ορολογίας αναφορικά με τα άτομα με αναπηρία.

Αποφύγετε...	Εστιάστε...
Να δίνετε έμφαση στην αναπηρία ή την κατάσταση του ατόμου	Στο άτομο και όχι στην αναπηρία
Π.χ. αποφύγετε τη χρήση του όρου: ανάπηρο άτομο	Π.χ. χρησιμοποιήστε τον όρο: άτομο με αναπηρία
Την αρνητική χρήση της γλώσσας αναφορικά με την αναπηρία	Στη χρήση ουδέτερης γλώσσας
Π.χ. «υποφέρει» από πολιομυελίτιδα	Π.χ. «έχει πολιομυελίτιδα»
«κινδυνεύει» να μείνει τυφλός	«υπάρχει πιθανότητα/μπορεί να μείνει τυφλός»
«καθελωμένος» σε αναπηρικό αμαξίδιο	«χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο»
«Πάσχει από»	«Έχει...»

¹⁰² Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

¹⁰³ Ν. 4074/2012 (ΦΕΚ Α' 88/11.04.2012)

«ανάπηρος»	«έχει αναπηρία»
Να αναφέρεστε στα άτομα χωρίς αναπηρία ως «κανονικά» ή «υγιή»	Στη χρήση του όρου «άτομα χωρίς αναπηρία»

Χρησιμοποιήστε μία προσέγγιση που εστιάζει στις δυνάμεις του ατόμου (strength- based approach)

- Μην κάνετε υποθέσεις για τις δεξιότητες και τις ικανότητες των ατόμων με αναπηρία – αυτό μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης μαζί τους. Τα άτομα με αναπηρία είναι ίδια με εσένα, με εμένα, με εμάς και όπως όλοι οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές απόψεις, δεξιότητες και ικανότητες.
- Εστιάστε σε αυτά που μπορούν να κάνουν. Αυτό συχνά μπορεί να δώσει πληροφορίες για το πώς μπορούν να επικοινωνούν και να συμμετέχουν στις δραστηριότητες σας.
- Χαιρετίστε τα άτομα με αναπηρία με τον ίδιο τρόπο που θα χαιρετούσατε οποιονδήποτε. Για παράδειγμα, τείνετε το χέρι σας προς χειραψία (εάν ενδείκνυται πολιτισμικά), ακόμα κι αν έχουν κάποιους είδους αναπηρία στα άνω άκρα.
- Απευθυνθείτε στο άτομο με αναπηρία απευθείας κι όχι στο/η διερμηνέα ή τον/ην φροντιστή/τρια του.
- Εάν μιλάτε για αρκετό χρονικό διάστημα, προσπαθήστε να τοποθετήσετε τον εαυτό σας στο ύψος των ματιών του ατόμου που συνομιλείτε εάν δεν βρίσκεται στο ίδιο ύψος με εσάς, π.χ. καθήστε σε μία καρέκλα.
- Συμπεριφερθείτε στους ενήλικες με αναπηρία όπως συμπεριφέρεστε σε άλλους ενήλικες χωρίς αναπηρία. Οι συζητήσεις και οι δραστηριότητες πρέπει να είναι κατάλληλες βάσει της ηλικίας του/της συνομιλητή/τριας και εν συνεχεία προσαρμοσμένες στις ανάγκες του.
- Ζητήστε συμβουλή. Ένα έχετε κάποια ερώτηση για το τί να κάνετε, πώς να το κάνετε, τί «γλώσσα» να χρησιμοποιήσετε ή τη βοήθεια να προσφέρετε – **ρωτήστε τους**. Το άτομο με το οποίο δουλεύετε μαζί είναι πάντα η καλύτερη πηγή πληροφοριών.

Δουλεύοντας με άτομα με διαφορετικού είδους αναπηρία

Εκτός από τις οδηγίες που δόθηκαν παραπάνω, υπάρχουν συγκεκριμένες στρατηγικές επικοινωνίας και δέσμευσης που μπορείτε να λάβετε υπόψη σας, ανάλογα με το είδος της αναπηρίας που έχει το άτομο.

Όταν εργάζεστε με άτομα με κινητικές αναπηρίες

- Κινηθείτε με την ταχύτητά τους. Μην προπορεύεστε εάν κινούνται πιο αργά από εσάς.
- Όταν προσφέρετε τη βοήθεια σας, πάντα να ρωτάτε τί είναι αυτό που επιθυμούν οι ίδιοι. Ακολουθείτε τις οδηγίες τους και όχι τί πιστεύετε εσείς ότι θα ήταν καλύτερο.
- Μην ακουμπάτε ή μετακινείτε το αναπηρικό αμαξίδιο ή τη βοηθητική συσκευή κάποιου χωρίς την άδεια του.

- Συζητήστε τις επιλογές μεταφοράς τους σε δραστηριότητες και εκδηλώσεις. Λάβετε υπόψη σας την πιο ασφαλή και προσιτή επιλογή για το άτομο και την οικογένειά του.
- Ελέγξτε ότι οι χώροι για τις δραστηριότητες είναι πλήρως προσβάσιμοι (προσβάσιμες τουαλέτες κ.ο.κ.) και διασφαλίστε ότι υπάρχει επαρκής χώρος για τα άτομα με κινητικές αναπηρίες ώστε να μπορούν να κινηθούν με ευκολία στο χώρο.
- Σε περίπτωση συναντήσεων, εστιασμένων ομαδικών συζητήσεων (Focus Group Discussions-ομάδες εστιασμένης συζήτησης κ.ά.), διασφαλίστε ότι υπάρχει χώρος για τους συμμετέχοντες με αναπηρικό αμαξίδιο, μπορείτε για παράδειγμα να μετακινήσετε τα υπάρχοντα έπιπλα στο χώρο με τέτοιο τρόπο ώστε εκ των προτέρων να είναι κατάλληλα διαμορφωμένος επιτρέποντας τους να κινούνται στο χώρο με ευκολία.

Όταν εργάζεστε με άτομα που είναι κωφά ή βαρήκοα (αναπηρία ακοής)

- Εξετάστε πώς το άτομο επιθυμεί να επικοινωνεί. Άτομα που είναι κωφά ή βαρήκοα μπορεί να επιλέγουν να γράφουν, να διαβάζουν τα χείλη (χειλοανάγνωση) ή/και να επικοινωνούν στη νοηματική γλώσσα. Μπορείτε να ανακαλύψετε/εντοπίσετε το τρόπο επικοινωνίας που χρησιμοποιούν, παρατηρώντας την αλληλεπίδρασή τους με άλλους ή με απλές χειρονομίες ρωτήστε τους ποιόν τρόπο επικοινωνίας επιθυμούν.
- Τραβήξτε την προσοχή του ατόμου πριν μιλήσετε, σηκώνοντας ή κουνώντας ευγενικά το χέρι σας.
- Μιλήστε απευθείας στον/ην κωφό/ή και όχι με τον/τη διερμηνέα του/της ή το πρόσωπο που είναι εκεί για να διευκολύνει την επικοινωνία.
- Μιλήστε καθαρά, μην φωνάζετε ή υπερβάλλετε τις λέξεις καθώς αυτό δυσκολεύει την ανάγνωση των χειλιών.
- Προσπαθήστε να μην κάθεται ή στέκεται με την πλάτη στο φως- καθώς το πρόσωπό σας θα είναι πιο σκοτεινό και δεν θα είναι εύκολο για το άτομο να διαβάσει τα χείλη σας.
- Μην καλύπτετε το στόμα σας και μην τρώτε ενώ μιλάτε- δεν θα είναι εύκολο για το άτομο να διαβάσει τα χείλη σας.
- Επιτρέψτε στον κωφό ή βαρήκοο να επιλέξει πού θα καθίσει ώστε να μπορεί να έχει καλύτερη οπτική επαφή με τους συνομιλητές του.
- Σε συναντήσεις με αρκετά άτομα όπου υπάρχει παρουσία διερμηνέα, εξασφαλίστε ότι ο τελευταίος ακούει καθαρά τους συνομιλητές και βρίσκεται σε σημείο που είναι ορατός από τα άτομα για τα οποία διερμηνεύει.

Σημείωση για τη νοηματική γλώσσα: Όπως οι ομιλούμενες γλώσσες, οι νοηματικές γλώσσες διαφοροποιούνται ανά χώρα και περιοχή. Μερικοί άνθρωποι χρησιμοποιούν επίσης ανεπίσημη νοηματική γλώσσα, σε αυτές τις περιπτώσεις, ένα μέλος της οικογένειας ή φίλος μπορεί χρειαστεί να διερμηνεύσει. Ζητήστε τους να σας μάθουν απλές λέξεις όπως καλό, κακό, ευχαριστώ, παρακαλώ κ.ά. και προσπαθήστε να τα εντάξετε στη συζήτηση σας με το άτομο που είναι κωφό ή βαρήκοο.

Όταν εργάζεστε με άτομα με αναπηρία όρασης

- Πάντα να παρουσιάζετε τον εαυτό σας ή οποιοδήποτε άλλο μέλος στην ομάδα ονομαστικά.
- Ενημερώστε το άτομο εάν μετακινηθείτε ή φύγετε από τον χώρο – μην φύγετε απλώς.
- Εάν το άτομο επισκέπτεται το χώρο για πρώτη φορά, πείτε του ποιος είναι στο δωμάτιο -συστήστε του ονομαστικά όσα άτομα παρευρίσκονται στο χώρο και προσφερθείτε να του περιγράψετε το χώρο.
- Αποφύγετε να χρησιμοποιείτε ασαφή γλώσσα, όταν περιγράφεται τον χώρο, π.χ. από εδώ, ή εκεί πέρα κ.λπ.
- Πάντα να ρωτάτε το άτομο εάν χρειάζεται βοήθεια για να μεταβεί από τον ένα χώρο στον άλλο. Ζητήστε οδηγίες για το τί βοήθεια θα ήθελαν να λάβουν. Μερικοί άνθρωποι προτιμούν τη λεκτική καθοδήγηση, ενώ άλλοι ίσως προτιμούν μία πιο πρακτική βοήθεια από εσάς όπως να τους καθοδηγήσετε σωματικά μέσα στον χώρο ή όπου επιθυμούν να μεταβούν.
- Εάν σάς ζητηθεί να καθοδηγήσετε σωματικά κάποιον με αναπηρία όρασης, ίσως θελήσει να σάς κρατήσει το χέρι λίγο πάνω από τον αγκώνα. Αυτό τους επιτρέπει να περπατούν ελαφρώς πίσω σας, ακολουθώντας σας καθώς στρίβετε, ανεβαίνετε ή κατεβαίνετε σκαλιά.
- Σε περίπτωση που ένα άτομο χρησιμοποιεί ένα κατοικίδιο ή σκύλο οδηγό για να τον βοηθήσει, μην αποσπάται την προσοχή του ζώου.
- Σε παρουσιάσεις και εκδηλώσεις, όπως οι καμπάνιες ενημέρωσης του πληθυσμού, περιγράψτε όλες τις εικόνες και τα διαγράμματα που παρουσιάζονται.
- Εφόσον υπάρχει η δυνατότητα- ρωτήστε τα άτομα με αναπηρία όρασης αν θα ήθελαν να λάβουν τα έγγραφα σε διαφορετική μορφή όπως π.χ. σε Braille ή ως κείμενο με μεγάλα γράμματα. Σε περιπτώσεις που υπάρχει πρόσβαση σε υπολογιστή, τα άτομα με αναπηρία όρασης μπορεί να προτιμούν ηλεκτρονικά έγγραφα που είναι προσβάσιμα μέσω λογισμικού ανάγνωσης οθόνης (π.χ. έγγραφα σε μορφή Word).

Όταν εργάζεστε με άτομα με νοητικές αναπηρίες

Τα άτομα με νοητικές αναπηρίες μπορεί να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κατανόηση, τη μάθηση και τη μνήμη όπως και στην εφαρμογή πληροφοριών σε νέες καταστάσεις. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τα άτομα με νοητικές αναπηρίες μπορούν να μάθουν νέα πράγματα και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες αν κάνουμε μικρές προσαρμογές ή αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο εργαζόμαστε.

- Επικοινωνήστε με σύντομες προτάσεις που μεταφέρουν ένα μήνυμα τη φορά.
- Χρησιμοποιήστε αληθινά παραδείγματα για να εξηγήσετε πράγματα. Για παράδειγμα, εάν συζητάτε για μία επικείμενη ιατρική επίσκεψη, εξηγήστε στο άτομο τα στάδια που θα περάσει τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια του ραντεβού.
- Δώστε χρόνο στο άτομο να ανταποκριθεί στις ερωτήσεις σας πριν τις επαναλάβετε. Εάν χρειαστεί να επαναλάβετε μία ερώτηση, τότε επαναλάβετε τη

μία φορά. Εάν αυτό δεν λειτουργήσει, προσπαθήστε ξανά χρησιμοποιώντας άλλες λέξεις.

- Δώστε χρόνο στα άτομα με νοητικές αναπηρίες για να σας απευθύνουν κάποια ερώτηση.
- Διασφαλίστε ότι μόνο ένα άτομο μιλάει κάθε φορά και ότι το άτομο με νοητική αναπηρία δεν πιέζεται χρονικά για να απαντήσει.
- Τα άτομα με νοητικές αναπηρίες ίσως έχουν ανάγκη να έχουν στη διάθεση τους περισσότερο χρόνο για να πάρουν μία απόφαση ή να συζητήσουν κάτι που τους απασχολεί ή τις επιλογές τους με κάποιον που εμπιστεύονται.
- Αναζητήστε ένα ήσυχο μέρος όπου δεν θα σας διακόψουν για να συζητήσετε ώστε να αποφευχθεί η διάσπαση προσοχής.
- Η χρήση εικόνων είναι ένας εναλλακτικός τρόπος να επικοινωνήσετε με τα άτομα με νοητικές αναπηρίες. Αυτού του είδους κείμενα είναι γνωστά ως «κείμενα για όλους» ή «κείμενα εύκολα για ανάγνωση», στην αγγλική γλώσσα είναι γνωστά ως «Easy-to-Read».

Όταν εργάζεστε με άτομα με προβλήματα ομιλίας

- Προγραμματίστε περισσότερο χρόνο για τη συνομιλία σας με άτομα με προβλήματα ομιλίας.
- Είναι εντάξει να πείτε «δεν καταλαβαίνω». Ζητήστε από το άτομο να επαναλάβει τα λεγόμενα του και με τη σειρά σας επαναλάβετε αυτό που σας είπε ώστε να διασφαλίσετε ότι έχετε καταλάβει σωστά.
- Μην προσπαθείτε να ολοκληρώσετε τις προτάσεις του ατόμου- αφήστε τα να ολοκληρώσουν αυτό που θέλουν να πουν.
- Προσπαθήστε να κάνετε ερωτήσεις που απαιτούν σύντομες απαντήσεις ή χειρονομίες ναι/όχι.
- Εάν έχετε δοκιμάσει αρκετούς τρόπους να κατανοήσετε ένα άτομο χωρίς επιτυχία, ρωτήστε εάν είναι εντάξει να επικοινωνήσετε με διαφορετικό τρόπο, όπως μέσω της γραφής ή της ζωγραφικής.

III. ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ/ΕΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΠΟΥ ΥΠΟΔΕΧΟΝΤΑΙ/ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΕΠΙΖΩΣΕΣ ΕΒ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ¹⁰⁴

Πολλά από τα εμπόδια/προκλήσεις και κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι επιζώσες ΕΒ με αναπηρία είναι κοινά με όλα όσα αντιμετωπίζουν εν γένει τα θύματα/επιζώσες ΕΒ. Ωστόσο, στην περίπτωση των ατόμων με αναπηρία οι κίνδυνοι αυτοί μεγιστοποιούνται λόγω των διακρίσεων, της άγνοιας και των προκαταλήψεων που συνδέονται με την αναπηρία.

---

¹⁰⁴ Το κείμενο που ακολουθεί είναι προσαρμοσμένο από την έκδοση Women Refugee Commission & IRC. (2015). Building Capacity for Disability Inclusion in Gender-Based Violence Programming in Humanitarian Settings, A Toolkit for GBV Practitioners, , Tool 8: Guidance for GBV caseworkers: Applying the guiding principles when working with survivors of disabilities, p.69- 74, <https://reliefweb.int/report/world/building-capacity-disability-inclusion-gender-based-violence-programming-humanitarian>

Η ενότητα αυτή σκοπό έχει να υποστηρίξει τους επαγγελματίες να εφαρμόζουν μία προσέγγιση που έχει στο επίκεντρο την επιζώσα EB (survivor-centred approach). Οι οδηγίες που ακολουθούν είναι σύμφωνες με τις βασικές αρχές βέλτιστης πρακτικής που συμπεριλαμβάνονται σε διεθνή κείμενα που αφορούν στην αντιμετώπιση της EB (π.χ. *Εγχειρίδιο για τον συντονισμό της EB σε ανθρωπιστικά πλαίσια*¹⁰⁵) και στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

Εφαρμογή των βασικών κατευθυντήριων αρχών αντιμετώπισης της EB σε επιζώσες EB

Οι βασικές κατευθυντήριες αρχές που περιγράφονται παρακάτω πρέπει πάντα να τηρούνται όταν εργαζόμαστε με επιζώσες EB με αναπηρία. Τα δύο βασικά ζητήματα που χρειάζεται να λάβουμε υπόψη μας κατά την εφαρμογή αυτών των αρχών όταν υποστηρίζουμε επιζώσες EB με αναπηρία είναι τα κάτωθι:

A) Επικοινωνία: Πώς πρέπει να προσαρμόσουμε τον τρόπο επικοινωνίας μας όταν δεν μπορούμε να βασιστούμε αποκλειστικά στη λεκτική επικοινωνία; Σε πλείστες περιπτώσεις, οι επιζώσες EB με αναπηρία μπορούν να επικοινωνήσουν απευθείας με τους επαγγελματίες χωρίς την ανάγκη προσαρμογής του τρόπου επικοινωνίας ή εξωτερικής βοήθειας. Η επικοινωνία μπορεί να γίνει απλά με τη βοήθεια κάποιου/ας που γνωρίζει ή μπορεί να ερμηνεύσει τη νοηματική γλώσσα που χρησιμοποιούν ή με τη χρήση από τον επαγγελματία απλοποιημένης γλώσσας. Σε μερικές ωστόσο περιπτώσεις, δεν είναι σαφές ποιος είναι ο πιο ενδεδειγμένος τρόπος επικοινωνίας με την επιζώσα, κι εδώ χρειάζεται μία παραπάνω προσπάθεια από τον επαγγελματία για να αναγνωρίσει τον καλύτερο τρόπο επικοινωνίας.

Όταν έρχεστε σε επαφή με άτομα με τα οποία δυσκολεύεστε να επικοινωνήσετε:

- Αφιερώστε χρόνο, παρατηρήστε και ακούστε. Αυτή είναι μία διαδικασία κι όχι κάτι που θα κάνετε μόνο μία φορά. Κάθε φορά που έρχεστε σε επαφή με το άτομο θα μαθαίνετε και κάτι καινούργιο για αυτό και θα κατανοείτε καλύτερα τον τρόπο που επικοινωνεί και τί εννοεί.
- Να προτιμάτε τις ανοιχτές συζητήσεις με τους/τις φροντιστές/τριες, όπου το άτομο μπορεί να ακούει και να συμμετέχει με όποιο τρόπο μπορεί/επιθυμεί. Να έχετε στο μυαλό σας ότι τα άτομα που δεν μπορούν να μιλήσουν ή να κινηθούν κατανοούν τί συμβαίνει γύρω τους και τί λένε οι άνθρωποι για εκείνα.
- Δώστε προσοχή στον κάθε τρόπο με τον οποίο η επιζώσα επιθυμεί να επικοινωνήσει. Παραδείγματος χάρη, η επικοινωνία αυτή μπορεί να γίνει μέσω χειρονομιών και κάποιες φορές μέσω των συναισθημάτων τους. Μερικά άτομα με νοητικές ή ψυχικές αναπηρίες μπορούν να εκδηλώσουν διάφορες συμπεριφορές. Αυτές οι «συμπεριφορές» μπορεί να είναι ο τρόπος επικοινωνίας τους με τους άλλους.

---

¹⁰⁵ Gender-based Violence Area of Responsibility Working Group. (2010). *Handbook for Coordinating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Settings*, https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2019/06/report/handbook-for-coordinating-gender-based-violence-interventions-in-humanitarian-settings/GBV_Handbook_Long_Version.pdf

Β) Συμμετοχή των φροντιστών/ριών: Πώς και πότε εμπλέκουμε τους φροντιστές/ριες στη φροντίδα και την υποστήριξη της επιζώσας; Για κάποια άτομα με αναπηρία, τα μέλη της οικογένειάς τους ή οι άνθρωποι που καθημερινά τα φροντίζουν, μπορούν να βοηθήσουν στην επικοινωνία μαζί τους. Παρότι επιζητούμε όποτε είναι δυνατόν να έχουμε άμεση επικοινωνία και συμμετοχή των επιζωσών με αναπηρία, σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί επίσης να χρειαστούμε την υποστήριξη και τη συμβουλή των φροντιστών/ριών τους. Τα μέλη της οικογένειας και οι φροντιστές/ριες είναι σημαντικοί «συνεργάτες» στο να μάς βοηθήσουν να διαμορφώσουμε/εδραιώσουμε έναν αποτελεσματικό τρόπο επικοινωνίας και συμμετοχικής δράσης με τα άτομα με αναπηρία. Η σχέση μεταξύ επιζώσας και φροντιστή/ριας ενίοτε είναι μία διαρκής και πυρηνική σχέση και για αυτό μπορούμε να επικεντρωθούμε στη στήριξη και ενίσχυσή της με θετικά στοιχεία και χαρακτηριστικά αυτής καθ' όλη τη διάρκεια της επαφής μας με την επιζώσα ΕΒ με αναπηρία.

Παρακάτω εστιάζουμε στο πώς οι κατευθυντήριες αρχές αντιμετώπισης της ΕΒ έχουν πρακτική εφαρμογή στην επαφή/(συν)εργασία μας με τις επιζώσες ΕΒ, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις των επαγγελματιών που διαχειρίζονται περιστατικά ΕΒ.

- *Σεβασμός στις επιθυμίες, τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια της επιζώσας*

Η ουσία αυτής της αρχής είναι ότι ο επαγγελματίας πρέπει πάντα να επιβεβαιώνει και να ενθαρρύνει την επιζώσα. **Επιβεβαιώνω** σημαίνει ότι ως επαγγελματίας πιστεύω όλα όσα μου αποκαλύπτει ή μοιράζεται η επιζώσα μαζί μου και θέλω να το γνωρίζει αυτό. Επίσης, σημαίνει ότι δέχομαι την αλήθεια της, δεν κρίνω τις πράξεις, τις απόψεις ή τις αποφάσεις της, πάρα μόνο της επιβεβαιώνω ότι δεν φταίει εκείνη για τη βία και την κακοποίηση που υπέστη. **Ενδυναμώνω** την επιζώσα σημαίνει ότι ως επαγγελματίας αναγνωρίζω και της επισημαίνω το πόσο γενναία είναι που μοιράστηκε την ιστορία της, που ζήτησε βοήθεια και της επικοινωνώ ότι είμαι εδώ για εκείνη να την ακούσω και να τη στηρίξω. Επιτρέπω στην επιζώσα να πάρει την απόφαση που πιστεύει ότι είναι καλύτερη για εκείνη και εμπιστεύομαι ότι η ίδια γνωρίζει τι είναι καλύτερο για αυτή.

Κατά την εφαρμογή αυτής της αρχής, δίνουμε σημασία στα κάτωθι:

α) Επικοινωνία: Αν υπάρχει περιορισμός στη λεκτική επικοινωνία, μπορούμε να επιβεβαιώσουμε τα αισθήματα της επιζώσας και να μεταδώσουμε ενθαρρυντικά μηνύματα μέσα από μη λεκτικές τεχνικές- όπως ζωγραφίζοντας ή χρησιμοποιώντας εικόνες ή τη γλώσσα του σώματος, ιδιαίτερα τις εκφράσεις του προσώπου μας. Ίσως μάς πάρει χρόνο να εδραιώσουμε ένα πιο δημιουργικό και εφευρετικό τρόπο επικοινωνίας αλλά πρέπει να δουλέψουμε προς αυτή την κατεύθυνση.

Όταν η επικοινωνία εδραιωθεί, δείξε στην επιζώσα ότι την κατανοείς. Μην ξεχνάς ότι στο παρελθόν μπορεί η προσπάθεια της να επικοινωνήσει τα συναισθήματα της και ό,τι τραυματικό βίωσε να έχει -ενδεχομένως- απορριφθεί. Διαβεβαίωσε την ότι την πιστεύεις και ότι έχεις κατανοήσει τα συναισθήματα και την τραυματική εμπειρία που μοιράζεται μαζί σου.

β) Συμμετοχή των φροντιστών/ριών: Οι κοινωνικές συμπεριφορές, το στίγμα και οι διακρίσεις που σχετίζονται με την αναπηρία μπορεί να επηρεάσουν το τρόπο που οι

φροντιστές/ριες προσεγγίζουν τη διαχείριση περιστατικών EB (GBV case-management) ατόμων με αναπηρία. Σε πολλές κοινωνίες τα άτομα με αναπηρία θεωρούνται άτομα που πρέπει «να φροντίζονται» ή «να προστατεύονται». Αυτό μπορεί να οδηγήσει στην υπόθεση ότι η επιζώσα είναι ανίκανη να λάβει αποφάσεις για τον εαυτό της και ότι το προσωπικό σε υπηρεσίες μπορεί να αναθέτει σε άλλους, συμπεριλαμβανομένων των μελών της οικογένειας ή των φροντιστών/ριών, να λάβουν τις αποφάσεις εκ μέρους της. Αυτά τα εμπόδια στην προσέγγιση δεν επιτρέπουν να διερευνηθεί πλήρως η ικανότητα της επιζώσας να συναινέσει και συνεπώς της στερεί τη δύναμη όταν άλλοι λαμβάνουν αποφάσεις για την ίδια.

Σε περιπτώσεις όπου μπορεί να χρειαστεί να εμπλέξουμε έναν/μία φροντιστή/ρια προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα την κατάσταση της επιζώσας και να λάβουμε τη συγκατάθεσή της για τις παρεχόμενες υπηρεσίες και αποφάσεις σχετικά με την φροντίδα της, μπορούμε ακόμη να την ενδυναμώσουμε. Απευθυνόμαστε αρχικά στην ίδια, ζητάμε την άδεια της ώστε να συμβουλευτούμε τον φροντιστή/ρια και ανατρέχουμε πρωτίστως στην ίδια καθ' όλη τη διάρκεια της συζήτησης.

- *Διασφάλιση της σωματικής και συναισθηματικής ασφάλειας της επιζώσας*

Όλες οι ενέργειες των επαγγελματιών θα πρέπει πρωτίστως να διαφυλάσσουν τη σωματική και τη συναισθηματική κατάσταση της επιζώσας τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να διασφαλίσουμε ότι ο χώρος στον οποίο γίνεται η συζήτηση είναι ασφαλής και ότι η επιζώσα αισθάνεται ασφαλής εντός αυτού. Κατά τη διαδικασία εκτίμησης των αναγκών της επιζώσας καθώς και στη δημιουργία πλάνου δράσης θα πρέπει να φροντίζουμε οι συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα να μην επανατραυματίζουν την επιζώσα ή να ελαχιστοποιούν τον οποιοδήποτε κίνδυνο περαιτέρω τραυματισμού. Η φροντίδα που παρέχεται από τους επαγγελματίες πρέπει να γίνεται σε έναν χώρο και με τέτοιο τρόπο ώστε η επιζώσα να αισθάνεται σωματική και ψυχολογική ασφάλεια.

α) Επικοινωνία: Η διαδικασία της γνωριμίας με το άτομο με αναπηρία- δηλαδή με αυτά που του αρέσουν και αυτά που δεν τού αρέσουν, όπως και ο τρόπος που συμπεριφέρεται και επικοινωνεί- μπορεί να μάς βοηθήσει να καταλάβουμε πότε ο/η επιζών/ώσα δεν αισθάνεται ασφαλής να μάς μιλήσει και γιατί. Επίσης η γνωριμία αυτή ή η εξοικείωση μπορεί να μας βοηθήσει στο να αντιληφθούμε πότε πραγματικά συναινεί με τη λήψη συγκεκριμένων αποφάσεων/δράσεων που αφορούν στην υπόθεση του/της. Για το λόγο αυτό, αναζητήστε σημάδια ταραχής, θυμού ή αγωνίας που μπορεί να υποδεικνύουν ότι το άτομο δεν είναι πρόθυμο να προχωρήσει αυτή τη στιγμή, και σεβαστείτε αυτή την επιθυμία, ιδιαιτέρως αν μιλάτε με τον/ην φροντιστή/τρια.

β) Συμμετοχή των φροντιστών/ριών: Ενώ πολλοί/ες φροντιστές/ριες παίζουν σημαντικό ρόλο στην αποκάλυψη της κακοποίησης και στη θεραπεία της επιζώσας, υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου ο/η φροντιστής/ρια είναι ο/η δράστης της κακοποίησης, ή έχουμε την ανησυχία ότι η επιζώσα μπορεί να τεθεί σε κίνδυνο αν ο/η φροντιστής/ρια μάθει για την κακοποίηση της ή την αποκάλυψη αυτής από την

επιζώσα. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι σε πολλές περιπτώσεις ΕΒ, η ζωή της επιζώσας (ή η βλάβη αυτής) τίθεται σε άμεσο κίνδυνο εάν ο δράστης, η οικογένεια ή/και η κοινότητα αυτού μάθει ότι αυτή αναζητά βοήθεια. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η ασφάλεια είναι πρωταρχικής σημασίας και για αυτό πρέπει να υποστηρίξουμε το άτομο ώστε να μάς υποδείξει με ποιόν και πού δεν αισθάνεται ασφαλής και με **ποιόν/α και πού αισθάνεται ασφαλής**. Είναι λοιπόν δυνατό, με τη συναίνεση της επιζώσας, να εμπλέξετε αυτό το άτομο στη φροντίδα της και να διασφαλίσετε ότι το άτομο έχει ένα πλάνο ασφαλείας σε εφαρμογή.

- *Διατήρηση της εμπιστευτικότητας και κοινοποίηση μόνο των απαραίτητων πληροφοριών με την άδεια της επιζώσας*

Αυτή η αρχή απαιτεί από τους/τις επαγγελματίες και όσους/ες εμπλέκονται στη φροντίδα και την θεραπεία της επιζώσας να προστατεύουν τις πληροφορίες που συλλέγουν από την ίδια και να τις μοιράζονται μόνο κατόπιν ρητής συναίνεσης/άδειας αυτής. Αυτό σημαίνει διασφάλιση (1) της εμπιστευτικής συλλογής πληροφοριών κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ότι (2) η ανταλλαγή πληροφοριών περιορίζεται στα απαραίτητα αναγκαία για την υπόθεση (need to know basis) και ότι η άδεια έχει ληφθεί από την επιζώσα πριν την κοινοποίηση των πληροφοριών, ότι (3) σε περίπτωση παραπομπής, κοινοποιούνται στον άλλο πάροχο υπηρεσιών μόνο οι πληροφορίες που σχετίζονται με την παραπομπή, έπειτα από κοινού συμφωνία του επαγγελματία και της επιζώσας αναφορικά με τις πληροφορίες που θα κοινοποιηθούν, και ότι (4) οι πληροφορίες αποθηκεύονται με ασφάλεια.

Όλοι οι βασικοί κανόνες εμπιστευτικότητας εφαρμόζονται όταν εργαζόμαστε με ενήλικες επιζώσες ΕΒ με αναπηρία. Οι επαγγελματίες πρέπει να μοιράζονται τις πληροφορίες για τις οποίες έχουν λάβει την ρητή έγκριση της επιζώσας ενώ δεν πρέπει να συζητούν τις λεπτομέρειες της υπόθεσης με την οικογένεια τους ή τους φίλους τους ή με τους συναδέλφους τους εκτός και αν η πληροφορία είναι αναγκαία για την παροχή υπηρεσιών στην επιζώσα. Ωστόσο, οι επαγγελματίες που εργάζονται στην υπόθεση πρέπει να συμβουλευόμαστε τους ανωτέρους τους αν πρέπει να λάβουν αποφάσεις προς το συμφέρον του ατόμου, στην περίπτωση που πιστεύουν ότι η επιζώσα δεν έχει την ικανότητα να συναινέσει.

Οι επαγγελματίες πρέπει να μοιράζονται πληροφορίες, χωρίς την προϋπόθεση της συναίνεσης του ατόμου, **μόνο στην περίπτωση** που πιστεύουν ότι το άτομο μπορεί να βλάψει τον εαυτό του ή τους άλλους ή στην περίπτωση που ισχύουν άλλα μέτρα, π.χ. αν για παράδειγμα το άτομο έχει δικαστικό συμπαραστάτη. Σε αυτή την περίπτωση οι επαγγελματίες υποχρεούνται από το νόμο να παρέχουν πληροφορίες στον/στην δικαστικό συμπαραστάτη.

α) Επικοινωνία: Τυχόν υποστηρικτικά πρόσωπα που εμπλέκονται στη διαχείριση της υπόθεσης, είτε αυτά είναι τα μέλη της οικογένειας, οι φροντιστές/ριες, οι διερμηνείς κ.ο.κ. πρέπει να ενημερώνονται για τις αρχές της εμπιστευτικότητας. Επιπλέον, οι συμμετοχικές δραστηριότητες μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα με νοητική αναπηρία να κατανοήσουν καλύτερα την έννοια της εμπιστευτικότητας, να

εξερευνήσουν με ποιον/αν θα ήθελαν να μοιραστούν πληροφορίες και τον τρόπο με τον οποίο θα ήθελαν να το κάνουν.

β) Συμμετοχή των φροντιστών/ριών: Οι επαγγελματίες πρέπει να διαχειρίζονται σωστά το κομμάτι της εμπιστευτικότητας ιδιαίτερα όταν αναζητούν τη συμβουλή / συμβολή των μελών της οικογένειας, των φροντιστών/ριων για την επικοινωνία με την επιζώσα ή στη λήψη αποφάσεων. Όπου είναι εφικτό, η απόφαση για τον ποιον/αν θα συμβουλευτεί ο επαγγελματίας και τότε πρέπει να λαμβάνεται από κοινού με την επιζώσα συμπεριλαμβάνοντας και μια ανάλυση των κινδύνων που εγείρονται για την ασφάλεια του ατόμου. Ο επαγγελματίας χρειάζεται να σκεφτεί τα επόμενα βήματα στην υπόθεση εφόσον επιθυμεί να εμπλέξει/συμβουλευτεί ένα οικείο πρόσωπο της επιζώσας και να εξασφαλίσει ότι όντως αυτό μπορεί να δράσει υποστηρικτικά. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να έχει μία ξεχωριστή συνάντηση με τον φροντιστή/τρια, στον/ην οποίο/α μπορεί να εξηγήσει τί συνέβη και να παρέχει πληροφορίες για το πως θα μπορούσε να δράσει υποστηρικτικά ως προς το άτομο (π.χ. με τη διατήρηση της εμπιστευτικότητας, χωρίς να κρίνει ή να κατηγορεί την επιζώσα, ενισχύοντας τη δύναμη και το θάρρος της να μιλήσει σε κάποιον και να ζητήσει βοήθεια, και όχι ωθώντας το άτομο προς μία συγκεκριμένη ενέργεια ως απάντηση στο συμβάν).

- *Διασφαλίζοντας την αρχή της μη-διάκρισης*

Αυτή η κατευθυντήρια αρχή σημαίνει ότι παρέχουμε την ίδια ποιότητα υπηρεσιών σε κάθε επιζώσα ανεξαρτήτως του φύλου, της ηλικίας, της εθνικότητας ή της αναπηρίας της. Μαθαίνοντας της βέλτιστες πρακτικές για το πώς να προσαρμόζουμε την επικοινωνία ή τις διαδικασίες που αφορούν στην ενημερωμένη συναίνεση στους επιζώσες με διαφορετικό είδος αναπηρίας, μπορούμε να διατηρήσουμε μία προσέγγιση με κέντρο τον/την επιζών/ώσα και να παρέχουμε υψηλής ποιότητας υπηρεσίες σε αυτόν τον πληθυσμό.

α) Επικοινωνία: Οι κοινωνικές στάσεις, το στίγμα, οι διακρίσεις που σχετίζονται με την αναπηρία μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο οι επαγγελματίες διαχειρίζονται μία υπόθεση ΕΒ ή παρέχουν υπηρεσίες στο θύμα (στην επιζώσα). Δεν πρέπει να κάνετε υποθέσεις αναφορικά με την ικανότητα μίας επιζώσας με αναπηρία γιατί αυτό μπορεί να οδηγήσει σε πλήρη αποτυχία την προσπάθεια να της παρουσιάσετε όλες τις επιλογές που έχει, έχοντας σαν αποτέλεσμα τη διάκριση στην παροχή υπηρεσιών και την αποδυνάμωση του ατόμου όταν άλλοι παίρνουν αποφάσεις για αυτό. Είναι σημαντικό να παρουσιάζετε όλες τις δυνατότητες/επιλογές που έχει η επιζώσα ακόμα κι αν δεν γνωρίζετε πώς η ίδια θα συμμετέχει σε αυτές. Χρειάζεται να παρουσιάσετε όλες τις επιλογές στην επιζώσα με τρόπο που πιστεύετε ότι θα τις κατανοήσει. Να είστε προετοιμασμένοι/ες να δοκιμάστε διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας αυτών των επιλογών, για παράδειγμα αν διεξάγεται κάποιο μάθημα αγγλικών στον Ασφαλή Χώρο για Γυναίκες (Women Safe Centre), παρακινήστε την επιζώσα να επισκεφτεί το μάθημα ώστε η ίδια να δει τί περιλαμβάνει. Δώστε χρόνο στην επιζώσα να σκεφτεί τις επιλογές της και να κάνει ερωτήσεις.

β) Συμμετοχή των φροντιστών/ριών: Συχνά οι γυναίκες και τα κορίτσια αναλαμβάνουν τη φροντίδα των ατόμων με αναπηρία που ενδεχομένως υπάρχουν στην οικογένεια, μαζί με όλους τους άλλους ρόλους που έχει η κοινωνία ορίσει για αυτές. Στις περιπτώσεις αυτές οι γυναίκες και τα κορίτσια είναι συνήθως απομονωμένες και σε κίνδυνο να υποστούν βία εντός της οικίας. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό οι επαγγελματίες να λάβουν υπόψη τους και την υποστήριξη των ατόμων αυτών όταν αναλαμβάνουν τη διαχείριση μία υπόθεσης ενός θύματος ΕΒ με αναπηρία. Οι ανάγκες της επιζώσας και του φροντιστή/ριας είναι αλληλένδετες και οφείλουμε να το αναγνωρίσουμε γιατί είναι αυτό που θα μάς βοηθήσει να διαμορφώσουμε το πλάνο διαχείρισης μίας υπόθεσης με τρόπο που θα διασφαλίζει τις ανάγκες και των δύο ατόμων και θα ενισχύει τη σχέση τους.

- *Πρωθώντας το βέλτιστο συμφέρον της επιζώσας*

Αυτή η αρχή είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις επιζώσες που ενδέχεται να μην έχουν την ικανότητα να συναινέσουν. Εάν ένας/ μία ενήλικας δεν έχει την ικανότητα να συναινέσει σε παρεμβάσεις, οι φροντιστές/ριες και γενικότερα οι επαγγελματίες που εργάζονται στην παροχή υπηρεσιών έχουν καθήκον να παρέχουν φροντίδα προς το βέλτιστο συμφέρον του θύματος. Ωστόσο, τέτοιες αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται με τη σύμφωνη γνώμη των ανωτέρων τους. Αποφάσεις ή ενέργειες που θεωρούνται ότι είναι προς το βέλτιστο συμφέρον της επιζώσας είναι αυτές που:

- προστατεύουν το άτομο από πιθανή ή περαιτέρω, ψυχολογική ή σωματική βλάβη,
- αντανακλούν τις επιθυμίες και τις ανάγκες της,
- εξετάζουν και εξισορροπούν τα οφέλη και τις πιθανές επιβλαβείς συνέπειες,
- προωθούν την θεραπεία (επούλωση του τραύματος) και την αποκατάσταση/ανάρρωση

α) Επικοινωνία: Ακόμα και τα άτομα που δεν διαθέτουν ικανότητα συναίνεσης έχουν δικαίωμα στην ενημέρωση και μπορούν να έχουν ρόλο στη λήψη αποφάσεων. Για το λόγο αυτό, μοιραστείτε πληροφορίες, ακούστε τις ιδέες και τις προτάσεις τους, και εξηγήστε πώς και γιατί ελήφθησαν αυτές οι αποφάσεις. Να ζητάτε πάντα τη συγκατάθεση (assent) του ατόμου, με την οποία εκφράζει την επιθυμία του να συμμετέχει στις προτεινόμενες υπηρεσίες ή δραστηριότητες. Μπορείτε επίσης να χρησιμοποιήσετε εικόνες, χειρονομίες ή σύμβολα για να καταλάβετε εάν κάποιος/α είναι πρόθυμος/η να συμμετέχει σε μία δραστηριότητα ή να έχει πρόσβαση σε μία υπηρεσία.

β) Συμμετοχή των φροντιστών/ριών: Το βέλτιστο συμφέρον του ατόμου αποτελεί προτεραιότητα στη λήψη αποφάσεων για αυτό, ωστόσο είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ενίοτε οι αποφάσεις των φροντιστών/τριών δεν συνδέονται με το βέλτιστο συμφέρον του ατόμου. Για παράδειγμα, οι φροντιστές/ριες μπορεί να επιθυμούν τη δικαστική οδό και την παραπομπή της υπόθεσης στη δικαιοσύνη. Αν όμως το άτομο δεν κατανοεί τις νομικές διαδικασίες που αυτό περιλαμβάνει, τότε μία τέτοια απόφαση δύσκολα θα οδηγήσει στην θεραπεία και την αποκατάσταση

του, ενώ ενέχει τον κίνδυνο έκθεσης σε περαιτέρω ψυχικό τραυματισμό του ατόμου, καθώς θα κληθεί να διηγηθεί την ιστορία του και σε άλλους. Η παραπομπή λοιπόν στη δικαιοσύνη μπορεί να μην είναι προς το συμφέρον του θύματος, αλλά προς το συμφέρον του/της φροντιστή/ριας ο/η οποίος/α μπορεί να αναζητά τη δική του θεραπεία. Συνεπώς, το να αναλογιστούμε ως επαγγελματίες τους λόγους για τους οποίους οι φροντιστές/ριες εμμένουν σε κάποιες αποφάσεις/ ενέργειες είναι προς το συμφέρον του θύματος γιατί μπορεί να βοηθήσει στη λήψη αποφάσεων που θα καλύπτουν τις ευρύτερες ανάγκες του ατόμου.

IV. ΟΔΗΓΙΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΥΝ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΕ ΕΠΙΖΩΣΕΣ ΕΒ: Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΗΣ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΕΣ ΕΠΙΖΩΣΕΣ ΕΒ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ¹⁰⁶

Η Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες¹⁰⁷ τονίζει ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν τα ίδια δικαιώματα να λαμβάνουν αποφάσεις όπως όλοι οι άλλοι και για το λόγο αυτό πρέπει να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα που θα τους επιτρέπουν την άσκηση της δικαιοπρακτικής τους ικανότητας. Με άλλα λόγια, **ένα άτομο δεν μπορεί να χάσει την ικανότητα του για δικαιοπραξία λόγω της αναπηρίας του αυτής καθαυτής.**¹⁰⁸ Όταν ένα άτομο δεν έχει την ικανότητα να παίρνει τις δικές του αποφάσεις, και κάποιος άλλος μιλάει αντ' αυτού, τότε πρέπει να ληφθούν όλα εκείνα τα απαραίτητα μέτρα που θα διασφαλίζουν ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται αντικατοπτρίζουν τα δικαιώματά, τη βούληση και τις προτιμήσεις του ατόμου και ότι είναι προσαρμοσμένες και κατάλληλες στις συνθήκες του ατόμου με την επανεξέταση αυτών σε τακτική βάση ώστε να διασφαλίσουμε ότι ενισχύονται

---

¹⁰⁶ Το κείμενο που ακολουθεί είναι προσαρμοσμένο από την έκδοση *Women Refugee Commission & IRC. (2015). Building Capacity for Disability Inclusion in Gender-Based Violence Programming in Humanitarian Settings, A Toolkit for GBV Practitioners, Tool 9: Guidance for GBV service providers: Informed consent process with adult survivors with disabilities, p.75- 78, <https://reliefweb.int/report/world/building-capacity-disability-inclusion-gender-based-violence-programming-humanitarian>*

¹⁰⁷ Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD),

<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

¹⁰⁸ Σύμφωνα με το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο (Άρθρο 1666 του Αστικού Κώδικα) ισχύει επί της παρούσης ο θεσμός της δικαστικής συμπαράστασης ή της υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων. Στην πράξη η υποκαθιστάμενη λήψη αποφάσεων σημαίνει ότι τα άτομα με νοητική ή/και ψυχοκοινωνικής αναπηρία στερούνται του δικαιώματός τους να λαμβάνουν οποιαδήποτε απόφαση αφορά τη ζωή τους. Με άλλα λόγια, θα λέγαμε ότι αυτό που συμβαίνει είναι η 'ταύτιση' της νοητικής ή ψυχικής κατάστασης (mental capacity) ενός ατόμου με αυτή της δικαιοπρακτικής του ικανότητας (legal capacity) ([Commissioner for Human Rights, 2012](#)). Η «ταύτιση» της ικανότητας για δικαιοπραξία ενός ατόμου με την νοητική ή ψυχική κατάσταση του αποτέλεσε κεντρικό ζήτημα κατά τη διαμόρφωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, τα υπάρχοντα συστήματα υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων έρχονται σε αντίθεση με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και για το λόγο αυτό πρέπει να αντικατασταθούν από συστήματα υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων ([CRPD Committee 2014](#)). Σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο 1 της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, «κλειδί» για τη μετάβαση στα συστήματα υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων είναι η έννοια της «υποστήριξης» προς τα άτομα με αναπηρία (ο.π.). Παραδείγματος χάρι, η έννοια της «υποστήριξης» μπορεί να αφορά στην: α) επιλογή από το ίδιο το άτομο με νοητική/και ψυχοκοινωνική αναπηρία ενός ατόμου ώστε να τον βοηθήσει να ασκήσει τη δικαιοπρακτική του ικανότητα όπου αυτή είναι απαραίτητη και σε ζητήματα που αφορούν τη ζωή του, ή/και β) παροχή εναλλακτικών τρόπων επικοινωνίας, όπως σε κείμενα για όλους (easy-to-read) ή διερμηνείας στη νοηματική γλώσσα (ο.π.).

οι ευκαιρίες άσκησης της δικαιοπρακτικής του ικανότητας.¹⁰⁹ Όπως ήδη σημειώσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο (III. ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΠΟΥ ΥΠΟΔΕΧΟΝΤΑΙ/ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΕΠΙΖΩΣΕΣ ΕΒ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ), ένα βασικό στοιχείο της προσέγγισης με επίκεντρο τον/την επιζών/ζώσα (survivor-centred approach) είναι ότι ο/η επιζών/ζώσα λαμβάνει ο/η ίδιος/α τις αποφάσεις αναφορικά με τη φροντίδα και τη θεραπεία του, και αυτές οι αποφάσεις θα πρέπει να γίνονται σεβαστές και να ακολουθούνται από τους/τις φροντιστές/ριες.

Αυτό το κεφάλαιο έχει σκοπό να φέρει σε επαφή τους επαγγελματίες που παρέχουν υπηρεσίες σε επιζώσες ΕΒ με αναπηρία με τις διαδικασίες που αφορούν στην ενημερωμένη συναίνεση.

Κατανοώντας την ενημερωμένη συναίνεση

Η ενημερωμένη συναίνεση ορίζεται ως «η εκούσια συμφωνία ενός ατόμου που έχει τη νομική ικανότητα να συναινέσει». Για να παρέχει «ενημερωμένη συναίνεση», το άτομο θα πρέπει να έχει την ικανότητα και την ωριμότητα να γνωρίζει και να κατανοεί τις υπηρεσίες που του παρέχονται και να είναι νομικά ικανό να συναινέσει. Ο προσδιορισμός του «νομικά» ικανού να συναινέσει για την παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών εξαρτάται από τη χώρα στην οποία εργάζεστε. Ωστόσο, συνήθως τα παιδιά κάτω των 15 ετών δεν είναι νομικά σε θέση να παρέχουν συναίνεση από μόνα τους. Στην Ελλάδα οι ανήλικοι άνω των 15 ετών θεωρούνται περιορισμένα ικανοί για δικαιοπραξία, ωστόσο μπορούν με τη γενική συναίνεση των προσώπων που ασκούν την επιμέλειά τους να επιχειρήσουν δικαιοπραξία μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος, όπως να συνάψουν σύμβαση εργασίας ως εργαζόμενοι (άρθ. 127 επ., 129,136, 1505 επ. του Αστικού Κώδικα). Αν πρόκειται για ανήλικους ασθενείς, το δικαίωμα συναίνεσης σε ιατρική επέμβαση στο σώμα ή την υγεία των πρώτων δεν ανήκει στους ίδιους, αλλά στους νόμιμους εκπροσώπους τους, δηλαδή σε αυτούς που έχουν τη μέριμνα ή την επιμέλεια του ανήλικου (άρθρο 12 Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας).

Η διαδικασία της ενημερωμένης συναίνεσης περιλαμβάνει τρία βασικά στοιχεία:

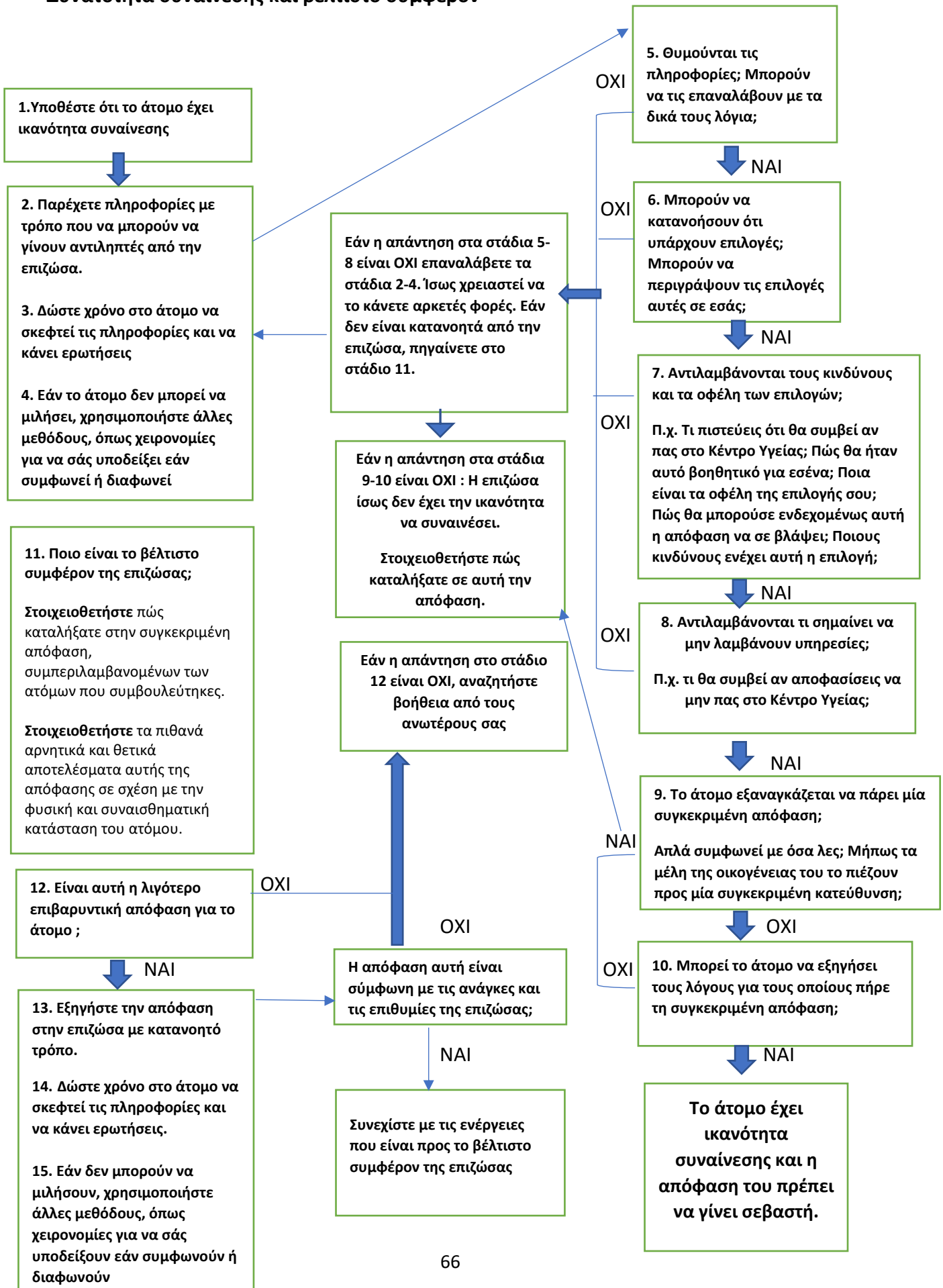
1. Παροχή όλων των πληροφοριών και των επιλογών σε μία επιζώσα με τρόπο που να μπορεί να τις κατανοήσει (ή αλλιώς πλήρης, σαφής και κατανοητή ενημέρωση)
2. Διασφάλιση ότι μπορούν να κατανοήσουν τις πληροφορίες ή/και τα αποτελέσματα των αποφάσεων τους και των πράξεων τους (η αλλιώς η διασφάλιση της «ικανότητας συναίνεσης»)
3. Η συναίνεση είναι εκούσια και όχι αποτέλεσμα πλάνης, απάτης ή απειλής από άλλους (π.χ. την οικογένεια ή τους οικείους, τους/τις φροντιστές/ριες).

Καθορισμός της ικανότητας συναίνεσης για επιζώσες ΕΒ με αναπηρία

Το παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζει τη διαδικασία που ακολουθείται για να προσδιορίσουμε την ικανότητα συναίνεσης του ατόμου/ επιζώσας ΕΒ με αναπηρία καθώς και ποια ενέργεια είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του ατόμου.

¹⁰⁹ Άρθρο 12, Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

Δυνατότητα συναίνεσης και βέλτιστο συμφέρον

1. *Κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας ενημερωμένης συναίνεσης είναι σημαντικό οι επαγγελματίες να θυμούνται τα εξής:*
  - **Υποθέστε την ικανότητα για συναίνεση (Assume capacity to consent).** Όλοι οι ενήλικες έχουν την ικανότητα να παίρνουν τις δικές τους αποφάσεις εκτός αποδείξεως του αντιθέτου. Αυτό ισχύει και για άτομα με διαφορετικές μορφές αναπηρίας, συμπεριλαμβανομένης της νοητικής αναπηρίας. Ενώ τα μέλη της οικογένειας και οι φροντιστές/ριες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις ζωές των ατόμων με αναπηρία και αποτελούν πολύτιμο αρωγό στη διευκόλυνση της επικοινωνίας και της κατανόησης, δεν έχουν απαραίτητα τη νόμιμη εξουσία να λαμβάνουν αποφάσεις για τα άτομα με αναπηρία.
  - **Η ικανότητα συναίνεσης αναφέρεται στην ικανότητα λήψης συγκεκριμένης απόφασης σε μία συγκεκριμένη/δεδομένη στιγμή.** Η ικανότητα αυτή μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου, αλλά και ανάλογα με τη φύση και την πολυπλοκότητα της απόφασης. Για παράδειγμα, η Μαρία έχει νοητική αναπηρία. Μπορεί να έχει την ικανότητα να κατανοήσει και να συναινέσει στη λήψη προφυλακτικής αγωγής μετά την έκθεση στον ιό HIV, επειδή κατανοεί την έννοια της λήψης φαρμάκων ως θεραπείας και έχει λάβει φαρμακευτική αγωγή στο παρελθόν για την πρόληψη άλλων ασθενειών. Ωστόσο, μπορεί να είναι πιο δύσκολο να καταλάβει τί σημαίνει νομική συνδρομή/βοήθεια και για αυτό το λόγο δεν θα μπορούσε να συναινέσει σε παραπομπή της για παροχή νομικής βοήθειας. Η συναίνεση είναι μία συνεχής διαδικασία και όχι εφάπαξ. Είναι σημαντικό να μην υποθέτουμε ποτέ ότι η συναίνεση μίας επιζώσας σε μία υπηρεσία σημαίνει ότι αυτομάτως συναινεί σε όλα.
  - **Η ικανότητα συναίνεσης εξαρτάται από την κατανόηση, και η κατανόηση διαφέρει ανάλογα με το πώς επικοινωνούμε την πληροφορία.** Για παράδειγμα, η Μαρία μπορεί αρχικά να αρνηθεί ή να δεχτεί να συμμετέχει σε μία δραστηριότητα που θα ενισχύσει την οικονομική της δυνατότητα. Ωστόσο, έχουμε μεταφέρει με τέτοιο τρόπο την πληροφορία σχετικά με την δραστηριότητα ώστε να είναι πλήρως κατανοητή από τη Μαρία και να τη βοηθήσει να πάρει μία απόφαση; Εάν συζητούσαμε τους στόχους της, περιγράφαμε τις δραστηριότητες σε αυτήν, προσπαθούσαμε να καταλάβουμε τί της αρέσει και τί όχι σε αυτές και την υποστηρίζαμε να επισκεφτεί το μάθημα χωρίς να δεσμευθεί απαραίτητως να συμμετάσχει, τότε η Μαρία πιθανώς να καταλάβει καλύτερα τη δραστηριότητα, και τα πιθανά θετικά οφέλη για αυτήν, και να πάρει μια πιο τεκμηριωμένη απόφαση, ενισχύοντας έτσι την ικανότητα της να συναινέσει. Ως εκ τούτου, σε ορισμένες περιπτώσεις ίσως είναι πιο χρήσιμο να ζητήσουμε τη συναίνεση του ατόμου σε πιο αρχικό στάδιο και για μικρότερα βήματα σε μία μακροσκελή διαδικασία, ώστε το άτομο να έχει τον έλεγχο κάθε μέρους της διαδικασίας και να μπορεί να την διακόψει ανά πάσα στιγμή.
2. *Εάν διαπιστώσετε ότι μία επιζώσα δεν έχει την ικανότητα να συναινέσει, είναι σημαντικό να συμβουλευτείτε τους/τις ανωτέρους σας για να καθορίσετε ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να προχωρήσετε, με βάση την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος.*
  - **Το πρώτο στάδιο στη διαδικασία ενημερωμένης συναίνεσης είναι η συναίνεση του ατόμου στο να λάβει υπηρεσίες από τον φορέα σας.** Όταν εργάζεστε με

επιζώσες έμφυλης βίας και δεν είστε σίγουροι/ες αν έχουν τη ικανότητα συναίνεσης ίσως είναι απαραίτητο στην αρχή της διαδικασίας να εμπλέξετε κάποιο άτομο εμπιστοσύνης που θα διευκολύνει την επικοινωνία αναφορικά με τις υπηρεσίες που προσφέρει ο φορέας σας. Στο βαθμό που είναι δυνατόν, η απόφαση σχετικά με ποιο άτομο θα εμπλακεί θα πρέπει να λαμβάνεται από κοινού με την επιζώσα. Εάν δεν συνοδεύει κάποιος την επιζώσα, συμβουλευτείτε κάποιον/α ανώτερο/η σας για το πώς να προχωρήσετε με βάση την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος. Για παράδειγμα, μπορεί να αποφασίσετε ότι είναι προς το συμφέρον της επιζώσας να προσεγγίσετε τον/ην φροντιστή/ρια και να λάβετε την συγκατάθεση του για τις υπηρεσίες για λογαριασμό της. Ένας μέλος του Οργανισμού/φορέα δεν θα πρέπει να λάβει μία τέτοια απόφαση μόνο του. Μία τέτοια απόφαση θα πρέπει να λαμβάνεται πάντα έπειτα από ανάλυση της κατάσταση του ατόμου με γνώμονα την ασφάλεια του. Θυμηθείτε ότι λαμβάνοντας τη συγκατάθεση του/ης φροντιστή/ριας για την παροχή υπηρεσιών από τον φορέα σας δεν σημαίνει ότι έχετε την συγκατάθεση της επιζώσας ή του/ης φροντιστή/ριας για οποιαδήποτε άλλη ενέργεια/παρέμβαση.

- **Συναίνεση για παραπομπή και σε άλλες υπηρεσίες.** Εάν στη διαχείριση μίας υπόθεσης εμπλέκονται φροντιστές/ριες κι άλλοι, είναι σημαντικό να συνεχίσετε να χρησιμοποιείτε την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος ώστε να διασφαλίσετε ότι η εστίαση παραμένει στις επιθυμίες και τις ανάγκες της επιζώσας κι ότι αυτή αισθάνεται ασφαλής. **Φροντίστε να παρατηρείτε την αλληλεπίδραση της επιζώσας με τον/ην φροντιστή/ρια.** Εάν αισθανθείτε ότι η δυναμική και η σχέση ανάμεσα στην επιζώσα και την φροντίστρια επηρεάζει το δικαίωμα του ατόμου να συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων ή/ και ότι οι αποφάσεις δεν ευθυγραμμίζονται με τις επιθυμίες του, συμβουλευτείτε τους ανωτέρους σας για να καθορίσετε τα παρακάτω βήματα. **Να θυμάστε ότι τα συμφέροντα των μελών της οικογένειας και των φροντιστών ενδέχεται να μην συνδέονται με το βέλτιστο συμφέρον του ατόμου.** Για παράδειγμα, στην περίπτωση της Μαρίας, μίας επιζώσας ΕΒ με αναπηρία, οι γονείς της μπορεί να επιθυμούν να ακολουθήσουν την οδό της δικαιοσύνης για την υπόθεση της. Εάν η Μαρία δεν έχει την ικανότητα να συναινέσει για αυτή την παραπομπή τότε οι επαγγελματίες που διαχειρίζονται την υπόθεση θα πρέπει να αναρωτηθούν εάν αυτό είναι προς το βέλτιστο συμφέρον της Μαρίας. Καθώς η ίδια δεν κατανοεί τη νομική διαδικασία, δεν είναι πιθανό μία τέτοια εξέλιξη να οδηγήσει στη θεραπεία και την επούλωση του τραύματος και ίσως την εκθέσει σε περαιτέρω ψυχικό πόνο, καθώς θα κληθεί να αφηγηθεί την εμπειρία της σε άλλους. Αυτή η παραπομπή ίσως δεν είναι προς όφελος της Μαρίας, αλλά κάτι που οι γονείς της θέλουν να κάνουν για τους ίδιους ή για προσωπικούς λόγους. Διερευνώντας τους λόγους που οι γονείς επιθυμούν νομική βοήθεια και το αν αυτό θα ήταν προς το συμφέρον της Μαρίας, ίσως κάνει τους γονείς της να κατανοήσουν ότι μία τέτοια ενέργεια δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες της Μαρίας. Εάν οι γονείς αρνηθούν να επανεξετάσουν την απόφαση τους, θα πρέπει να γνωστοποιήσετε την υπόθεση στον/ην ανώτερο/η σας ώστε να συζητηθεί εάν υπάρχει δυνατότητα παρέμβασης για λογαριασμό της επιζώσας.

3. Όταν εμπλέκετε άλλους στη διαδικασία ενημερωμένης συναίνεσης και στη λήψη αποφάσεων, θυμηθείτε:

- **Ακόμα και τα άτομα που δεν διαθέτουν ικανότητα συναίνεσης έχουν δικαίωμα στην ενημέρωση και μπορούν να παίξουν κάποιο ρόλο στη λήψη αποφάσεων.** Μοιραστείτε πληροφορίες, ακούστε τις ιδέες και τις απόψεις τους και εξηγήστε πώς και γιατί έχουν ληφθεί κάποιες αποφάσεις. Αυτή η αλληλεπίδραση θα βοηθήσει να παρατηρήσετε την αλλαγή στην ικανότητα συναίνεσης εν καιρώ αλλά και ανάλογα με το είδος των αποφάσεων.
- **Να αναζητάτε πάντα την ενημερωμένη συναίνεση της επιζώσας.** Εάν κρίνετε ότι μία επιζώσα δεν είναι σε θέση να παρέχει «νόμιμη συναίνεση», πρέπει να επιδιώξετε να λάβετε την ενημερωμένη συγκατάθεση, η οποία είναι η έκφραση της επιθυμίας της επιζώσας να λάβει υπηρεσίες ή να συμμετέχει σε δραστηριότητες. Χρησιμοποιείστε εικόνες, χειρονομίες ή σύμβολα για να ρωτήσετε ένα κάποιο άτομο είναι πρόθυμο να συμμετέχει σε μία δραστηριότητα ή να έχει πρόσβαση σε μία υπηρεσία. Αναζητήστε επίσης σημάδια ταραχής, θυμού ή αγωνίας που μπορεί να υποδηλώνουν ότι το άτομο δεν είναι ευχαριστημένο με κάτι που συζητιέται ή με μία δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα.

Ελπίζουμε ότι βρήκατε αυτό το εγχειρίδιο χρήσιμο και βοηθητικό !

**ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΛΑΤΦΟΡΜΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ
ΒΙΑΣ**

- 15900:** Τηλεφωνική Γραμμή SOS για τη Βία κατά των Γυναικών της ΓΓΔΟΠΙΦ
1555: Τηλεφωνική Γραμμή Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για
Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας
11188: Δίωξη ηλεκτρονικού εγκλήματος
100: Άμεση Δράση της Ελληνικής Αστυνομίας
1056: Γραμμή SOS για παιδιά, εφήβους και γονείς

www.isotita.gr
www.womensos.gr
www.safeable.org

<https://isotita.gr/gbv-guidelines/>ΟΔΗΓΟΣ ΤΣΕΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ

(και το qrcode της ψηφιακής εφαρμογής για γρήγορη και εύκολη πρόσβαση)

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Building Capacity for Disability Inclusion in Gender-Based Violence Programming in Humanitarian Settings - A Toolkit for GBV Practitioners - World. (2015, June 30). ReliefWeb.

<https://reliefweb.int/report/world/building-capacity-disability-inclusion-gender-based-violence-programming-humanitarian>

CEDAW. (1991). *General recommendations made by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women.* UN Women.

<https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

EU Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin. (2000). *Official Journal of the European Union*, L 180.

EU Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation. (2000). *Official Journal of the EU*, L 303.

European Parliament. Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs Committee on Women Rights and gender Equality. (2022). *Draft Report on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council Combatting violence against women and domestic violence (COM (2022)0105 – C9-0058/2022 – 2022/0066(COD))*.

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CJ01-PR-739730_EN.pdf

European Parliament resolution of 11 December 2013 on women with disabilities (2013/2065(INI)). (n.d.). *Official Journal of the European Union*, C 468/128. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013IP0579&from=EN>

Gender- based Violence Area of Responsibility Working Group. (2010). *Handbook for Coordinating Gender- based Violence Interventions in Humanitarian Settings.*

https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2019/06/report/handbook-for-coordinating-gender-based-violence-interventions-in-humanitarian-settings/GBV_Handbook_Long_Version.pdf

Guidelines for Integrating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Action, Overview of Gender-based Violence. (2015). IASC. https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines_lo-res.pdf

“Harmful practices” as a form of violence against women and girls | Think Tank | European Parliament. (n.d.).

https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI%282016%29593556

ILO (Ed.). (2017). *Global Estimates of Modern Slavery: FORCED LABOUR AND FORCED MARRIAGE.*

<https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms575479.pdf>

IMPLEMENT Health System Response to Gender- Based Violence: Training Manual on Gender-Based Violence for Health professionals. (2015). AÖF - Austrian Women’s Shelter Network.

https://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/implement_train_EN_201606_hires.pdf

Irish Consortium on Gender Based Violence & CBM Ireland. (2020). *DISABILITY INCLUSION IN GBV PROGRAMMING.* <https://www.gbv.ie/wp-content/uploads/2020/12/WEB-VERSION-Disability-Inclusion-in-GBV-Programming-ICGBV-CBM.pdf>

Is female genital mutilation a problem for the EU? (n.d.). European Institute for Gender Equality.

<https://eige.europa.eu/news/female-genital-mutilation-problem-eu>

Rehabilitation, S. F. D. A. (2011). World report on disability. *www.who.int.*

<https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182>

Social Determinants of Health. (2014). Global status report on violence prevention 2014. [www.who.int. https://www.who.int/publications/i/item/9789241564793](http://www.who.int/publications/i/item/9789241564793)

The Convention in brief - Istanbul Convention Action against violence against women and domestic violence - www.coe.int. (n.d.). Istanbul Convention Action Against Violence Against Women and Domestic Violence. <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/the-convention-in-brief#%7B%2211642301%22%3A%5B%5D%7D>

UN Committee on the Rights of the Child (CRC). (2007, February 27). *General comment No. 9 (2006): The rights of children with disabilities*. Refworld. <https://www.refworld.org/docid/461b93f72.html>

UN General Assembly. (1966). *UN International Covenant on Civil and Political Rights*.

UN General Assembly. (1979). *UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*.

UN General Assembly. (1989a). *UN convention on Rights of the Child*.

UN General Assembly. (1989b). *Universal declaration of human rights*.

UN General Assembly. (2006). *UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*.

United Nations General Assembly. (n.d.). *A/RES/48/104 - Declaration on the Elimination of Violence against Women - UN Documents: Gathering a body of global agreements*. <http://www.un-documents.net/a48r104.htm>

Violence Against Women: an EU wide survey: Main results. (2014). FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

Wells, A., Freudenberg, D., & Levander, M. (2019). *Η έμφυλη βία κατά γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο- Εκπαιδευτικό υλικό: Εγχειρίδιο εκπαίδευσης του έργου CCM-GBV*. SOLWODI Deutschland e.V., Proposteistraße 2, 56154 Boppard. https://heuni.fi/documents/47074104/49423505/training_manual_ccm-gbv_el.pdf/16108e81-982a-5e48-adf8-09374f8d5eb0/training_manual_ccm-gbv_el.pdf?t=1607425561476

Women and Young Persons with disabilities: Guidelines for Providing Rights-Based and Gender-Responsive Services to Address Gender-Based Violence and Sexual and Reproductive Health and Rights. (2018). UNFPA. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA-WEI_Guidelines_Disability_GBV_SRHR_FINAL_19-11-18_0.pdf

World report on violence and health. (2002). World Health Organization. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf

Βαρουξη, Χ. (2022). *Ερευνητική Έκθεση: Συλλογή και αναλυτική επεξεργασία στοιχείων των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, με έμφαση σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο*. ΕΚΚΕ.

Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία. (2020). *Εγχειρίδιο για την ενσωμάτωση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας*.

Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας. (2022). *Πρωτόκολλο Διαχείρισης Περιστατικών Έμφυλης Βίας στο Μεταναστευτικό- Προσφυγικό περιβάλλον*. https://eody.gov.gr/wp-content/uploads/2022/11/protokollo-emfylis-vias_gr.pdf

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. (2010). *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ*. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:el:PDF>

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. (2020). *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ*

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Μια Ένωση ισότητας — Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EL>
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. (2021). *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Ένωση ισότητας: στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030.*
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>
Κατσιβαρδάκου, Θ. (2018, October). Η διαδρομή για τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. *Social Policy*. Retrieved February 20, 2023, from <https://socialpolicy.gr/2018/10/η-διαδρομη-για-τη-συμβαση-της-κωνσταντ.html>

ΟΔΗΓΙΑ 2012/29/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 25ης Οκτωβρίου 2012 για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλασιού 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου. (2012). *Επίσημη Εφημερίδα Της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, L 315/57.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=FR>

Παντελίδου Μαλούτα, Μ. (2014). *Φύλο Κοινωνία Πολιτική*. ΚΕΘΙ.
<https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2016/02/1.fylo-koinonia-politiki.pdf>

Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ (Sustainable Development Goals- SDGs). (n.d.). Υπουργείο Περιβάλλοντος Και Ενέργειας. <https://ypen.gov.gr/stochoi-viosimis-anaptyxis-oie-sustainable-development-goals-sdgs/>

ΣΤΟΧΟΣ 5 – ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ. (n.d.). Ηνωμένα Έθνη, Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης Του ΟΗΕ. <https://unric.org/el/στοχος-5-ισοτητα-των-φυλων/>

ΣΤΟΧΟΣ 16 – ΕΙΡΗΝΗ, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΙΣΧΥΡΟΙ ΘΕΣΜΟΙ. (n.d.). Ηνωμένα Έθνη, Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης Του ΟΗΕ. <https://unric.org/el/στοχος-16-ειρηνη-δικαιοσυνη-και-ισχυρο/>

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης). (n.d.). Συμβούλιο της Ευρώπης. https://isotita.gr/wp-content/uploads/2017/04/Convention_violence-against-women_2011_el_edited.pdf

Τσουπαροπούλου Ε. (2022). *Ερευνητική Έκθεση. Η Κατάσταση των Γυναικών με Αναπηρία και των Αναγκών Γονέων και Κηδεμόνων Παιδιών με Αναπηρία. : Ενδιάμεση Έκθεση. Συλλογή και αναλυτική επεξεργασία στοιχείων των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία, με έμφαση σε πληθυσμούς προσφύγων, αιτούντων άσυλο και όσων η κατάσταση προσομοιάζει με αυτήν των αιτούντων άσυλο. Καταγραφή και χαρτογράφηση των εμπλεκόμενων φορέων.* ΕΚΚΕ.